

*Οι δημογραφικές εξελίξεις στην μεταπολεμική Ελλάδα:
τάσεις, ρήξεις, προοπτικές*

Βύρων Κοτζαμάνης

Βόλος, 2017, no 12

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
ΕΙΛΑ

*Οι δημογραφικές εξελίξεις στην μεταπολεμική Ελλάδα: τάσεις, ρήξεις,
προοπτικές*

Βύρων Κοτζαμάνης*

Βόλος, 2017, no 12

* Καθηγητής, Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων (Ε.Δ.Κ.Α.), ΤΜΧΙΠΙΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
bkotz@prd.uth.gr

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κατάλογος πινάκων κειμένου Κατάλογος γραφημάτων κειμένου

Περίληψη	σελ. 1
Abstract	σελ. 5
Εισαγωγή	σελ. 9
1. Οι μεταβολές του πληθυσμού και της ηλικιακής του σύνθεσης	σελ. 11
1.1. Η εξέλιξη του μεγέθους του πληθυσμού	σελ. 11
1.2. Η εξέλιξη της ηλικιακής δομής του πληθυσμού	σελ. 13
1.2.1 Η διάμεσος και η μέση ηλικία	σελ. 15
1.2.2 Οι δομικοί δείκτες	σελ. 15
1.2.3 Η εξέλιξη της ηλικιακής πυραμίδας	σελ. 15
2. Φυσικά Ισοζύγια και Φαινόμενη Μετανάστευση	σελ. 17
3. Θάνατοι και θνησιμότητα	σελ. 22
3.1 Θάνατοι και Αδρόι δείκτες θνησιμότητας	σελ. 22
3.2 Η προσδοκώμενη ζωή στην γέννηση	σελ. 23
3.3 Συνοπτικά συμπεράσματα	σελ. 23
4. Γεννητικότητα και γονιμότητα	σελ. 26
4.1 Η εξέλιξη ετησίως των γεννήσεων και της γεννητικότητας (1956- 2015)	σελ. 26
4.2 Η εξέλιξη της γονιμότητας ετησίως -συγχρονική ανάλυση-, κύριες τάσεις	σελ. 28
4.2.1 Ο Συγχρονικός Δείκτης Γονιμότητας	σελ. 28
4.2.2 Η εξέλιξη της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία	σελ. 28
4.3 Η εξέλιξη της γονιμότητας –διαγενεακή ανάλυση, κύριες τάσεις	σελ. 31
4.3.1 Διαγενεακή γονιμότητα και η μέση ηλικία στην τεκνογονία στις γενεές	σελ. 31
4.3.2 Η τελική ατεκνία και οι μεταβολές των πιθανοτήτων διεύρυνσης της οικογένειας στις γενεές	σελ. 33
4.4 Συνοπτικά συμπεράσματα	σελ. 35
5. Οι γάμοι και η γαμηλιότητα στην Ελλάδα	σελ. 39
5.1 Γάμοι και αδρόι δείκτες	σελ. 39
5.2 Η ένταση και το ημερολόγιο (η ηλικία δηλαδή στον πρώτο γάμο) της γαμηλιότητας (συγχρονική ανάλυση)	σελ. 40
5.3 Διαγενεακή ανάλυση: η ένταση των πρώτων γάμων στις διαδοχικές γενεές των γυναικών και η μέση ηλικία στον πρώτο γάμο	σελ. 41
6. Τα μεταναστευτικά ρεύματα	σελ. 45
6.1 Εισαγωγικά	σελ. 45
6.2 Η πρόσφατη προσφυγική κρίση και οι παρατόπως εισερχόμενοι στην Ελλάδα την περίοδο 2012-2016 (οικονομικοί μετανάστες versus πρόσφυγες)	σελ. 46
7. Οι δημογραφικές προοπτικές της Ελλάδας: προβολές πληθυσμού στον ορίζοντα του 2050	σελ. 50
7.1 Η εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού	σελ. 51
7.2 Η εξέλιξη του εν δυνάμει πληθυσμού στις διάφορες βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος	σελ. 53
7.3 Η εξέλιξη του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας και του οικονομικά ενεργού πληθυσμού	σελ. 53
Γλωσσάρι Βασικών Όρων	σελ. 57
Παραρτήματα	σελ. 59

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πίνακας 1 : Ελλάδα, κατά περιόδους μεταβολή του πληθυσμού (απόλυτοι αριθμοί, %) και μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής

Πίνακας 2: Φυσικά και μεταναστευτικά ισοζύγια στις χώρες μέλη της ΕΕ (1960-2016)

Πίνακας 3 : Ποσοστό των 0-14 ετών και των 65 ετών και άνω στο συνολικό πληθυσμό, δείκτες γήρανσης και εξάρτησης στις χώρες της ΕΕ (2016)

Πίνακας 4: Ελλάδα, θάνατοι σε μεγάλες ηλικιακές ομάδες, % του συνόλου

Πίνακας 5: Προσδοκώμενη ζωή στη γέννηση και στα 65 έτη (συνολικός πληθυσμός) στις χώρες της ΕΕ (1990, 2015)

Πίνακας 6: Ελλάδα, γεννήσεις σε μεγάλες ηλικιακές ομάδες, % του συνόλου

Πίνακας 7: Συγχρονικός δείκτης γονιμότητας και μέση ηλικία στην γέννηση στις χώρες της Ε.Ε (1960, 1970, 1980, 1990, 2000, 2015)

Πίνακας 8: Τελική γονιμότητα των γενεών και μέση ηλικία στην γέννηση (γενεές 1935, 1940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1965, 1970, 1975) στις χώρες της Ε.Ε.

Πίνακας 9: Συνθετικός δείκτης πρώτο-γαμηλιότητας γυναικών και μέση ηλικία στον πρώτο γάμο στις χώρες της Ε.Ε (1960, 1970, 1980, 1990, 2000, 2015)*

Πίνακας 10: Ελλάδα, εκτιμώμενοι εισοδοι και έξοδοι την περίοδο 1991-2015

Πίνακας 11: Οι παρανόμως εισερχόμενοι στην Ελλάδα την περίοδο 2012-2017

Πίνακας 12: Κατανομή των εισερχόμενων στην Ελλάδα το 2015 και το 2016, ανά υπηκοότητα (επιλεγμένες υπηκοότητες), φύλο και ηλικία

Πίνακας 13: Ο αναμενόμενος μόνιμος πληθυσμός το 2035 /σενάριο

Πίνακας 14: Ο αναμενόμενος μόνιμος πληθυσμός το 2050 /σενάριο

Πίνακας 15: Πληθυσμός ατόμων 65+ και 85+ (1951/2015/ 2020, 2025... .., 2050)

Πίνακας 16: Ελλάδα, πληθυσμός σε μεγάλες ηλικιακές ομάδες, πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας, οικον. ενεργός πληθυσμός, απασχολούμενοι και άνεργοι, 1995//2015 και 2015-2035 (ελάχιστο/μέγιστο βάσει των σεναρίων)

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γράφημα 1: Ελλάδα, 1951- 2016, ποσοστιαία ετήσια μεταβολή του πληθυσμού

Γράφημα 2: Ελλάδα, 1951- 2016, 0- 14, 15- 64, 65+ ετών, % του συνολικού πληθυσμού

Γράφημα 3: Ελλάδα, μεταβολές του συνολικού πληθυσμού και του πληθυσμού των ηλικιωμένων (1951=100)

Γράφημα 4: Ελλάδα, εξέλιξη των δεικτών γήρανσης, αντικατάστασης και εξάρτησης

Γράφημα 5: Η πληθυσμιακή πυραμίδα της Ελλάδας το 1961 (ο/οο)

Γράφημα 6: Η πληθυσμιακή πυραμίδα της Ελλάδας το 2016 (ο/οο)

Γράφημα 7: Ελλάδα, 1951- 2016, συνολικές μεταβολές, φυσικό ισοζύγιο και φαινόμενη μετανάστευση (ο/οο)

Γράφημα 8: Ελλάδα, 1951- 2016, συνολικές μεταβολές, φυσικό ισοζύγιο και φαινόμενη μετανάστευση (απόλυτες τιμές)

Γράφημα 9: Ελλάδα, πιθανότητες θανάτου ανδρών και γυναικών

Γράφημα 10: Ελλάδα, 1951- 2015, γεννήσεις (απόλυτοι αριθμοί) και Αδρός Δείκτης Γεννητικότητας (0/00)

Γράφημα 11: Ελλάδα, κατανομή των γεννήσεων ανά τάξη έλευσης (1960- 2015)

Γράφημα 12: Ελλάδα, ποσοστά γονιμότητας ανά ηλικία σε επιλεγμένα έτη

Γράφημα 13: Ελλάδα, ΣΔΓ και μέση ηλικία (σύνολο γεννήσεων) στην τεκνογονία (1960- 2015)

Γράφημα 14: Ελλάδα, τελική γονιμότητα (παιδιά /γυναίκα) και μέση ηλικία στην τεκνογονία στις γενεές 1935-1980 (εκτιμήσεις για τις γενεές 1935-1943 και για τις γενεές 1965-1980)

Γράφημα 15: Ελλάδα, ποσοστό γυναικών ανάλογα τον αριθμό των παιδιών που απέκτησαν κατά την διάρκεια του αναπαραγωγικού τους βίου στις διαδοχικές γενεές

Γράφημα 16: Ελλάδα, πιθανότητες διεύρυνσης της οικογένειας στις διαδοχικές γενεές

Γράφημα 17: Σύνολο γάμων & πρώτοι γάμοι γυναικών, Αδρός Δείκτης πρώτο-γαμηλιότητας γυναικών (ο/οο)

Γράφημα 18 : Ελλάδα, συγχρονικός δείκτης πρωτο-γαμηλιότητας γυναικών (πρώτοι γάμοι επί 1000 γυναικών ετησίως + κινητός μέσος) και μέση ηλικία στον πρώτο γάμο, 1956-2015

Γράφημα 19: Ελλάδα, πρώτοι γάμοι επί 100 γυναικών στις γενεές 1938-1978

Γράφημα 20: Ελλάδα, ποσοστό αγάμων γυναικών στις γενεές 1938-1978 και μέση ηλικία στον πρώτο γάμο

Γράφημα 21: Πληθυσμιακές πυραμίδες Ελλήνων και αλλοδαπών την 1/1/2016 (ο/ο)

Έλληνες

Γράφημα 22: Συλληφθέντες παράνομα εισερχόμενοι στην Ελλάδα (χερσαία και θαλάσσια σύνορα)

Οι δημογραφικές εξελίξεις στην μεταπολεμική Ελλάδα: τάσεις, ρήξεις, προοπτικές

Λέξεις κλειδιά: Ελλάδα, 1950-2016, πληθυσμός, γονιμότητα, γαμηλιότητα, θνησιμότητα, μετανάστευση, προβολές

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο πληθυσμός της Ελλάδας στην μεταπολεμική περίοδο αυξήθηκε σημαντικά (από 7,6 εκατομ. το 1951 στα 10,7 το 2017) και παράλληλα έχει γηράσει σημαντικά. Στην εργασία αυτή εκτίθενται συνοπτικά οι αλλαγές του μεγέθους και των ηλικιακών δομών του πληθυσμού ως και:

- η εξέλιξη των φυσικών μεταναστευτικών ισοζυγίων
- η εξέλιξη των βασικών δημογραφικών συνιστωσών (γονιμότητας, θνησιμότητας, γαμηλιότητας και μετανάστευσης)
- οι δημογραφικές προοπτικές στον ορίζοντα του 2050

Τα βασικά συμπεράσματα δύνανται να συνοψισθούν ως εξής:

A) Ο συνολικός πληθυσμός

Η αύξηση του πληθυσμού μεταπολεμικά υπήρξε συνεχής, έχοντας όμως διαφορετικά αίτια και πηγές τροφοδότησης. Αρχικά τα μεγάλα κύματα εξόδου προς το εξωτερικό των δεκαετιών 1950 και 1960 υπέρ-καλύφθηκαν από τα ιδιαίτερα υψηλά φυσικά ισοζύγια των ίδιων δεκαετιών οδηγώντας στην αύξηση του πληθυσμού. Στη συνέχεια, η συρρίκνωση των φυσικών ισοζυγίων της περιόδου 1980-2000 αναπληρώθηκε από τα θετικά μεταναστευτικά ισοζύγια, με αποτέλεσμα την συνέχιση της αύξησης του πληθυσμού μέχρι και τα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα. Την τελευταία περίοδο όμως (2011-2016) ο πληθυσμός μας μειώνεται, γεγονός που οφείλεται στο ότι για πρώτη φορά στην μεταπολεμική δημογραφική ιστορία της χώρας, τόσο το φυσικό όσο και το μεταναστευτικό ισοζύγιο είναι αρνητικά.

Ο πληθυσμός της Ελλάδας με το πέρασμα του χρόνου έχασε ταυτόχρονα και την νεανική του δομή και απέκτησε τα χαρακτηριστικά ενός γερασμένου πληθυσμού. Η Ελλάδα δεν αποτελεί φυσικά εξαίρεση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και το 2016 το % των 65+ είναι από τα υψηλότερα στην Ευρώπη των 28, ενώ ταυτόχρονα η Ελλάδα έχει και από τους υψηλότερους δείκτες εξάρτησης (αναλογών αριθμός ατόμων ηλικίας 0-14 και 65+ / 100 άτομα ηλικίας 15-64 ετών).

Η εισροή αλλοδαπών κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1990 μέχρι και τις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας δεν κατέστησε δυνατή την ανατροπή των τάσεων γήρανσης (την επιβράδυνε απλώς). Με την έναρξη της οικονομικής ύφεσης η οποία δεν καθιστά πλέον την Ελλάδα ελκυστική ως μεταναστευτικό προορισμό, τη στάσιμη και σε χαμηλά επίπεδα γονιμότητα και τη σταθερά υψηλή μέση προσδοκώμενη ζωή στην γέννηση, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η δημογραφική γήρανση θα συνεχισθεί, χωρίς να υπάρχει κάποια άμεση προοπτική επιβράδυνσής της. *Η γήρανση αυτή είναι προφανώς μη αναστρέψιμη.*

B) Θνησιμότητα

Η θνησιμότητα, εκφραζόμενη με τις πιθανότητες θανάτου ανά φύλο και ηλικία, μειώθηκε σημαντικά ανάμεσα στο 1951 και το 2015 σε όλες τις ηλικίες. Ωστόσο, η συνολική πτωτική τάση υποκρύπτει διαφοροποιημένους ρυθμούς τόσο ανά φύλο και ηλικία όσο και ανά περίοδο, ενώ την τελευταία δεκαετία η θνησιμότητα δε σημείωσε την αναμενόμενη βελτίωση. Ειδικότερα:

Οι πιθανότητες θανάτου στο πρώτο έτος ζωής και η βρεφική θνησιμότητα, αν και σημειώνουν πτωτική πορεία έως και το 2007, παρουσιάζουν αυξομειώσεις το 2008-2015.

Στις ηλικίες 20- 85 έτη, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 2000, οι ρυθμοί πτώσης των πιθανοτήτων θανάτου-είναι ελαφρώς υψηλότεροι στις γυναίκες συγκρινόμενοι με αυτούς των ανδρών. Οι ρυθμοί πτώσης της θνησιμότητας των ανδρών στις ηλικίες 20-35 ετών όμως μετά τα 2008 επιταχύνονται ελαφρώς.

Μέχρι και το 2015, δεν υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις για άμεσες αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης στην ανά ηλικία θνησιμότητα. Αντιθέτως πλήθος μελετών αναδεικνύουν την μείωση του αριθμού των ετών επιβίωσης με καλή υγεία και την αύξηση της νοσηρότητας. Η αύξηση αυτή είναι πιθανόν μεσοπρόθεσμα να οδηγήσει στην αύξηση των πιθανοτήτων θανάτου σε κάποιες ηλικίες ή ακόμη και στην μείωση του προσδόκιμου ζωής.

Γ) Γονιμότητα

Οι αναπαραγωγικές συμπεριφορές στην Ελλάδα μεταβάλλονται (όπως και στις υπόλοιπες ανεπτυγμένες χώρες) και το μοντέλο της οικογένειας με περιορισμένο αριθμό παιδιών τείνει να κυριαρχήσει. Η συγχρονική γονιμότητα συρρικνώνεται απρόσκοπτα (2,23 παιδιά/γυναίκα το 1980, 1,35 την τελευταία πενταετία) και η μέση ηλικία στην τεκνογονία αυξάνεται συνεχώς τις τελευταίες δεκαετίες (26,1 έτη το 1980/ >31 έτη το 2016). Οι στάσεις και οι αντιλήψεις προοδευτικά αλλάζουν και τα νέα ζευγάρια (οι γυναίκες και οι άνδρες που γεννήθηκαν μετά το 1960) τείνουν να υιοθετήσουν διαφορετικές συμπεριφορές από αυτές των γονιών τους. Οι τάσεις αυτές συμβαδίζουν ασφαλώς και με την συρρίκνωση και την προοδευτική εξαφάνιση των πολύτεκνων οικογενειών, με αποτέλεσμα την ταχεία μείωση στην μεταπολεμική περίοδο των τρίτων, τετάρτων, πέμπτων και άνω γεννήσεων.

Ειδικότερα, ανάλυση της ζτας μας επιτρέπει να διαπιστώσουμε ότι οι γενεές των γεννηθέντων μετά το 1960 γυναικών κάνουν όλο και λιγότερα παιδιά και σε όλο και μεγαλύτερη ηλικία. Ταυτόχρονα, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η πρόσφατη οικονομική κρίση εκδηλώθηκε σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από μια τάση συνεχούς αύξησης της ηλικίας των γυναικών στην απόκτηση των παιδιών τους, τάση που έχει ξεκινήσει εδώ και μια τριακονταπενταετία. Η ήδη σχετικά υψηλή ηλικία στην τεκνογονία κατά την εκδήλωση της κρίσης -και η συνεχιζόμενη αύξησή της-, θα επηρεάσουν αναπόφευκτα και την όποια αναπλήρωση των γεννήσεων από τις γενεές που «τέμνουν» την δεκαετία του 2010 στις πλέον αναπαραγωγικές τους ηλικίες (τις γυναίκες δηλ. που γεννήθηκαν μετά το 1975) όταν η κρίση ξεπεραστεί. Αυτό θα έχει προφανώς επιπτώσεις και στην διαγενεακή τους γονιμότητα στον τελικό δηλαδή αριθμό των παιδιών που θα φέρουν στον κόσμο.

Η ανάλυση της γονιμότητας των γενεών μας επιτρέπει ταυτόχρονα να διαπιστώσουμε, ότι, αντίθετα από τις τρέχουσες απόψεις: α) *καμιά από τις γενεές που γεννήθηκαν στην Ελλάδα από το 1935 έως και το 1975 (γενεές για τις οποίες μπορούμε με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία να υπολογίσουμε την τελική γονιμότητα) δεν εξασφάλισε την αναπαραγωγή της (δεν αντικαταστάθηκε δηλαδή από μια κόρη) και β) από την γενεά του 1960 και μετά η τελική γονιμότητα συρρικνώνεται με επιταχυνόμενους ρυθμούς.*

Η συνεχής τάση μείωσης της γονιμότητας της 1ης τάξης (των πρώτων δηλαδή γεννήσεων) στις νεότερες γενεές αποτυπώνει και **την ανάδυση ενός νέου φαινομένου, αυτού της αύξησης της τελικής ατεκνίας** που πιθανότατα θα οδηγήσει στο μία στις τέσσερεις γυναίκες που γεννηθήκαν μετά τα τέλη της δεκαετίας του 70 να μην κάνει τεκνοποιήσει. Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στην διατύπωση της υπόθεσης ότι η συνεχής αύξηση της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία θα συμβάλει πιθανότατα και στην αύξηση του ποσοστού της ατεκνίας καθώς, *τμήμα των γυναικών των νεότερων γενεών που αποφασίζει να φέρει στον κόσμο ένα πρώτο παιδί σε μεγαλύτερη ηλικία από ότι οι προγενέστερες γενεές δεν θα μπορέσει, ακόμη και αν το επιθυμεί, να το πράξει, καθώς η βιολογική ικανότητα σύλληψης μειώνεται ταχύτατα μετά τα 35 έτη* Από τις αναλύσεις μας προκύπτει ότι αφενός μεν όλο και μικρότερο ποσοστό γυναικών στις διαδοχικές γενεές φέρνει στον κόσμο περισσότερα από 3 παιδιά, αφετέρου δε ότι από τις γενεές των γυναικών που γεννήθηκαν μετά το 1955 το % αυτών με 2 παιδιά φθίνει (53,2% στην γενεά του 1955, 43,4% στην γενιά του 1975), ενώ αντιθέτως αυτών με ένα παιδί αυξάνεται σταθερά (από 15,6 στο 17,2% των γυναικών).

Δ) Τα μεταναστευτικά ρεύματα

Η Ελλάδα, παραδοσιακή χώρα εξόδου κυρίως από το 1990 και μετά μεταβάλλεται σε χώρα εισόδου, και τα δεδομένα των τελευταίων απογραφών το επιβεβαιώνουν: οι αλλοδαποί ανέρχονται το 1981 σε 180.000 άτομα (εκ των οποίων 76% από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες αποτελώντας λιγότερο από το 2% του συνολικού πληθυσμού) ενώ το 2011, ο πληθυσμός τους ανέρχεται πλέον στις 912.000. Η πρόσφατη κρίση άλλαξε όμως εκ νέου την φορά των ροών και το ισοζύγιο εισόδων και εξόδων γίνεται εκ νέου αρνητικό (-251.000 κατά την ΕΛΣΤΑΤ την πενταετία 2011-2015), καθώς οι μεν εισερχόμενοι εγγίζονται μόλις τις 300.000, ενώ οι εξερχόμενοι ανέρχονται σε 550 χιλ. Οι έξοδοι αφορούν κυρίως δύο μεγάλες ομάδες: α) τους εγκατεστημένους τις δυο προηγούμενες δεκαετίες αλλοδαπούς-οικονομικούς μετανάστες που επιστρέφουν στις χώρες τους εξ αιτίας της κρίσης και β) τους νέους (25-34 ετών) ή και λιγότερο νέους Έλληνες (35-50 ετών), με έντονη συμμετοχή στις ομάδες αυτές των αποφοίτων ΤΕΙ και ΑΕΙ ως και των ατόμων με κάποια μεταναστευτική -άμεση ή έμμεση- εμπειρία. Οι εισοδοί αντιθέτως αφορούν νέους αλλοδαπούς (οικονομικούς μετανάστες κυρίως) και δευτερευόντως Έλληνες μεγαλύτερων ηλικιών. Το κυρίως δεν χρειάζεται γιατί το παραδοσιακή το λείπει.

• Η πρόσφατη προσφυγική κρίση

Την τελευταία περίοδο (2012-2017) εξαιτίας κυρίως της έκρυθμης κατάστασης σε μια σειρά χωρών γύρω από τη Μεσόγειο και την ενδοχώρα της, οι εισροές αλλοδαπών στην Ελλάδα συνεχίζονται (αν και με σημαντικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με τα προ του 2011 έτη) και η εμβάθυνση της πρόσφατης οικονομικής κρίσης -και τα εξαιρετικά υψηλά ποσοστά ανεργίας δεν έχουν ανακόψει τα ρεύματα αυτά. Η μεγάλη πλειοψηφία των παρατύπων εισερχομένων την τελευταία πενταετία προέρχεται από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες της Ασίας αρχικά, της Αφρικής δε στη συνέχεια, καθώς οι συγκρούσεις κυρίως στη ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής (και, δευτερευόντως σε κάποιες άλλες αφρικανικές, μη μεσογειακές χώρες) δημιούργησαν νέα μαζικά ρεύματα φυγής. Ταυτόχρονα, οφείλουμε να υπενθυμίσουμε ότι η μεγάλη πλειοψηφία των εισερχομένων μετά το 2011 στην Ελλάδα (πρόσφυγες ή/και οικονομικοί μετανάστες) δεν έχει στόχο να εγκατασταθεί στην χώρα μας, αλλά να μετακινηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα σε κάποια από τις «ελκτικές» χώρες της Ε.Ε.

Οι ροές μετά το 2011 διαφοροποιούνται όμως και ως προς τις πύλες εισόδου καθώς το σύνολο σχεδόν των αφιχθέντων τα τελευταία έτη εισέρχεται από τα θαλάσσια σύνορα. Την περίοδο 2012-2017 βάσει των διαθέσιμων από εθνικές πηγές στοιχείων εισήλθαν παρανόμως 1,35 εκατομμύρια άτομα (εκ των οποίων τα 2/3 σχεδόν το 2015). Η κατανομή των εισερχομένων τα τελευταία έτη διαφοροποιείται σε σχέση με το παρελθόν. Ειδικότερα την περίοδο 2006-11 οι προερχόμενοι από κάποια Ευρωπαϊκή χώρα (κυρίως την Αλβανία) αποτελούσαν το 50% σχεδόν των παρατύπων εισερχομένων στην Ελλάδα (οικονομικοί μετανάστες στην πλειοψηφία), ενώ μετά το 2011 οι υπήκοοι πέντε χωρών (Συρία, Αφγανιστάν, Ιράκ, Πακιστάν, Ιράν) αποτελούν την πλειοψηφία.

Εάν το σύνολο σχεδόν των αφιχθέντων το 2015 (όπως και τμήμα των παρανόμως εισερχομένων τα αμέσως προηγούμενα έτη) έχει κατορθώσει κυρίως μέσω της βαλκανικής οδού να εγκαταλείψει την Ελλάδα μέχρι και το κλείσιμο των συνόρων, η διαχείριση των μαζικών αυτών ροών που συνεχίζονται -αν και μικρότερη ένταση το 2016 και 2017- θέτει προβλήματα. Η ελληνική δημόσια διοίκηση δεν είχε εμπειρία, ο συντονισμός ήταν ανεπαρκής και οι διαθέσιμοι πόροι -όπως και η έξοθεν βοήθεια- ήταν και είναι περιορισμένες. Η κατάσταση επιδεινώθηκε σημαντικά μετά το κλείσιμο των συνόρων και την αδυναμία πλέον εξόδου από την Ελλάδα 55.000 περίπου παρατύπων εισελθόντων.

Δ) Ο πληθυσμός στον ορίζοντα του 2050

Η μείωσή του μόνιμου πληθυσμού την επόμενη τριακονταπενταετία αναμένεται να είναι -ανεξαρτήτως σεναρίων- συνεχής, αν και με διαφοροποιημένους ανά σενάριο/περίοδο ρυθμούς πτώσης. Τα έξι σενάρια προβολών που δημιουργήσαμε στο πλαίσιο μελέτης που μας ανατέθηκε από την *ΔιανεΟσι* οδηγούν προφανώς σε σαφώς διαφοροποιημένα αποτελέσματα, τόσο όσον αφορά το πλήθος του μελλοντικού μόνιμου πληθυσμού, όσο και την κατανομή του ανά φύλο και ηλικία.

Ειδικότερα, τα σενάρια αυτά δίδουν συνολικούς πληθυσμούς:

- Στο τέλος της επόμενης εικοσαετίας (2035) 10,4 έως 9,5 εκατ. έναντι 10,9 εκατ. το 2015, ήτοι μειώσεις από 0,45 έως και 1,4 εκατ. σε απόλυτες τιμές (4,1 -12, 4% σε σχέση με το 2015)
- Στο τέλος της προβολικής περιόδου (2050) πληθυσμούς που κυμαίνονται από 10,0 έως 8,3 εκατ. έναντι 10,9 εκατομ. το 2015, ήτοι μειώσεις σε απόλυτες τιμές από 0,8 έως και 2,5 εκατ. (7,3 έως 23,4 % σε σχέση πάντα με το 2015).

Εκτός όμως από τις διαφορές αυτές σε απόλυτα μεγέθη ανά σενάριο, σημαντικές αλλαγές αναμένονται και στην κατανομή ανα ηλικία. Έτσι, η μέση ηλικία από 43,45 έτη το 2015 αναμένεται να αυξηθεί το 2050 - αναλόγως των σεναρίων- από 3,7 έως και 5,5 έτη, η δε διάμεση, από 43,95 έτη το 2015 κατά 3,7 έως και 5,7 έτη (και αντίστοιχα, ανάμεσα στο 2015 και το 2035 η μεν μέση ηλικία κατά 4,5 έως 3,6 έτη, η δε διάμεση κατά 5,5 έως και 7,1 έτη).

Οι διαφορές αυτές ανά σενάριο προκύπτουν προφανώς από τις διαφορές που καταγράφονται στο ειδικό βάρος των μεγάλων ηλικιακών ομάδων (0-14/15-64/65+ ετών). Έτσι,

- Το 2035 το ποσοστό των > 65 ετών και των >85 ετών στον συνολικό πληθυσμό (20,9 και 2,8% το 2015 αντίστοιχα) αναμένεται να κυμανθεί από 27,9% -27,2% για τους πρώτους και 4,1%-4,5% για τους δεύτερους, ενώ τα % των νέων (0-14 ετών και 0-18 ετών) από 11,0% έως 12,4% για τους πρώτους και 15,8% - 14,2% για τους δεύτερους αντίστοιχα.
- Το 2050 το % των > 65 ετών και των >85 ετών στον συνολικό πληθυσμό (20,9 και 2,8% το 2015) αναμένεται να κυμανθεί από 33,1% -30,3% για τους πρώτους και 6,5%-4,9% για τους δεύτερους.

Ιδιαίτερη προσοχή προκαλεί και η σε σχέση με αυτήν των 65+ ετών ταχύτερη αύξηση στο μέλλον των υπερηλικών (ηλικίας 85+). Το πλήθος τους, που σχεδόν δεκαπλασιάστηκε ανάμεσα στο 1951 και το 2015, αναμένεται εκ νέου να παρουσιάσει μια σημαντική αύξηση την επόμενη τριακονταπενταετία (από +106 έως +45,6% αναλόγως των σεναρίων). *Θα υπάρξει επομένως μια σημαντική γήρανση όχι μόνον του συνολικού πληθυσμού, αλλά και των άνω των 65 ετών. Η δημογραφική γήρανση επομένως όχι μόνον δεν ανακόπτεται, αλλά οι ρυθμοί της αναμένεται να επιταχυνθούν μέχρι το 2050 ενώ ταυτόχρονα θα έχουμε και μια επιτάχυνση «της γήρανσης μέσα στην γήρανση».*

Οφείλουμε τέλος να επισημάνουμε ότι α) οι αναμενόμενες μεταβολές των πληθυσμιακών δομών (ιδιαίτερα δε μέχρι το 2035) καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από το μέγεθος και την δομή του πληθυσμού μας το έτος εκκίνησης (2015). Ειδικότερα, οι γυναίκες που θα διανύσουν τις επόμενες δύο δεκαετίες ευρισκόμενες στις πλέον αναπαραγωγικές τους ηλικίες (25-40 ετών) έχουν ήδη γεννηθεί και γνωρίζουμε με ακρίβεια το πλήθος τους. Γνωρίζουμε επίσης με σχετική ακρίβεια και το πλήθος των ατόμων τα οποία στις ίδιες δεκαετίες θα βρεθούν σε ηλικίες υψηλής θνησιμότητας (το πλήθος δηλαδή των ατόμων που θα είναι άνω των 50 ετών) και επομένως δυνάμεθα να εκτιμήσουμε - και τον αναμενόμενο αριθμό θανάτων καθώς πάνω από το 90% των θανάτων ετησίως αφορούν άτομα των ηλικιών αυτών.

Κατ' επέκταση, οι δυνατότητες της όποιας παρέμβασης στα πληθυσμιακά δρώμενα βραχύ και μεσοπρόθεσμα επικεντρώνονται κυρίως στη μετανάστευση, καθώς οι όποιες π.χ. σημαντικές αλλαγές των αναπαραγωγικών συμπεριφορών (βλ. ενδεχόμενη αύξηση της γονιμότητας) λίγο θα επηρεάσουν το μέγεθος και την κατανομή ανά ηλικία του πληθυσμού της χώρας μας την επόμενη εικοσαετία. Επομένως, οι έχοντες την ευθύνη σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων θα πρέπει αφενός μεν να θεωρήσουν ως δεδομένο τις πιθανότερες προαναφερθείσες εξελίξεις στον βραχύ-μέσο χρόνο, να εκτιμήσουν τις επιπτώσεις τους και να τις λάβουν υπόψη στον σχεδιασμό και στην λήψη των όποιων μέτρων πολιτικής, αφετέρου δε, ταυτόχρονα, εάν εκτιμούν ότι οι εξελίξεις αυτές είναι αρνητικές, να προβληματισθούν από τώρα για τη λήψη μέτρων που αν ληφθούν σήμερα θα αποδώσουν πολύ αργότερα.

Demographic development in post-war Greece: trends and bursts

Key words: Greece, 1950-2016, population, fertility, nuptiality, mortality, migrations, population projections

ABSTRACT

A) Total population

The population of Greece increased significantly during the post-war period (7,6 millions in 1951, 10,7 millions in 2017), while, at the same time it has aged significantly. The present paper provides a brief presentation of the changes in population size and age structure during the post-war period as well as:

- the evolution of the natural and the migration balance
- the evolution of the basic demographic components (fertility, mortality, nuptiality, migration)
- the demographic perspectives in the horizon 2050
-

The main findings of our analysis can be summarized in the following:

Although the population growth in the post-war period was continuous, the causes were different through time. At the beginning, the big emigration waves of the 1950s and 1960s were less than the high natural increase of these years. Then, up to the end of the first decade of the 21st century the shrinkage of the natural balance of the period 1980-2000 was compensated by the positive net migration rates. However, during the last years (2011-2016) the population has decreased due to the fact that, for the first time in the post-war demographic history of the country, both the natural balance and the migration balance are negative.

Passing of time, the population of Greece has been marked by a transition from a young structure to a much older one. Greece, of course, is not an exception in the EU, even though in 2016 the percentage of population 65+ is one of the highest among the 28 countries, while, at the same time, Greece is the country with the highest dependency ratio (ratio of individuals aged 0-14 and 65+/100 individuals aged 15-64 years) among the other EU countries.

The inflow of foreigners during the 1990s up to the beginning of the current decade did not reverse the trends in population ageing (it just slowed it down). At the outset of the economic recession, which does not render Greece attractive as immigration destination anymore, given the low fertility levels and the increased average life expectancy at birth, it is expected that population ageing will continue with no immediate potential of slowing down. This phenomenon is obviously irreversible.

B) Mortality

Death probabilities by age and sex declined, as expected in all age groups during the period between 1951 and 2015. Yet, the total reduction of mortality conceals differences its rates of decrease through years, sex and age, while during the last decade mortality has not achieved the expected improvement. More specifically:

Deaths during the first year of life and infant mortality showed variations in the period 2008-2015, although they had shown a decrease up to 2007. At the ages 20-85, the decline of mortality rates up to the end of 2000 was stronger for women than for men. But, after the 2008, among men aged 20-35 years, these same rates are falling rapidly.

Up to 2015, there is no considerable evidence for an immediate negative impact of crisis on mortality by age. On the contrary, most studies reveal a decrease in the number of years in good health and increase in morbidity. This increase will most probably lead to a medium-term increase in the death

probabilities of some ages or even in the decrease in life expectancy. Finally, we must emphasize that any increase in the expectancy of life (in conjunction with the decrease of the Fertility) accelerate (and will continue to accelerate) the aging of the population.

C) Fertility

Reproductive behaviour in Greece has been changing (just like in the other developed countries), and there is a dominant tendency towards a model of a family structure with a limited number of children. Period fertility declines smoothly (2,23 children/woman in 1980, 1,35 in the last five years) and the mean age of childbearing has been continuously increasing during the last decades (26,1 years in 1980/ > 31 years old in 2016). The attitudes and the mentality change progressively and young couples (women and men born after 1960) tend to adopt different behaviours different from those of their parents. These tendencies conform surely with the shrinkage and progressive disappearance of families with many children resulting in the rapid decline of, third, fourth, fifth and over, births.

More specifically, an analysis of cohort fertility enables us to ascertain that the generations of women born after 1960 have less and less children, while their age at childbearing becomes higher through time. . In addition, we must point out that recent economic crisis arose in a period characterized by a trend of continuous increase in women's age at childbearing; a trend that started thirty five years ago. The already older age of childbearing when the crisis occurred- and its ongoing increase – will undoubtedly affect any replacement from generations that “cross” the 2010 decade at their most reproductive ages (i.e women born after 1975), when the crisis is over. This fact will obviously have consequences on their cross-generational fertility i.e. the number of children they will give birth to.

The analysis of cohort fertility, at the same time, allows us to realize that in contrast to current beliefs: a) none of the generations born in Greece after 1935 and up to 1975 (generations for which we can calculate this indicator) has ensured its reproduction (which means that women of these generations has not been replaced by a daughter) and b) for generations born after 1960, fertility declines with accelerated tempo. .

The continuous tendency for first order fertility reduction (i.e. first births) in younger generations reflects *the emergence of a new phenomenon i.e. the increase of final childlessness* which will most probably lead to the fact that one out of four women born after the end of the decade of 70s will not have any child; a fact that enables us to formulate the hypothesis that the continuous increase of median age at first childbirth will most probably play a role in the increase of childlessness rates as the part of women of younger generations that decide to have their first child at a later age than the women of previous generations, will not be able to give birth to a child, even if they wish to, since their biological ability to conceive significantly and continuously decreases after the age of 35. Our analyses, show that less and less women of successive generations give birth to more than 3 children, while among women born after 1955, the percentage of them having two children declines (53,2% for 1955 generation, 43,4% for 1975 generation). On the contrary, the number of women with only one child increases progressively (from 15,6 to 17,2% of women).

C) Migration flows

Greece, a traditional emigration country, since 1990 has been transformed into an immigration country which is also proven by the data of recent censuses: in 1981, foreigners were 180.000 which is less than 2% of total population (76% of which from the most developed countries), while in 2011 foreigners were 912.000. Recent crisis, however, rechanged the direction of migration flows and the inflow and outflow balance shifts again to negative (-251.000 during 2011-2015 according to the Hellenic Statistical Authority), as the inflows just approach 300.000 while the outflows come to 550.000. Outflows are mainly of two groups: a) foreigners-economic migrants who had settled in Greece the previous two decades and returned to their countries because of the crisis and b) young (25-34 years old) or adults (35-50 years old) Greeks mostly tertiary education graduates, as well as

Greeks which previous migration experiences. On the contrary, inflows are young foreigners (mainly economic refugees) and secondarily older age Greeks.

- ***Recent economic crisis and migration***

During the period 2012-2017, mainly because of the unstable situation in a series of countries around the Mediterranean and its inland the inflows of foreigners to Greece are still taking place (yet with significant differentiations in relation to the years before 2011), and the deepening of the economic crisis together with the exceptionally high rates of unemployment have not impeded these flows. The big majority of the illegal incomers during the last five years come from the less developed countries first of Asia and then of Africa, as conflicts mainly in the Middle East area (and secondarily, in some African non- Mediterranean countries) have created new mass migration flows. At the same time, we must keep in mind that the large majority of the incomers after 2011 (refugees and/or economic migrants) do not intend to settle in Greece but to move to one of the more “alluring” countries of the EU.

Flows after 2011 are also different from the point of view of entrance gateways as almost the totality of the incomers during the last years arrive by boat crossing sea borders. During the period 2012-2017, according to the available data from national sources, 1,35 million persons (about 2/3 of which in 2015) entered the country illegally. The distribution of the incomers during the last years is also different from that of the past. More specifically, in the period 2006-2011, those coming from a European country (mostly Albania) were almost 50% of the illegal incomers to Greece (economic migrants in the majority), while, after 2011, the citizens of five countries (Syria, Afghanistan, Iraq, Pakistan, Iran) constitute the majority.

If almost the total of the arrivals in 2015 (as well as part of the illegal incomers in the preceding years) has managed to leave Greece mainly through the Balkan route until border closure, managing these massive inflows which are still taking place—even though of lower intensity in 2016 and 2017 – poses problems. Greek public administration lacks experience, coordination has been inadequate and availability of resources – as well as external assistance – has been limited. The situation has worsened critically since border closure resulting in the impossibility of about 55.000 illegal incomers to leave Greece.

D) The population of Greece in the horizon 2050

The reduction of the resident population during the next thirty five years is expected to be -regardless scenarios- constant, yet with differentiated per scenario /period decline rates. The six projection scenarios constructed in the framework of our study assigned to us by diaNeosis obviously lead to clearly differentiated results, both in terms of the number of the expected permanent resident population and of its distribution by sex and age. In particular, according to these scenarios, the total populations will be:

- at the end of the next twenty years (2035) from 10.41 to 9.51 MM over 10.86 MM in 2015, namely reductions from 0.44 up to 1.4 MM at absolute rates (4.1 -12 , 4%)
- At the end of the projective period (2050) ranging from 10.0 and 8.3 MM over 10.86 MM in 2015, i.e. reductions from 0.8 up to 2.5 MM at absolute rates (7.3 to 23.4% always in comparison with those of 2015).

However, apart from these differences in absolute terms, significant changes are expected and the age distribution. Thus, the average age (43,45 years 2015) is expected to rise in 2050 (+ 3,7/min - +5,5 years/ max, depending on the scenarios) and the median age -43,95 years in 2015- from 3.7 up to 5.7 years (and respectively, between 2015 and 2035, the average age from 3,6 up to 4,5 years and the median from 5.5 up to 7.1 years).

These differences per scenario obviously result from the differences that exist in the specific weight of old age groups (0-14/15-64/65+ years old). So,

- In 2035, the percentage of those > 65 and >85 years old of the total population (20,9 and 2,8% in 2015 respectively) is expected to range 27,9% -27,2% for the first group and 4,1%- 4,5% for the second one, while the % of the young ones (0-14 and 0-18 years old) 11,0% - 12,4% for the first group and 15,8% - 14,2% for the second one respectively.

- In 2050 the % of the > 65 and > 85 years old of the total population (20,9 and 2,8% in 2015) is expected to range 33,1% -30,3% for the first group and 6,5%-4,9% for the second one.

The faster increase of the very old (85+) than that of the 65+ in the future draws special attention. Their number, which is almost ten times more between 1951 and 2015, is expected anew to show a considerable increase during the next thirty five years (from +106 to +45% depending on the scenarios). Therefore, there will be considerable ageing not only of the total population but also of the >65 years old group. Thus, demographic ageing is not only intercepted but also its rhythm is expected to develop fast until 2050, while, at the same time, there will be acceleration of “ageing of the ageing”.

Finally, we should note that a) expected changes in population structures (particularly until 2035) are largely determined by the size and structure of our population in the starting year (2015). More specifically, women who in the next two decades will at the peak of their reproductive age (25-40 years old) have already been born, and their number is precisely known. We also know, with relative precision, the number of persons who, during the same decades, will be at ages of high mortality (i.e. the number of persons who will be over 50) and, as a result, we are also able to estimate the expected number of deaths as more than 90% of deaths yearly come at these ages.

By extension, the capabilities of any intervention on population events in the short and long term mainly focus on migration, as, for example, any significant changes in reproductive behaviours (see possible fertility increase) will minimally affect the size and age population distribution of our country in the next two decades. Therefore, those having the responsibility for the planning and decision-making should consider the probable aforementioned developments in the short-medium term as given, assess their impact, and take them into account in the planning and taking of any policy measures on the one hand, and, at the same time, if they regard that such developments are negative they must be concerned about taking measures which, if taken today, will "yield" much later.

Οι δημογραφικές εξελίξεις στην μεταπολεμική Ελλάδα: τάσεις, ρήξεις, προοπτικές

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο πληθυσμός της Ελλάδας στην μεταπολεμική περίοδο έχει αυξηθεί σημαντικά (7,6 εκατομ. το 1951, 10,7 το 2017) και παράλληλα γηράσκει προοδευτικά (μέση ηλικία 30 έτη το 1951, >44 έτη το 2017, ήτοι +14 έτη, διάμεσος ηλικία αντίστοιχα 26 και 43,0 έτη, ήτοι + 17,0 έτη). Στην ίδια αυτή περίοδο ο πληθυσμός μας: ι) έχει περιορίσει τη γονιμότητα του και αυξήσει κατά 15 έτη περίπου τον μέσο προσδόκιμο χρόνο ζωής του στη γέννηση -από τα 63 στα 78 έτη για τους άνδρες και από τα 67 στα 83 έτη για τις γυναίκες (εξ ου και η προοδευτική του γήρανση), ιι) έχει αστικοποιηθεί (σχεδόν το 80% κατοικεί πλέον σε αστικές περιοχές σήμερα) και έχει συγκεντρωθεί σε ένα εξαιρετικά περιορισμένο τμήμα (στο 6%) της συνολικής επιφάνειας της χώρας με τη δημιουργία δύο μεγάλων μητροπολιτικών περιοχών (Αθήνας και Θεσσαλονίκης), ιιι) από σχετικά «ομοιογενής» εθνικά μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο (οι μη έχοντες την ελληνική υπηκοότητα το 1951 ήταν λίγες χιλιάδες) συμπεριλαμβάνει σήμερα περίπου 900.000 αλλοδαπούς (οικονομικοί μετανάστες και πρόσφυγες), η τεράστια πλειοψηφία των οποίων προέρχεται από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες και τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές του πλανήτη μας (σημαντικό τμήμα των τελευταίων έχουν εισέλθει παράνομως στη χώρα μας και δεν διαθέτουν άδεια παραμονής). Εξετάζοντας ειδικότερα την μεταβολή του πληθυσμού ανά περιόδους διαπιστώνουμε ότι ο πληθυσμός της χώρας μας αυξανόταν συνεχώς ανάμεσα στο 1951 και το 2011 (η μεγαλύτερή του αύξηση καταγράφεται στις δεκαετίες 1951-1961 και 1971-1981) ενώ την τελευταία πενταετία (1/12011-1/12016 έχει μειωθεί κατά 340 χιλ., περίπου, ήτοι κατά 3%.

Αν εξετάσουμε αναλυτικότερα πως εξελίχθηκε ο πληθυσμός μας και οι βασικές δημογραφικές συνιστώσες που προσδιορίζουν το μέγεθος και την δομή του στη μεταπολεμική περίοδο, δυνάμεθα να διακρίνουμε σχηματικά τέσσερις υποπεριόδους, άνισης διάρκειας.

Η πρώτη, η οποία έχει ως σημείο εκκίνησης το τέλος του εμφυλίου και διαρκεί περίπου μία τριακονταετία, χαρακτηρίζεται από υψηλή μετανάστευση προς το εξωτερικό, έντονη κινητικότητα στο εσωτερικό (από την οποία επωφελείται, κυρίως, η πρωτεύουσα και δευτερευόντως μόνον η Θεσσαλονίκη και οι άλλες μεγάλες πόλεις-πρωτεύουσες των νομών), καθώς και υψηλά θετικά φυσικά ισοζύγια (γεννήσεις -θάνατοι) που οφείλονται, κυρίως, στο ότι οι γεννήσεις υπερκαλύπτουν τους θανάτους παρόλο που αυτοί αυξάνονται σταθερά κάθε χρονιά εξαιτίας της προοδευτικής γήρανσης, της αύξησης δηλ. του ειδικού βάρους των ηλικιωμένων στο συνολικό πληθυσμό (ενδεικτικά το 1951 οι γεννήσεις υπερέβαιναν τις 150 χιλ., οι δε θάνατοι ήταν λιγότεροι από 65 χιλ., ενώ το 1979 οι πρώτες ανέρχονται σε 148 χιλ. και οι δεύτεροι υπερβαίνουν τις 82 χιλ.). Η όποια αύξηση του πληθυσμού ανάμεσα στο 1951 και το 1979 (+ 2 εκατομ. περίπου) οφείλεται αποκλειστικά στο γεγονός ότι το αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο της περιόδου (έξοδοι-είσοδοι) υπερκαλύπτεται από το θετικότερο φυσικό της ισοζύγιο (γεννήσεις -θάνατοι).

Η δεύτερη- περίοδος, μικρότερης διάρκειας, ξεκινά από τα τέλη της δεκαετίας του 70 και διαρκεί μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80. Χαρακτηρίζεται από την ταχύτερη συρρίκνωση των γεννήσεων 148.000 το 1979, 102.000 το 1990, την απρόσκοπτη αύξηση των θανάτων (από 82.000 στις 94.000), την ανακοπή της εξωτερικής μετανάστευσης (και την επιστροφή ενός τμήματος των μεταναστών των προηγούμενων δεκαετιών) ως και την έντονη κινητικότητα στο εσωτερικό (εσωτερική μετανάστευση). Η αύξηση του πληθυσμού την δεκαετία αυτή (+0,4 εκατομ.) οφείλεται, κυρίως, στο θετικό -αν και προοδευτικά συρρικνούμενο- ισοζύγιο γεννήσεων- -θανάτων και δευτερευόντως μόνον στο μεταναστευτικό ισοζύγιο που από αρνητικό κατά την προηγούμενη περίοδο μεταβάλλεται πλέον σε θετικό.

Κατά την τρίτη περίοδο -από τις αρχές της δεκαετίας του '90 έως και τα τέλη της επόμενης δεκαετίας, η πτώση των γεννήσεων ανακόπτεται προσωρινά (οι γεννήσεις σταθεροποιούνται γύρω από τις 100 χιλιάδες την δεκαετία του 1990 και αυξάνονται ελαφρώς την επόμενη οκταετία φθάνοντας

το 118 χιλ. το 2008-09 ως επίπτωση της ωρίμανσης του ημερολογίου της τεκνογονίας) ενώ οι θάνατοι συνεχίζουν να αυξάνονται απρόσκοπτα, με αποτέλεσμα το φυσικό ισοζύγιο να αφήνει ένα μικρό θετικό πλεόνασμα στην περίοδο αυτή (λιγότερο από 80.000). Η εσωτερική μετανάστευση επιβραδύνεται (και κατευθύνεται, κυρίως, προς τη Θεσσαλονίκη και τα άλλα μεγάλα αστικά κέντρα) και ταυτόχρονα η χώρα μετατρέπεται σε χώρα εισροής αλλοδαπών: ο αριθμός τους τετραπλασιάζεται σχεδόν ανάμεσα στο 1989 και το 2010, ενώ αλλάζει ριζικά και η σύνθεση του, καθώς το ειδικό βάρος των προερχόμενων από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας μειώνεται σημαντικά. **Στη μαζική αυτή προσέλκυση αλλοδαπών αποδίδεται έτσι σχεδόν αποκλειστικά η αύξηση (+0,8 εκατομ.) του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας την εικοσαετία αυτή.**

Η τέταρτη περίοδος έχει ως σημείο εκκίνησης τα πρώτα έτη της δεκαετίας που διανύουμε και συμπίπτει με την τρέχουσα οικονομική κρίση. Βασικά της χαρακτηριστικά: η εκ νέου μείωση των γεννήσεων τους και η συνεχής αύξηση των θανάτων λόγω της γήρανσης (με αποτέλεσμα την εμφάνιση πλέον αυξανόμενων αρνητικών φυσικών ισοζυγίων), η ανατροπή των θετικών μεταναστευτικών ισοζυγίων (ως και της φοράς των εσωτερικών μετακινήσεων καθώς ανακόπτεται σχεδόν πλήρως η τάση μετακίνησης προς τα μεγάλα αστικά κέντρα και αναδύεται δειλά μια τάση επιστροφής των εσωτερικών κυρίως μεταναστών των προηγούμενων δεκαετιών στις περιοχές προέλευσής τους).

Ο πληθυσμός της Ελλάδας έχει αρχίσει πλέον να μειώνεται εξαιτίας του αρνητικού πρόσημου τόσο του φυσικών όσο και του μεταναστευτικού ισοζυγίου (υπενθυμίζουμε ότι ο 2016 οι γεννήσεις αναμένεται να ανέλθουν στις 93.000 ενώ οι θάνατοι θα εγγίζουν τις 119.000, με αποτέλεσμα το φυσικό ισοζύγιο –αρνητικό– να ανέλθει στις 26.000 (έναντι 4,7 χιλ. το 2011)¹.

Οι προαναφερθείσες εξελίξεις των εξηνηταπέντε τελευταίων ετών είχαν ως αποτέλεσμα μια σημαντική αλλαγή των πληθυσμιακών μας πυραμίδων, την εξαιρετικά άνιση κατανομή του πληθυσμού στον ελλαδικό χώρο και ταυτόχρονα την αλλαγή της σύνθεσής του, καθώς η χώρα μας, με τους αλλοδαπούς να αποτελούν πλέον το 8,5% του συνόλου ελάχιστα διαφοροποιείται πλέον από άλλες ευρωπαϊκές χώρες με μεταναστευτική παράδοση πολλών δεκαετιών.

Η τελευταία περίοδος, η οποία έχει ως σημείο εκκίνησης τα πρώτα χρόνια της τρέχουσας δεκαετίας και **συμπίπτει** με την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης, παραμένει «ανοικτή». **Η κρίση αυτή αναμένεται όμως να επιταχύνει (και ενδεχομένως και σε ορισμένες περιπτώσεις να ανατρέψει) τις μακρόχρονες τάσεις εξέλιξης των βασικών δημογραφικών συνιστωσών. Ειδικότερα,**

- Όσον αφορά τη γονιμότητα, η πορεία της, όπως προαναφέρθηκε, είναι φθίνουσα, καθώς οι γυναίκες των διαδοχικών γενεών που γεννηθήκαν μετά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα στη χώρα μας κάνουν όλο και λίγο λιγότερα παιδιά (η Ελλάδα δεν γνώρισε το baby-boom άλλων ευρωπαϊκών χωρών), ενώ αυτές που γεννηθήκαν από τον Μεσοπόλεμο και μετά δεν εξασφαλίζουν πλέον την αναπαραγωγή τους (η κάθε μητέρα δηλαδή δεν αντικαθίσταται λαμβάνοντας υπόψη και τις υφιστάμενες συνθήκες θνησιμότητας από μία κόρη). Η μέση ηλικία στην απόκτηση του πρώτου παιδιού είναι σήμερα (2016) ήδη εξαιρετικά υψηλή (> 30 έτη) και η όποια αναβολή των πρώτων γεννήσεων για αργότερα (εξαιτίας, εκτός των άλλων, και των υφιστάμενων δυσμενών κοινωνικό οικονομικών συνθηκών) από τις γενεές, οι οποίες στα χρόνια της κρίσης θα βρεθούν στις ηλικίες 25-35 ετών (τις γυναίκες δηλαδή που γεννήθηκαν μετά τα τέλη της δεκαετίας του '70) **πιθανότατα θα οδηγήσει στην επιτάχυνση της τάσης μείωσης του αριθμού των παιδιών τους, εξαιτίας, εκτός των άλλων, και της συρρίκνωσης του διατιθέμενου αναπαραγωγικού «χρόνου» /της βιολογικής ικανότητας σύλληψης.** Ταυτόχρονα, η τάση αύξησης της ατεκνίας (η αύξηση δηλαδή του ποσοστού των γυναικών που δεν θα κάνουν παιδί) στις γενεές που γεννήθηκαν μετά το 1965 συνεχίζεται ενώ η συρρίκνωση των πολύτεκνων οικογενειών που έχει ξεκινήσει εδώ και δεκαετίες δεν έχει

¹ Στο σημείο αυτό οφείλουμε να υπενθυμίσουμε ότι χωρίς την μαζική είσοδο αλλοδαπών στην χώρα μας μέχρι το 2010, ο πληθυσμός της σήμερα δεν θα ήταν μεγαλύτερος από αυτόν του 1990 και το φυσικό ισοζύγιο (γεννήσεις-θάνατοι) της πενταετίας 1/12011-1/1/2016 (-90.000) θα ήταν πολύ μεγαλύτερο (-148.000). Οι αλλοδαποί με πλεονασματικό ισοζύγιο γεννήσεων έναντι θανάτων (+58.000) μείωσαν το συνολικό αρνητικό ισοζύγιο στο ήμισυ...

ανακοπεί. Τα προαναφερθέντα, θα έχουν πιθανότατα ως αποτέλεσμα το ακόμη μεγαλύτερο «άνοιγμα» μεταξύ του ορίου αναπαραγωγής (2,07 παιδιά/γυναίκα σήμερα) και του αριθμού των παιδιών που θα φέρουν στον κόσμο οι γυναίκες που γεννηθήκαν μετά το 1975 (ας υπενθυμίσουμε ότι οι γενεές των γυναικών που γεννήθηκαν ανάμεσα στο 1950 και το 1954 έφερε στον κόσμο 1,95 παιδιά/γυναίκα κατά μέσο όρο, αυτές που γεννήθηκαν ανάμεσα στο 1960 και το 1964 1,75 παιδιά και αυτές το 1970-74 –εκτίμηση- 1,60).

- Ταυτόχρονα, η κρίση του δημόσιου συστήματος υγείας και η μείωση των εισοδημάτων ευρύτατου τμήματος του ελληνικού πληθυσμού πιθανότατα θα έχουν επιπτώσεις στην υγεία του και στη μακροζωία του. Ειδικότερα, έχει ήδη επιβραδυνθεί σημαντικά (και σύντομα πιθανότατα θα ανακοπεί) η πρότερη μακροχρόνια τάση αύξησης του προσδόκιμου ζωής στη γέννηση (ενώ πιθανότατα θα μειωθούν και τα χρόνια ζωής σε καλή κατάσταση υγείας πριν από τον θάνατο).
- Όσον αφορά τις μεταναστευτικές ροές, είναι προφανές ότι σε συνθήκες κρίσης η Ελλάδα δεν αποτελεί «ελκυστικό» προορισμό για οικονομικούς μετανάστες, και πιθανότατα, αν η οικονομική κατάσταση δεν σταθεροποιηθεί, ένα επιπλέον μικρό τμήμα των εγκατεστημένων ακόμη και σήμερα οικονομικών μεταναστών στην Ελλάδα θα επιστρέψει στη χώρα του (αν και η πλειοψηφία το έχει ήδη κάνει την τελευταία εξαετία). Αντιθέτως, λαμβανομένων υπόψη τόσο των συνθηκών σε πλειάδα χωρών του ευρύτατου γεωπολιτικού μας χώρου που δεν αναμένεται να μεταβληθούν όσο και της ιδιαιτερότητας των φυσικών μας συνόρων οι ροές ατόμων από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας θα συνεχισθούν, αν και με σαφώς μικρότερη ένταση απ' ό,τι το 2015 που υπήρξε μια «παρεκκλίνουσα» χρονιά. Ταυτόχρονα, θα συνεχισθεί πιθανότατα, εξ αιτίας κυρίως της αυξημένης ανεργίας των νέων στην περίπτωση που αυτή δεν περιοριστεί σημαντικά τα επόμενα χρόνια, η έξοδος κυρίως νέων Ελλήνων αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (και δευτερευόντως μόνον ημι-ειδικευμένων ατόμων).

Μετά την πρώτη όμως αυτή συνθετική παρουσίαση των δημογραφικών μας εξελίξεων, ας εξετάσουμε αναλυτικότερα τις μεταβολές του συνολικού πληθυσμού και της ηλικιακής του σύνθεσης, τα φυσικά και μεταναστευτικά ισοζύγια και εν συνεχεία την θνησιμότητα, την γονιμότητα-γαμηλιότητα και τα μεταναστευτικά ρεύματα της εξεταζόμενης περιόδου²

1. Οι μεταβολές του πληθυσμού και της ηλικιακής του σύνθεσης

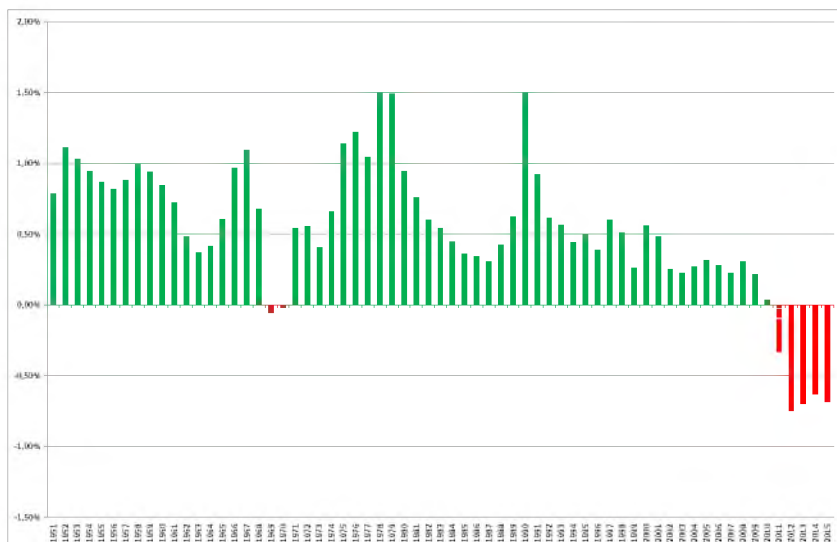
1.1 Η εξέλιξη του μεγέθους του πληθυσμού

Ο πληθυσμός της Ελλάδας στη πρώτη μεταπολεμική εξηκονταπενταετία αυξάνεται συνεχώς (+3,2 εκ. ανάμεσα στο 1951 και το 2017, ήτοι +41%) περνώντας από τα 7,6 εκ. στα 10,7 εκ. (**Πίνακας 1, Παράρτημα**). Από την 1.1.2011 όμως και μετέπειτα για πρώτη φορά μεταπολεμικά ο πληθυσμός μειώνεται με αποτέλεσμα την 1.1.2017 σύμφωνα με τις τελευταίες εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ να ανέρχεται σε 10,77 εκ. άτομα (μείωση κατά 3%). Ειδικότερα η ποσοστιαία αύξηση ανάμεσα στο 1951 και 2011 υπήρξε συνεχής (με εξαίρεση την περίοδο 1969-1970 κατά την οποία η μεταβολή ήταν σχεδόν μηδενική -**Γράφημα 1-**). Από το 2011 και μετέπειτα οι πρότερη τάση ανατρέπεται και η μεταβολή είναι σταθερά αρνητική ανάμεσα στα διαδοχικά έτη.

² Τα δεδομένα της παρούσας ανάλυσης προέρχονται από την ΕΛΣΤΑΤ (Δ/ση Πληθυσμού, Τμήμα Φυσικής Κίνησης) την οποία ευχαριστούμε ιδιαίτερα. Τα στοιχεία αυτά έχουν οργανωθεί σε βάση δεδομένων από το Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Για τις αναλύσεις χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό που έχει αναπτυχθεί στο ΕΔΚΑ και δευτερευόντως αυτό που παραχωρήθηκε στο Εργαστήριο από το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Δημογραφίας μετά την αναστολή της λειτουργίας του του. Συμπληρωματικά, για τους συγκριτικούς πίνακες με άλλες ευρωπαϊκές χώρες τα στοιχεία ελήφθησαν από την βάση δεδομένων της EUROSTAT. Τα περισσότερα από τα παρατιθέμενα γραφήματα δημιουργήθηκαν από τους κ.κ. Γ. Κοντογιάννη και Π. Μπαλά.

Εξετάζοντας τις μεταβολές ανά δεκαετείς περιόδους (**Πίνακας 1**) διαπιστώνουμε ότι ο πληθυσμός της Ελλάδας γνώρισε την μεγαλύτερη του αύξηση τις δεκαετίες 1951-1961 και 1971-1981 (+ 9,6% /+733.0 χιλ.-και 9,9% /+874.0 χιλ. αντίστοιχα), ενώ την ασθενέστερη στις περιόδους 1961-1971, 1981-1991, 1991-2001 και 2001-2011 (αύξηση κατά 5,4%/-+449.2 χιλ.-, 6,1%/+586.7χιλ., 5,5% /+563.3 χιλ., και 2,7%/-μόλις +287 χιλ. αντίστοιχα). Για την τελευταία περίοδο που διαθέτουμε δεδομένα (2011-2016) ο πληθυσμός της χώρας έχει μειωθεί κατά 340 χιλ., ήτοι κατά 3,0%.

Γράφημα 1: Ελλάδα, 1951- 2016, ποσοστιαία ετήσια μεταβολή του πληθυσμού

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Πίνακας 1 : Ελλάδα, κατά περιόδους μεταβολή του πληθυσμού (απόλυτοι αριθμοί, %) και μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής

Περίοδος	Μεταβολή		Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (r,00/0)	Χρόνος Διπλασιασμού/Υποδιπλασιασμού (έτη)
	Απόλυτοι Αριθμοί	%		
1951-1961	733023	9,6%	9,22	76
1961-1971	449195	5,4%	5,25	133
1971-1981	874005	9,9%	9,50	73
1981-1991	586753	6,1%	5,90	118
1991-2001	563298	5,5%	5,35	130
2001-2011	287403	2,7%	2,62	265
2011-2016	-339644	-2,4%	-6,18	115

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

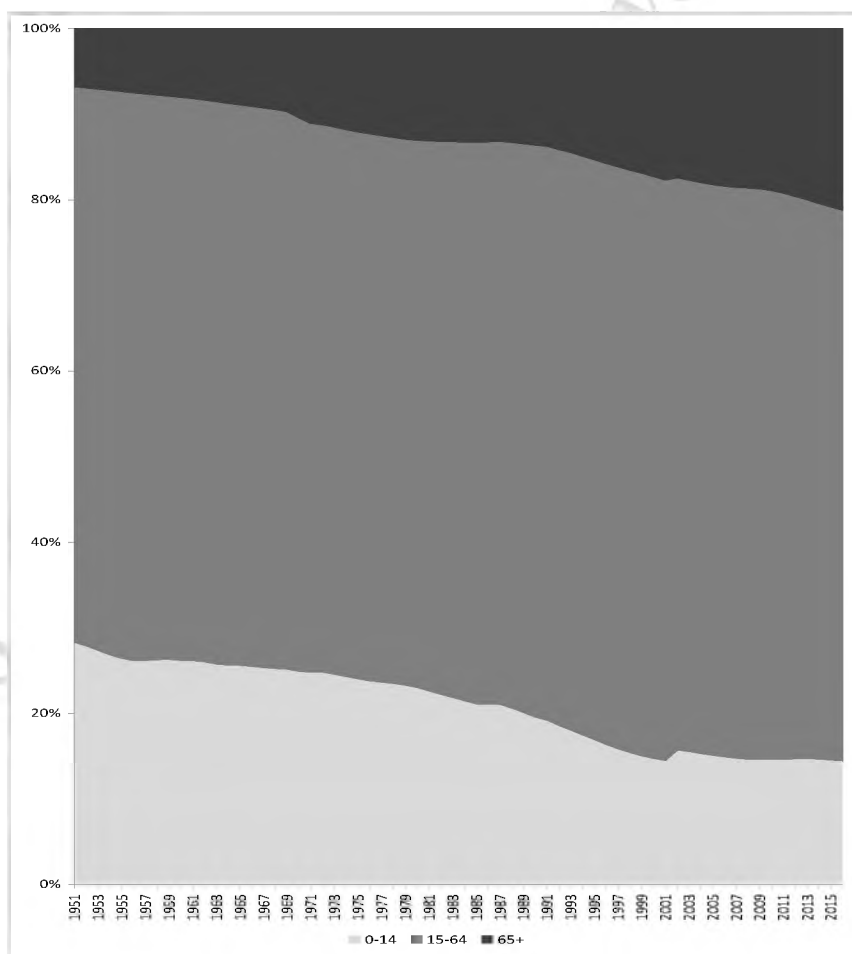
Αντίστοιχη είναι η εξέλιξη του μέσου ετήσιου ρυθμού μεταβολής (**Πίνακας 1**), δείκτη που λαμβάνει προφανώς τις υψηλότερες τιμές ανάμεσα στο 1951-1961 και 1971-1981 (9,2 ‰ και 9,5 ‰ αντίστοιχα), τιμές που αν διατηρούνταν σταθερές θα οδηγούσε σε διπλασιασμό του πληθυσμού μας σε 75 περίπου χρόνια. Ο μικρότερος θετικός μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής θα καταγραφεί την δεκαετία 2001-2011 (2,7 ‰) και στην περίπτωση που παρέμενε σταθερός θα οδηγούσε σε διπλασιασμό του πληθυσμού μας σε 275 περίπου έτη. Για την τελευταία πενταετία (2011-2016) που για πρώτη φορά ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής είναι αρνητικός (-6,2 ‰) σε περίπτωση σταθεροποίησής του στο μέλλον ο πληθυσμός της χώρας μας θα μειωθεί στο ήμισυ σε 115 χρόνια. Τέλος, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι για το 2017 δεν αναμένεται σημαντική μείωση του μόνιμου πληθυσμού καθώς θα έχουμε ένα μηδενικό σχεδόν μεταναστευτικό ισοζύγιο (με την προσθήκη στον συνολικό πληθυσμό 55.000 χιλ. ατόμων περίπου που εισήλθαν παράνομα στην χώρα μας τα προηγούμενα έτη και έχουν αιτηθεί ασύλου) με αποτέλεσμα ο συνολικός πληθυσμός την 1/1/2017 να ανέλθει σε 10,757 χιλ (μείωση κατά 26 χιλ. μόνον, όσο και το ισοζύγιο γεννήσεων και θανάτων).

1.2 Η εξέλιξη της ηλικιακής δομής του πληθυσμού

Η εξέλιξη των δημογραφικών συνιστωσών (γονιμότητα, θνησιμότητα και μετανάστευση) στην Ελλάδα κατά την τελευταία εξηκονταπενταετία οδήγησαν σταδιακά στην αλλαγή της ηλικιακής δομής του πληθυσμού μας με αποτέλεσμα η σχετικά νεανική δομή της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου να μεταβάλλεται σταδιακά (βλ. δημογραφική γήρανση). Η μεταβολή αυτή αποτυπώνεται και στο **Γράφημα 2** (βλ. και **Πίνακα 2, Παράρτημα**). Ο νέος 0-14 ετών στις αρχές της δεκαετίας του 1950 αποτελούσαν σχεδόν το 1/3 του συνόλου, ενώ αυτοί που είχαν υπερβεί το 65 έτος της ηλικίας τους ήταν μόλις το 6,8%. Την 1.1 2017 όμως τα άτομα ηλικίας 65 και άνω υπερβαίνουν πλέον το 1/5 (21,5%), ενώ το ο/ο των ηλικίας κάτω των 15 ετών έχει συρρικνωθεί σημαντικά (28% το 1951, 14 % το 2017).

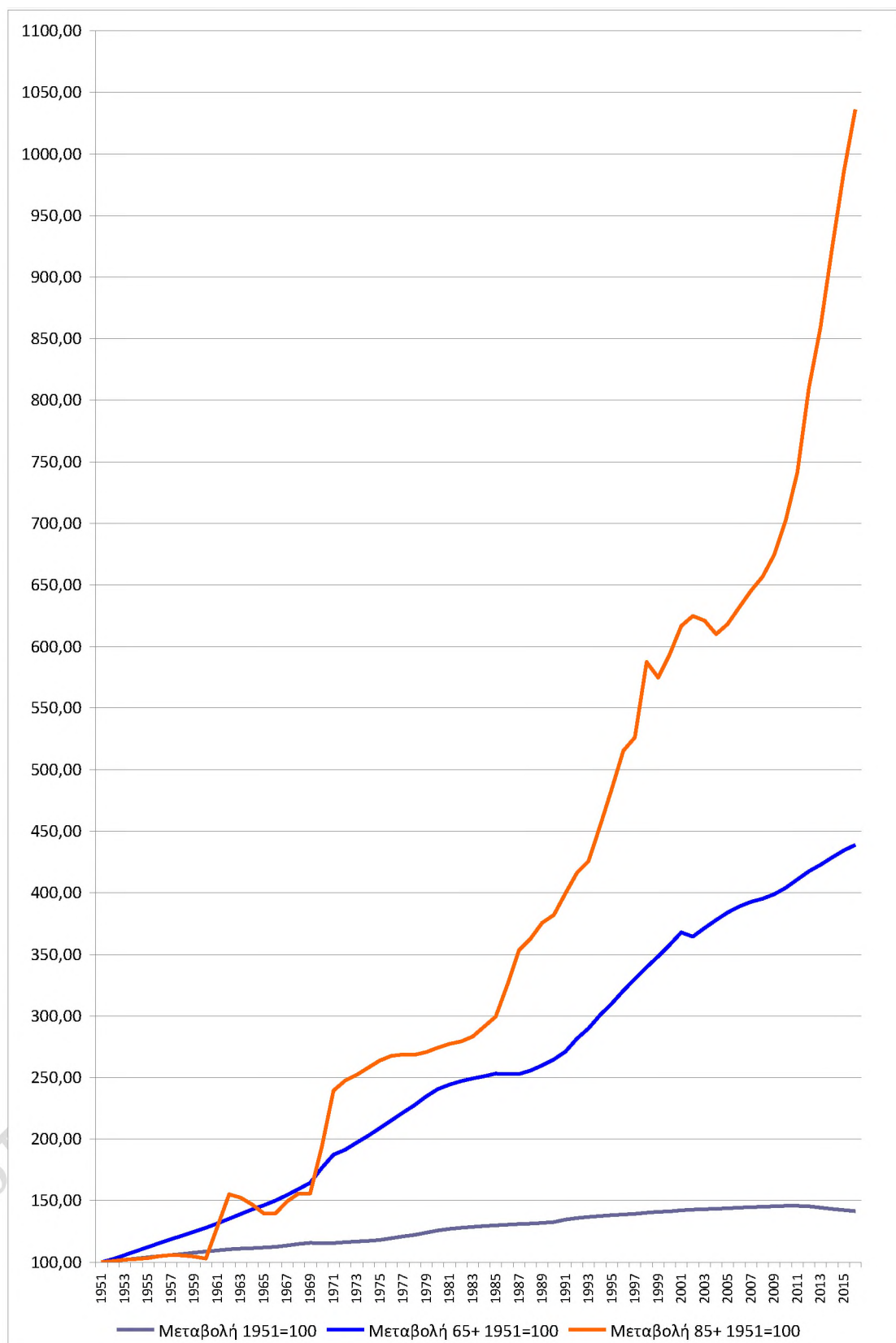
Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ενώ ο συνολικός πληθυσμός της χώρας αυξήθηκε ανάμεσα στο 1951 και 2017 κατά 41% περίπου, η αντίστοιχη αύξηση ήταν πολύ μεγαλύτερη για τα ηλικιωμένα άτομα. Έτσι, οι άνω των 65 ετών σχεδόν πενταπλασιάστηκαν, ενώ τα άτομα 85 ετών και άνω δεκαπλασιάστηκαν (**Γράφημα 3 και Πίνακας 1, Παράρτημα**). Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν αναπόφευκτα και στην αύξηση του ειδικού βάρους των 85+ , το % των οποίων στον συνολικό πληθυσμό έχει αυξηθεί σημαντικά (αποτελούν πλέον το 3,1% του συνολικού πληθυσμού και σχεδόν το 14,5% του πληθυσμού των 65+ σήμερα έναντι αντίστοιχα 0,4 και του 6% του πληθυσμού στις αρχές της δεκαετίας του 1950).

Γράφημα 2: Ελλάδα, 1951- 2016, 0- 14, 15- 64, 65+ ετών , % του συνολικού πληθυσμού

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Γράφημα 3: Ελλάδα, μεταβολές του συνολικού πληθυσμού και του πληθυσμού των ηλικιωμένων (1951=100)

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

1.2.1 Η διάμεσος και η μέση ηλικία

Η διάμεσος ηλικία το 1951 (**Πίνακας 3, Παράρτημα**) ανήρχετο στα 26,1 έτη (25,1 για τους άνδρες και 27,1 για τις γυναίκες). Με την αύξηση της μέσης προσδοκώμενης ζωής και την μείωση των γεννήσεων, ο δείκτης αυτός αυξάνεται απρόσκοπτα και το 2016 η διάμεσος ηλικία υπερβαίνει πλέον στα 44 έτη για το σύνολο του πληθυσμού (43 έτη για τους άντρες και 45 έτη για τις γυναίκες). Η αύξηση του δείκτη αυτού ανάμεσα στο 1951 και το 2016 σε απόλυτες τιμές είναι σημαντική (+ 18 έτη).

Η μέση ηλικία ακολουθεί τις ίδιες τάσεις (**Πίνακας 4, Παράρτημα**). Ο δείκτης αυτός το 1951 ανερχόταν σε 30 έτη, για να ξεπεράσει τα 40 έτη το 2000 εγγίζοντας πλέον τα 44 έτη το 2016. Οι διαφορές ανάμεσα στα δυο φύλα παραμένουν καθόλη την περίοδο, καθώς η μέση ηλικία των γυναικών λόγω του μεγαλύτερου προσδόκιμου ζωής είναι κατά 2,5 χρόνια υψηλότερη αυτής των ανδρών

Οι δυο αυτοί δείκτες αποτυπώνουν σαφώς την ταχεία γήρανση του πληθυσμού της Ελλάδας στην διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου, γήρανση που αποτυπώνεται τόσο στους λοιπούς δομικούς δείκτες όσο και στις πληθυσμιακές πυραμίδες (βλ. κατωτέρω)

1.2.2 Οι δομικοί δείκτες (Γράφημα 4 και Πίνακας 5, Παράρτημα)

Ο δείκτης γήρανσης πολλαπλασιάζεται επί 6 ανάμεσα στο 1951 και το 2016. Ειδικότερα ενώ το 1951 σε 100 άτομα 0-14 ετών αναλογούσαν μόλις 24 άτομα ηλικίας 65 και άνω, το 2016 αναλογούν πλέον 144 (αντίστοιχα, αν ο δείκτης αυτός υπολογισθεί με τις ηλικίες 0-19 στον παρονομαστή αναλογούσαν μεν σε 100 άτομα ηλικίας <20 ετών 18 άτομα >65 ετών, ενώ το 2016 107).

Για την ίδια χρονική περίοδο η τιμή του δείκτη αντικατάστασης διαιρέθηκε δια του 4 σχεδόν καθώς ενώ το 1951 αναλογούσαν 313 άτομα ηλικίας 10-14 ετών σε 100 άτομα ηλικίας 60-64 ετών, το 2016 αναλογούν πλέον 83 (αντίστοιχα, αν ο δείκτης αυτός υπολογισθεί με τις ηλικίες 15-19 ετών αναλογούσαν το 1951 323 άτομα ηλικίας αυτών των ηλικιών σε 100 άτομα ηλικίας 60-64 ενώ το 2016 μόλις 84).

Ο μόνος δείκτης που έχει παραμείνει σχετικά σταθερός κατά την διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου είναι ο δείκτης εξάρτησης : 54 άτομα ηλικίας 0-14 και 65+ ανά 100 άτομα ηλικίας 15-64 το 1951, 55 το 2016 (ή ακόμη 83 άτομα ηλικίας 0-19 και 65+ ανά 100 άτομα ηλικίας 20-64 το 1951, 67 το 2016). Η σταθερότητα του δείκτη αυτού οφείλεται στο ότι η όποια μείωση μεταπολεμικά των ατόμων ηλικίας 0-14 (ή ακόμη των 0-19 ετών) αντισταθμίσθηκε από την αύξηση των 65+.

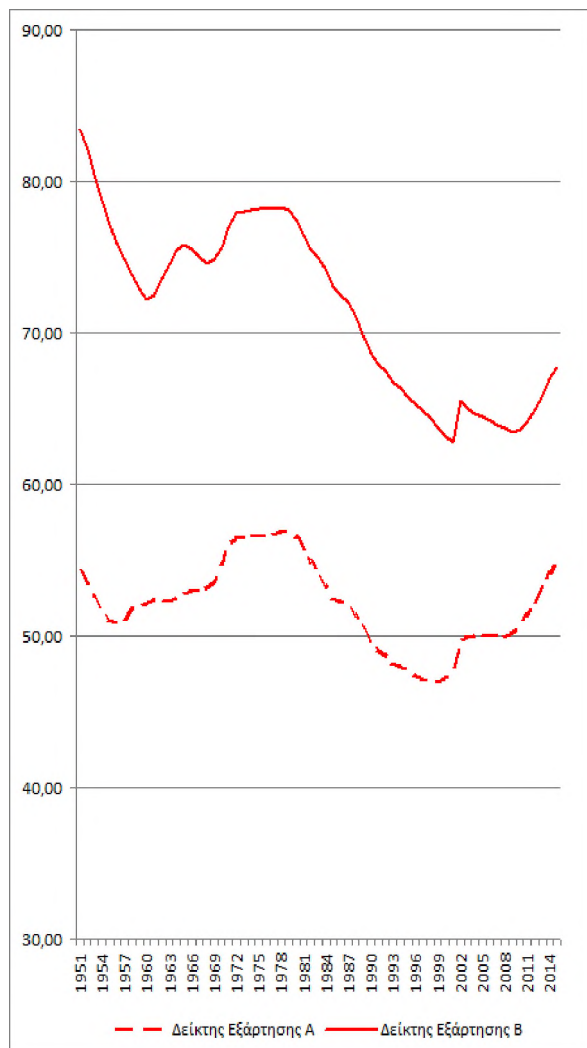
1.2.3 Η εξέλιξη της ηλικιακής πυραμίδας

Οι προαναφερθείσες εξελίξεις των δημογραφικών συνιστωσών αποτυπώνονται ανάγλυφα και στις ηλικιακές πυραμίδες της χώρας μας (**Γραφήματα 5 και 6**). Ειδικότερα:

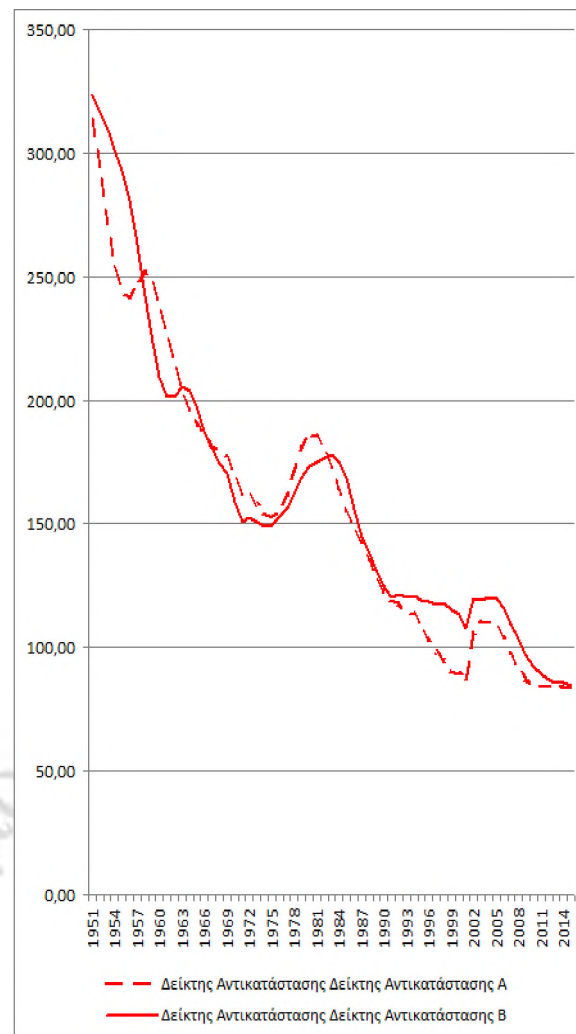
Η πυραμίδα του 1961 έχει ακόμη τη μορφή σχεδόν ενός ισοσκελούς τριγώνου. Ο πληθυσμός μας είναι ακόμη νεανικός (**Γράφημα 5**). Η μεταπολεμική μαζική μετανάστευση στο εξωτερικό μόλις έχει ξεκινήσει επηρεάζοντας την κατανομή του πληθυσμού ανά φύλο και ηλικία, ενώ δυο μεγάλες εγκοπές εμφανίζονται στην πυραμίδα (άτομα που γεννήθηκαν ανάμεσα στο 1915 και το 1924 και άτομα που γεννήθηκαν κατά τη διάρκεια της κατοχής). Στην πρώτη περίπτωση, ο μειωμένος πληθυσμός ηλικίας 35-45 ετών οφείλεται, κυρίως, στις μειωμένες γεννήσεις της πλέον ταραγμένης προπολεμικής μας δεκαετίας (Βαλκανικοί πόλεμοι και Μικρασιατική καταστροφή), και, δευτερευόντως στις απώλειες που υπέστησαν στη διάρκεια της κατοχής οι άνδρες που γεννήθηκαν ανάμεσα στο 1915 και το 1924 και βρέθηκαν σε στρατευσιμες ηλικίες κατά την περίοδο 1941-45, με αποτέλεσμα το δεξιό τμήμα της πυραμίδας στις ηλικίες 35-45 να είναι ιδιαίτερα συρρικνωμένο σε σχέση με το αριστερό (γυναίκες). Στη δεύτερη περίπτωση (ηλικίες 15-19 ετών) στην πυραμίδα αποτυπώνονται οι επιπτώσεις των δύσκολων χρόνων της κατοχής, στη διάρκεια της οποίας καταγράφηκε σημαντική συρρίκνωση των γεννήσεων και ταυτόχρονα αυξημένη βρεφική και παιδική θνησιμότητα.

Γράφημα 4: Ελλάδα, εξέλιξη των δεικτών γήρανσης, αντικατάστασης και εξάρτησης

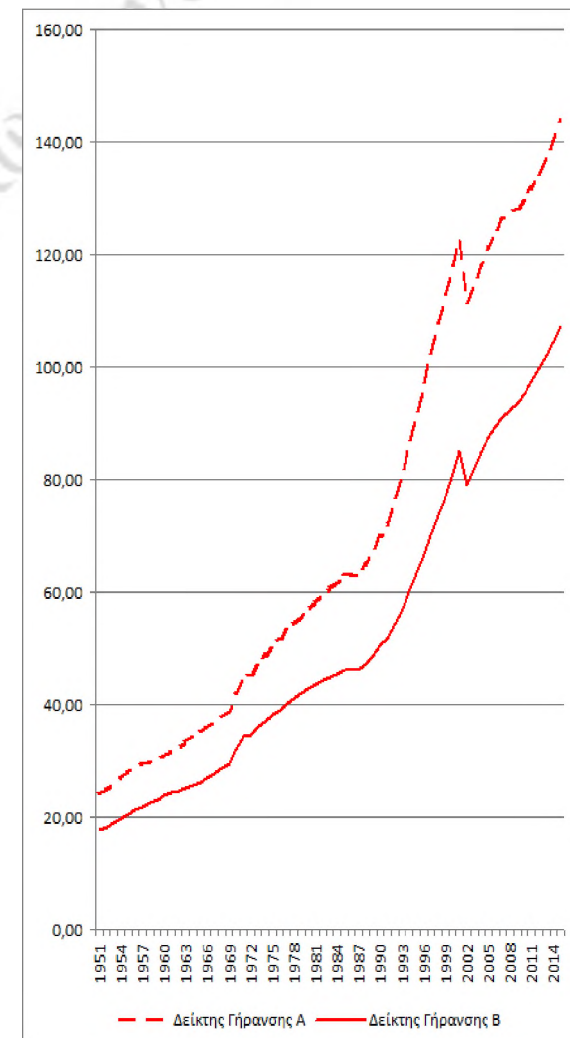
Ελλάδα, δείκτες εξάρτησης (1951-2016)

Ελλάδα, δείκτες αντικατάστασης (1951-2016)

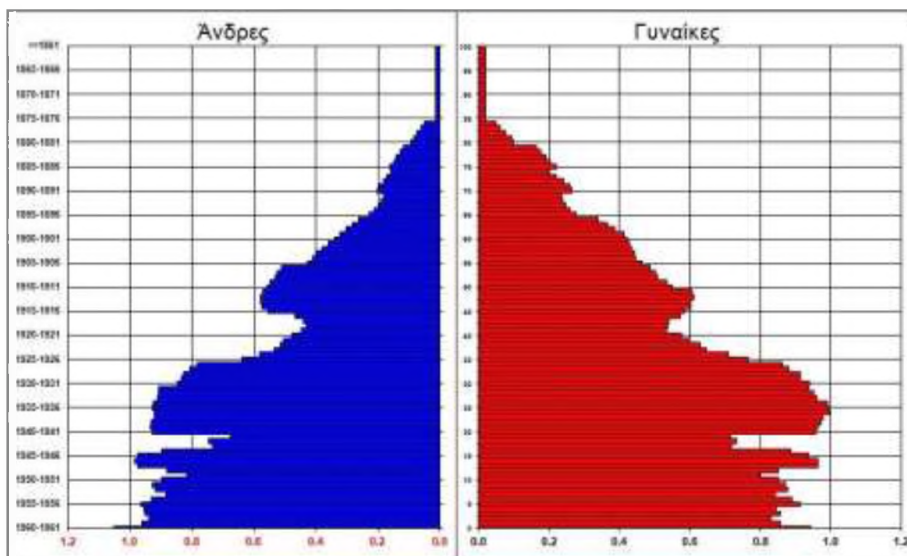

Ελλάδα, δείκτες γήρανσης (1951-2016)

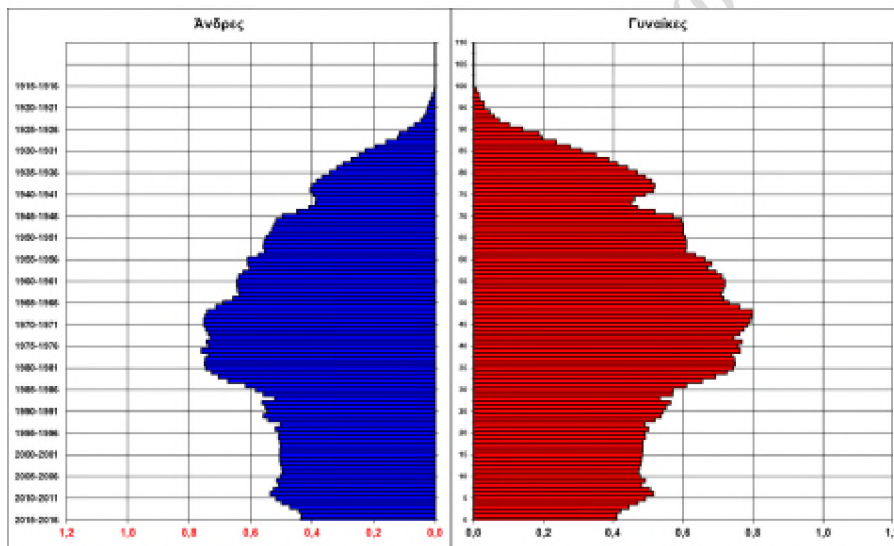

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Γράφημα 5: Η πληθυσμιακή πυραμίδα της Ελλάδας το 1961 (ο/οο)

Γράφημα 6: Η πληθυσμιακή πυραμίδα της Ελλάδας το 2016 (ο/οο)

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Η πλέον πρόσφατη πυραμίδα, αυτή του 2016 δεν έχει πλέον τριγωνικό σχήμα (Γράφημα 6) και τείνει να πάρει τη μορφή ενός «μανιταριού» αποτυπώνοντας ανάγλυφα την γήρανση του πληθυσμού. Οι σχετικά πολυπληθείς προπολεμικές γενεές (ηλικιωμένα άτομα) τείνουν να εκλείψουν και οι επιπτώσεις του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου έχουν πλέον αμβλυνθεί, ενώ η βάση της τείνει να αποκτήσει τη μορφή ενός κυλίνδρου (η μικρή αύξηση των γεννήσεων το 2002-2009, αποτέλεσμα κυρίως της αναπλήρωσής τους λόγω της αύξησης της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία) δεν αλλάζει σημαντικά την μορφή της.

2. Φυσικά Ισοζύγια και Φαινόμενη Μετανάστευση

Η μεταβολή ενός πληθυσμού εξαρτάται από δύο ισοζύγια, το φυσικό (γεννήσεις –θάνατοι) και το μεταναστευτικό (είσοδοι-έξοδοι). Κατ' επέκταση οι όποιες μεταβολές του μεγέθους και των ηλικιακών δομών του πληθυσμού μας οφείλονται στο διαφοροποιημένο ειδικό βάρος των ισοζυγίων αυτών (Γραφήματα 7- 8, Πίνακες 6α-6ς, Παράρτημα).

Συγκεκριμένα (βλ. και Πίνακα 6b, Παράρτημα) από το 1951 έως και τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η αύξηση του πληθυσμού της χώρας μας οφείλεται αποκλειστικά στο θετικό φυσικό ισοζύγιο (στο ότι δηλ. οι γεννήσεις της περιόδου αυτής υπερβαίνουν κατά πολύ τους θανάτους) το οποίο υπερκαλύπτει το αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο (περισσότεροι έξοδοι από εισόδους). Είναι γνωστό ότι η περίοδος 1945-1977 (ιδιαίτερα δε η δεκαετία του '60) είναι η δεύτερη περίοδος³ μαζικής φυγής από την Ελλάδα με 1,3 εκατομμύρια περίπου μεταναστευτικές εξόδους. Οι έξοδοι αυτοί (27.000 ετησίως κατά μέσο όρο) αφαιρούν το 1/3 περίπου του μέσου ετησίου φυσικού ισοζυγίου της περιόδου (+80.000 ετησίως)⁴.

Από την 1.1.1975 μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1980 η αύξηση του πληθυσμού μας οφείλεται τόσο στα θετικά φυσικά ισοζύγια που καταγράφονται ετησίως όσο και στα θετικά μεταναστευτικά ισοζύγια, καθώς ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 αρχίζει η μαζική παλιννόστηση των μεταναστών των προηγούμενων περιόδων⁵ (ανάμεσα στο 1971 και το 1985 εκτιμάται ότι 630.000 άτομα επέστρεψαν στην χώρα μας και άλλα 160.000 ακόμη την περίοδο 1985-1991).

Η μείωση των γεννήσεων από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 και μετέπειτα, θα οδηγήσει στα μέσα της δεκαετίας του 1990 σε μηδενικά -η ακόμη και οριακά αρνητικά- φυσικά ισοζύγια. Παρόλα αυτά ο πληθυσμός μας θα συνεχίσει να αυξάνεται λόγω των θετικότερων μεταναστευτικών ισοζυγίων της δεκαετίας του 1990, απόρροια της μαζικής εισροής οικονομικών μεταναστών προερχομένων κυρίως από χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Έτσι εκ νέου η χώρα μας στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 μετατρέπεται από χώρα εξόδου σε χώρα υποδοχής⁶.

Η συμβολή των αλλοδαπών στη μεγέθυνση του πληθυσμού της χώρας μας την περίοδο 1.1.1991 - 1.1.2001 ήταν καθοριστική. Το φυσικό ισοζύγιο της δεκαετίας αυτής ήταν θετικό μόλις κατά 20,5 χιλ. άτομα, ενώ η συνολική αύξηση του πληθυσμού ανήλθε σε 563 χιλ. άτομα. Επομένως, η αύξηση την δεκαετία αυτή (1991-2001), οφείλεται σχεδόν εξ ολοκλήρου (κατά 97%) στη μαζική είσοδο αλλοδαπών⁷. Η συμβολή όμως των αλλοδαπών ήταν καθοριστική και τα επόμενα έτη. Ειδικότερα την περίοδο

³ Η πρώτη περίοδος ήταν ανάμεσα στο 1888 και το 1919 η Ελλάδα χάνει το 15-20% του συνολικού της πληθυσμού εκείνης της εποχής (περίπου 2,5 εκατομμύρια). Ακολουθεί μια περίοδος (1920-1944) όπου λόγω των περιοριστικών μεταναστευτικών νόμων στις ΗΠΑ και της ταυτόχρονης εισροής των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής (1922), τα πληθυσμιακά κενά που δημιούργησε αυτό το πρώτο κύμα φυγής θα υπερκαλυφθούν.

⁴ Το φαινόμενο θίγει κυρίως τους άντρες (αποτελούν το 65% του συνόλου) και τους άγαμους (το 60%), ενώ η ηλικιακή ομάδα 15-44 ετών αποτελεί το 80% του μεταναστευτικού σώματος (μέση ηλικία γύρω στα 27 έτη), ενώ το 80% είναι προερχόμενα από αγροτικές και ήμι-αστικές περιοχές.

⁵ Κύριος προορισμός των παλιννοστούντων αποτελούν τα μεγάλα αστικά κέντρα (κατά 70%) με κυρίαρχα τα δυο μεγαλύτερα (Αθήνα Θεσσαλονίκη) όπου και εγκαθίσταται περίπου το 50% του παλιννοστούντος πληθυσμού. Τη δεκαετία 1980-1990 η μεταναστευτική εκροή είναι περιορισμένη και συνυπάρχει με την παλιννόστηση τόσο των μεταναστών των προηγούμενων δεκαετιών, όσο και των ομογενών και των πολιτικών προσφύγων από την Σοβιετική Ένωση.

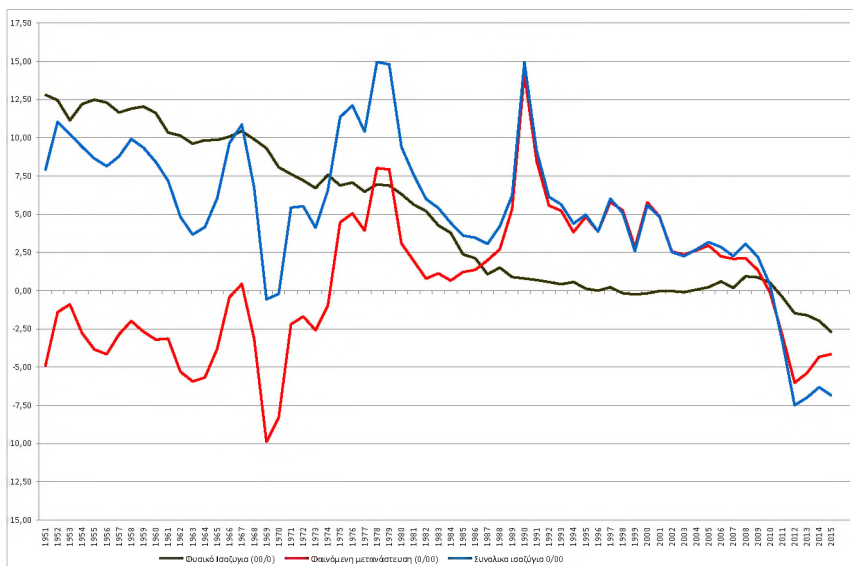
⁶ Σύμφωνα με την απογραφή του 1981 το ποσοστό των αλλοδαπών ανήρχετο στο 2%, ενώ 20 χρόνια αργότερα στην απογραφή του 2001 το ποσοστό αγγίζει το 7%. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή στην Ελλάδα ο πληθυσμός αλλοδαπής υπηκοότητας ήταν 8,4%. Ενώ σύμφωνα με τις τελευταίες διαθέσιμες εκτιμήσεις πληθυσμού για το 2014 ο πληθυσμός αλλοδαπής υπηκοότητας αποτελεί το 7,8%

⁷ Μέσα σε μια δεκαετία ο μόνιμος πληθυσμός αλλοδαπών στη χώρα σχεδόν τετραπλασιάστηκε από 1,6% που ήταν το 1991 σε 7,0% το 2001. Το έντονο μεταναστευτικό ρεύμα ήρθε στη χώρα σε μια περίοδο έντονης πτώσης της συγχρονικής γονιμότητας, ενώ κατά την διάρκεια της ίδιας δεκαετίας το φυσικό ισοζύγιο της χώρας ήταν σχεδόν μηδενικό, ενώ επιταχύνονταν και η διαδικασία της δημογραφικής γήρανσης. Μια άμεση επίπτωση της αθρόας μεταναστευτικής εισροής, ήταν η αύξηση που καταγράφει ο πληθυσμός της χώρας ανάμεσα στη απογραφή του 1991 και αυτή του 2001, η οποία οφειλόταν κατά 97,3% στη μετανάστευση.

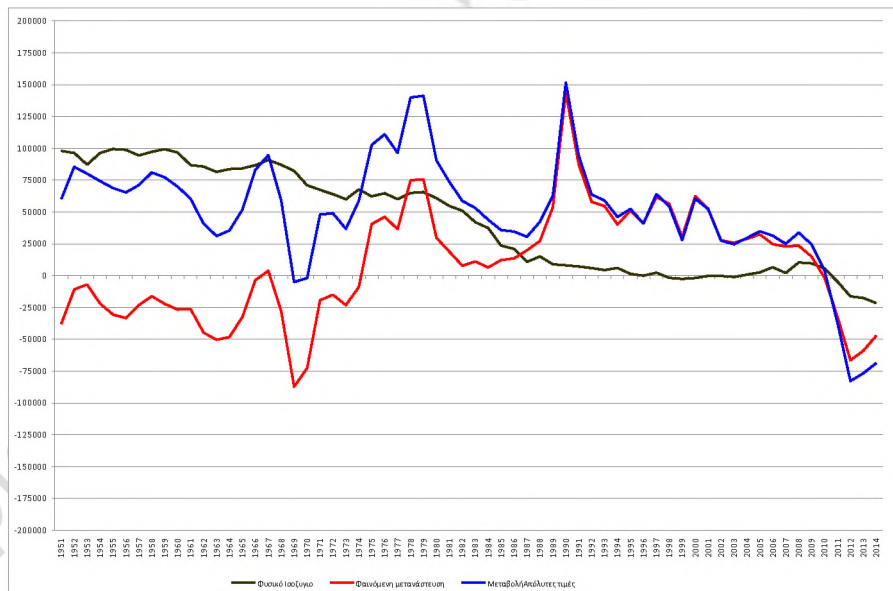
⁸ Σύμφωνα με την απογραφή του 2001 762,191 (47,000 με υπηκοότητα από χώρα της ΕΕ) αλλοδαποί υπήκοοι ζούσαν στην Ελλάδα, εκπροσωπώντας το 7% του συνολικού πληθυσμού. Η πλειοψηφία των μεταναστών είναι Αλβανοί (57,7%), ενώ οι Βούλγαροι αποτελούσαν την δεύτερη εθνική ομάδα με 4,6%. Η πλειοψηφία των Αλβανών (55%) και των Βουλγάρων (78%) δήλωσαν ότι ήρθαν στην Ελλάδα για να βρουν εργασία. Η κατανομή των αλλοδαπών με βάση την διάρκεια παρουσίας τους στην χώρα ανέδειξε ότι το 49,5% των ανδρών Αλβανών και το 44,8% των Αλβανίδων κατοικούσαν στην χώρα για 5 χρόνια ή και περισσότερο την στιγμή της απογραφής.

2004-2015 για την οποία διαθέτουμε αναλυτικά στοιχεία για τις γεννήσεις και τους θανάτους ανά υπηκοότητα διαπιστώνουμε ότι το φυσικό ισοζύγιο των αλλοδαπών ήταν θετικότερο: +185 χιλ. εν αντιθέσει με αυτό των Ελλήνων υπηκόων, αρνητικό κατά 52.000 (Πίνακας 6ς, Παράρτημα).

Γράφημα 7: Ελλάδα, 1951- 2016, συνολικές μεταβολές, φυσικό ισοζύγιο και φαινόμενη μετανάστευση (ο/οο)

Γράφημα 8: Ελλάδα, 1951- 2016, συνολικές μεταβολές, φυσικό ισοζύγιο και φαινόμενη μετανάστευση (απόλυτες τιμές)

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Τα αποτελέσματα της απογραφής του 2011 δείχνουν ότι στην Ελλάδα κατοικούν 912 χιλ. άτομα με αλλοδαπή υπηκοότητα, αποτελώντας το 8,4% επί του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Από τα άτομα αυτά περισσότερο από τα μισά (53%) έχουν αλβανική υπηκοότητα, ενώ περίπου το 1/4 (23%) κατέχει προέρχονται από χώρα της ΕΕ.(μετά τους Αλβανούς οι επικρατέστερες εθνικές Το 51,2% του πληθυσμού των αλλοδαπών είναι άντρες και το υπόλοιπο 48,8% γυναίκες, ενώ ακριβώς τα ίδια ποσοστά άλλα αντίστροφα ισχύουν για τον πληθυσμό με ελληνική υπηκοότητα. Σε σχέση με την απογραφή του 2001 υπάρχει αύξηση του ειδικού βάρους των αλλοδαπών κατά +1,4% (βλ. αναλυτικότερα και Ενότητα 6, κατωτέρα).

Με την έναρξη της οικονομικής κρίσης η Ελλάδα παύει να «ελκεί» οικονομικούς μετανάστες ενώ η αύξηση της ανεργίας οδηγεί ένα μέρος του πληθυσμού (κυρίως τμήμα των ήδη εγκατεστημένων αλλοδαπών και νέους Έλληνες 25-45 κυρίως ετών) να εγκαταλείψει την χώρα. Η μείωση του πληθυσμού ανάμεσα στις διαδοχικές 1.1 από το 2011 έως το 2016 οφείλεται επομένως τόσο στα αρνητικά πρόσημα των δυο ισοζυγίων (ιδιαίτερα όμως στο αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο καθώς σε αυτό αποδίδεται 75% περίπου της καταγραφείσας μείωσης)⁹. Η χώρα μας δεν διαφοροποιείται πλέον από τις περισσότερες χώρες της ΕΕ που, σε αντίθεση με την πρώτη μεταπολεμική πενήνταετία, από το 2000 και μετά έχουν μηδενικά ή αρνητικά φυσικά ισοζύγια. Ελάχιστες εξ αυτών συνδυάζουν το 2016 αρνητικά φυσικά με θετικά μεταναστευτικά ισοζύγια (Γερμανία, Ισπανία, Ιταλία, Πολωνία, Φιλανδία), μετριάζοντάς έτσι την μείωση του πληθυσμού τους (**Πίνακας 2**).

Πρώτα συνοπτικά συμπεράσματα

Ο πληθυσμός της Ελλάδας αυξήθηκε σημαντικά κατά την μεταπολεμική περίοδο. Η αύξηση υπήρξε συνεχής στο πέρασμα των δεκαετιών, έχοντας όμως διαφορετικά αίτια και πηγές τροφодότησης. Αρχικά τα μεγάλα μεταναστευτικά κύματα προς το εξωτερικό κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960 υπερεκαλύφθηκαν από τα ιδιαίτερα υψηλά φυσικά ισοζύγια των δεκαετιών αυτών οδηγώντας στην αύξηση του πληθυσμού. Αντίστοιχα η μείωση των γεννήσεων από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 και μετέπειτα αναπληρώθηκε σταδιακά από τα θετικά μεταναστευτικά ισοζύγια, με μικρότερη ένταση στην αρχή (δεκαετίες 1970, 1980) και αρκετά μεγαλύτερη αργότερα (δεκαετία 1990) με αποτέλεσμα την εξασφάλιση της απρόσκοπτης αύξησης του πληθυσμού της Ελλάδας μέχρι και τα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα. Την τελευταία πενταετία (2011-2016) όμως ο πληθυσμός μας γνωρίζει μείωση που οφείλεται στο γεγονός ότι για πρώτη φορά στην μεταπολεμική δημογραφική ιστορία της χώρας, τόσο το φυσικό όσο και το μεταναστευτικό ισοζύγιο είναι πλέον αρνητικά.

Ο πληθυσμός μας με το πέρασμα του χρόνου έχασε την νεανική του δομή και απέκτησε τα χαρακτηριστικά ενός γερασμένου πληθυσμού. Η Ελλάδα δεν αποτελεί φυσικά εξαίρεση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και το 2016 το% των 65+ στην χώρα μας είναι από τα υψηλότερα, ενώ ταυτόχρονα η Ελλάδα έχει και από τους υψηλότερους δείκτες εξάρτησης (αναλογών αριθμός ατόμων ηλικίας 0-14 και 65+ / 100 άτομα ηλικίας 15-64 (βλ. Πίνακα 3).

Η εισροή αλλοδαπών κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1990 μέχρι και τα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα δεν κατέστησε δυνατή την ανατροπή των τάσεων γήρανσης (την επιβράδυνε απλώς). Με την έναρξη της οικονομικής ύφεσης η οποία δεν καθιστά πλέον την Ελλάδα ελκυστική ως μεταναστευτικό προορισμό (μεταναστευτικές εισροές), τη στάσιμη και σε χαμηλά επίπεδα γονιμότητα και τη σταθερά υψηλή μέση προσδοκώμενη ζωή στην γέννηση, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η δημογραφική γήρανση θα συνεχισθεί, χωρίς να υπάρχει κάποια άμεση προοπτική επιβράδυνσής της. Η γήρανση της πληθυσμιακής μας πυραμίδας είναι πλέον μη αναστρέψιμη.

*Τα προαναφερθέντα, παρόλο τον σχετικό βαθμό αβεβαιότητας, οδηγούν σε κάποιες βεβαιότητες όσον αφορά τις πληθυσμιακές μας εξελίξεις (βλ. και Ενότητα 7 κατωτέρω, Οι δημογραφικές προοπτικές της Ελλάδας): μέχρι το 2035 ο πληθυσμός μας θα συνεχίσει να μειώνεται, τα φυσικά ισοζύγια (γεννήσεις-θάνατοι) θα είναι αρνητικά και η δημογραφική γήρανση δεν πρόκειται να ανακοπεί, καθώς το ποσοστό των άνω των 65 ετών θα αυξάνει συνεχώς. **Ο όποιος οικονομικός, αναπτυξιακός, κοινωνικός κοκ σχεδιασμός για το κοντινό μέλλον δεν είναι δυνατόν να μην λάβει υπόψη του τη παράμετρο αυτή.***

⁹ Οφείλουμε ταυτόχρονα να σημειώσουμε ότι η σχετική μικρή μείωση του πληθυσμού μας στη διάρκεια του 2017 (-27, 0 χιλ.) οφείλεται, όπως προαναφέραμε, αποκλειστικά στο αρνητικό φυσικό ισοζύγιο καθώς το μεταναστευτικό ισοζύγιο για πρώτη φορά μετά το 2010 αναμένεται να είναι μηδενικό με την προσθήκη στον συνολικό πληθυσμό του έτους αυτού 55.000 χιλ. ατόμων που εισήλθαν τα προηγούμενα έτη στην χώρα μας και παρέμειναν σε αυτήν αιτούμενα ασύλου).

Πίνακας 2: Φυσικά και μεταναστευτικά ισοζύγια στις χώρες μέλη της ΕΕ (1960-2016)

Χώρες	1960		1970		1980		1990		2000		2016	
	Φυσικό ισοζύγιο (ο/οο)	Μεταναστευτικό ισοζύγιο (ο/οο)	Φυσικό ισοζύγιο (ο/οο)	Μεταναστευτικό ισοζύγιο (ο/οο)	Φυσικό ισοζύγιο (ο/οο)	Μεταναστευτικό ισοζύγιο (ο/οο)	Φυσικό ισοζύγιο (ο/οο)	Μεταναστευτικό ισοζύγιο (ο/οο)	Φυσικό ισοζύγιο (ο/οο)	Μεταναστευτικό ισοζύγιο (ο/οο)	Φυσικό ισοζύγιο (ο/οο)	Μεταναστευτικό ισοζύγιο (ο/οο)
Ευρωπαϊκή Ένωση (28 χώρες)			5,8	-1,6	3,4	1,0	1,9	1,5	0,6	1,7	0,0	3,0
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 χώρες)			5,8	-1,6	3,4	1,1	2,0	1,5	0,6	1,8	0,0	3,1
Ευρωζώνη (19 χώρες)			5,6	-1,1	2,9	1,7	1,7	2,8	1,0	2,3	-0,2	3,5
Ευρωζώνη (18 χώρες)			5,6	-1,2	2,9	1,7	1,7	2,9	1,1	2,4	-0,2	3,6
Βέλγιο	4,3	1,0	2,4	-3,4	1,1	-0,2	2,0	2,0	1,1	1,3	1,2	3,6
Βουλγαρία	9,7	0,0	7,3	-1,3	3,4	0,0	-0,4	-10,9	-5,1	0,0	-6,0	-1,3
Τσεχία	3,6	-11,1	2,5	-12,3	1,8	-4,0	0,1	-5,7	-1,8	-2,7	0,5	1,9
Δανία	7,1	-0,9	4,6	4,3	0,3	0,1	0,5	1,7	1,7	1,9	1,5	5,7
Γερμανία (συμπεριλαμβανομένης της πρώην ΔΔΓ)	5,3	2,2	0,9	-3,5	-1,1	3,9	-0,2	8,3	-0,9	2,0	-1,8	9,4
Εσθονία	6,1	2,4	4,7	7,7	2,7	4,1	1,8	-3,6	-3,8	-2,3	-1,0	0,8
Ιρλανδία	9,9	-14,8	10,4	-0,9	11,9	-0,2	6,2	-2,2	6,1	8,4	7,1	3,5
Ελλάδα	11,6	-4,1	8,1	-5,3	6,3	5,8	0,8	14,1	-0,2	5,8	-2,4	0,0
Ισπανία	13,1	-4,7	11,3	2,2	7,5	0,2	1,8	-1,0	0,9	3,9	0,0	1,9
Γαλλία (μητροπολιτική)	6,5	3,1	6,0	3,6	4,7	0,8	4,2	0,5	4,1	2,8		
Κροατία	8,4	-2,2	3,8	0,2	3,9	-3,2	0,7	1,3	-1,5	-11,7	-3,4	-5,4
Ιταλία	8,6	-1,6	7,1	-2,0	1,5	0,1	0,5	0,4	-0,2	0,9	-2,3	1,1
Κύπρος			9,4	-1,5	11,1	1,6	10,0	15,0	4,5	5,7	4,7	2,9
Λετονία	6,7	9,2	3,3	2,9	1,4	1,0	1,2	-4,9	-5,0	-6,9	-3,4	-6,2
Λιθουανία	14,7	1,8	8,7	4,5	4,7	0,6	4,6	-2,4	-1,4	-5,8	-3,7	-10,5
Λουξεμβούργο	4,2	1,7	0,8	3,2	0,2	3,7	3,0	10,3	4,5	7,9	3,6	16,2
Ουγγαρία	4,5	0,1	3,1	0,0	0,3	0,0	-1,9	1,8	-3,7	1,6	-3,2	-0,1
Μάλτα	17,6	-21,6	7,4	-6,4	7,5	1,2	7,4	2,4	3,7	3,1	2,6	11,2
Ολλανδία	13,2	-1,1	9,9	2,5	4,7	3,6	4,6	3,3	4,2	3,6	1,4	4,6
Αυστρία	5,2	-0,3	1,8	1,4	-0,2	1,2	1,0	7,6	0,2	2,2	0,8	8,7
Πολωνία	15,0	-4,4	8,6	-9,0	9,7	-0,7	4,1	-0,3	0,3	-0,5	-0,2	0,3
Πορτογαλία	13,4	-6,3	10,1	-14,0	6,5	4,3	1,4	-3,9	1,4	6,5	-2,3	-0,8
Ρουμανία	10,4	-0,9	11,5	-0,6	7,5	2,4	2,9	-3,7	-0,9	-0,2	-3,5	-2,7
Σλοβενία	8,0	-2,7	5,8	2,2	5,8	2,9	1,9	-0,1	-0,2	1,4	0,3	0,5
Σλοβακία	14,0	34,4	8,5	-7,7	8,9	-2,3	4,8	-0,4	0,5	-4,1	1,0	0,7
Φιλανδία	9,6	-2,1	4,4	-7,9	3,9	-0,5	3,1	1,7	1,4	0,5	-0,2	3,1
Σουηδία	3,6	-0,1	3,7	5,8	0,6	1,2	3,4	4,1	-0,3	2,7	2,7	11,9
Ηνωμένο Βασίλειο	6,0	1,6	4,5	-0,3	1,6	-0,6	2,7	0,4	1,2	2,4	2,7	3,8

Πηγή: EUROSTAT

Πίνακας 3 : Ποσοστό των 0-14 ετών και των 65 ετών και άνω στο συνολικό πληθυσμό, δείκτες γήρανσης και εξάρτησης στις χώρες της ΕΕ (2016)

Χώρες	65+, %	Δείκτης γήρανσης	Δείκτης εξάρτησης
	2016	2016	2016
Ευρωπαϊκή Ένωση (28 χώρες)	19,2	123,1	53,2
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 χώρες)	19,2	123,1	53,2
Ευρωζώνη (19 χώρες)	19,9	130,9	54,1
Ευρωζώνη (18 χώρες)	19,8	130,3	54,1
Βέλγιο	18,2	107,1	54,4
Βουλγαρία	20,4	145,7	52,4
Τσεχία	18,3	118,8	50,8
Δανία	18,8	111,9	55,4
Γερμανία (συμπεριλαμβανομένης της πρώην ΛΔΓ)	21,1	159,8	52,2
Εσθονία	19,0	118,0	54,1
Ιρλανδία	13,2	60,3	54,2
Ελλάδα	21,3	147,9	55,5
Ισπανία	18,7	123,8	51,2
Γαλλία	18,8	101,6	59,4
Κροατία	19,2	131,5	51,1
Ιταλία	22,0	160,6	55,5
Κύπρος	15,1	92,1	46,1
Λετονία	19,6	128,9	53,6
Λιθουανία	19,0	129,3	50,7
Λουξεμβούργο	14,2	86,1	44,3
Ουγγαρία	18,3	126,2	48,7
Μάλτα	19,0	133,8	49,9
Ολλανδία	18,2	110,3	53,0
Αυστρία	18,5	129,4	48,8
Πολωνία	16,0	106,7	44,9
Πορτογαλία	20,7	146,8	53,4
Ρουμανία	17,4	112,3	49,0
Σλοβενία	18,4	124,3	49,8
Σλοβακία	14,4	94,1	42,4
Φιλανδία	20,5	125,8	58,2
Σουηδία	19,8	113,8	59,2
Ηνωμένο Βασίλειο	17,9	101,1	55,4

Πηγή: EUROSTAT

3. Θάνατοι και θνησιμότητα

3.1 Θάνατοι και Αδρού δείκτες θνησιμότητας

Οι θάνατοι μεταπολεμικά αυξάνονται ταχύτατα : 57 χιλ. το 1951, 119 χιλ το 2016. Η αύξηση αυτή προφανώς δεν οφείλεται στο ότι ζούμε λιγότερα χρόνια το 1951 σε σχέση με το 2016, αλλά στο ότι ο πληθυσμός μας γηράσκει συνεχώς: η αύξηση του αριθμού των θανάτων οφείλεται στην ταχεία αύξηση του πληθυσμού των ατόμων μεγάλων ηλικιών οι οποίοι έχουν και υψηλές πιθανότητες θανάτου καθώς το 58% των θανάτων το 1956 και το 86% των θανάτων το 2015 αφορούν άτομα ηλικίας >65 ετών (Πίνακας 4).

Πίνακας 4: Ελλάδα, θάνατοι σε μεγάλες ηλικιακές ομάδες, % του συνόλου

	Σύνολο θανάτων	0-14 (%)	15-64 (%)	65+ (%)	85+ (%)
1956	59460	14,1	27,4	58,5	13,6
1960	60.443	13,7	26,2	60,0	14,6
1970	73.991	7,4	23,9	68,8	17,2
1980	87.282	3,9	19,4	76,6	19,2
1990	94.152	1,5	19,5	79,0	23,8
2000	105.170	0,7	16,7	82,6	29,5
2015	121.212	0,4	13,2	86,3	39,6

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

3. 2 Η προσδοκώμενη ζωή στην γέννηση

Η προσδοκώμενη ζωή στην γέννηση αυξάνεται ταυτόχρονα ταχύτατα στην μεταπολεμική περίοδο (Πίνακας 7, Παράρτημα). Αν οι Έλληνες και οι Ελληνίδες «ζούσαν» λίγο περισσότερο από 63 χρόνια στις αρχές της δεκαετίας του 1950 (63,4 οι άνδρες και 66,6 έτη οι γυναίκες), στα μέσα της τρέχουσας δεκαετίας η προσδοκώμενη ζωή στην γέννηση υπερβαίνει πλέον τα 78 έτη στους άνδρες και τα 83 έτη στις γυναίκες. Τα κέρδη της περιόδου αυτής είναι σημαντικότερα για τις γυναίκες (+ 16,7 έτη έναντι +14,8 για τους άνδρες) με αποτέλεσμα η διαφορά στην προσδοκώμενη ζωή στην γέννηση ανάμεσα στα δυο φύλα να διευρυνθεί καθώς οι γυναίκες ζουν σχεδόν 5 χρόνια περισσότερα από τους άνδρες το 2016 (+ 3,5 έτη το 1951). Αυτό είχε αποτέλεσμα και την αναντιστοιχία στις μεγάλες ηλικίες ανάμεσα στα δύο φύλα καθώς στην ομάδα των 85 ετών και άνω το 60% είναι γυναίκες).

Η σημαντική αυτή αύξηση της προσδοκώμενης ζωής στη γέννηση μέχρι το 1981 οφείλεται κυρίως στην μείωση της βρεφικής παιδικής και εφηβικής θνησιμότητας, εν συνεχεία δε όλο και περισσότερα στην μείωση των πιθανοτήτων θανάτου στις μεγαλύτερες ηλικίες (Γράφημα 9).

3.3 Συνοπτικά συμπεράσματα

1) Η θνησιμότητα, εκφραζόμενη με τις πιθανότητες θανάτου ανά φύλο και ηλικία, μειώθηκε σημαντικά ανάμεσα στο 1951 και το 2015 σε όλες τις ηλικίες. Ωστόσο, η συνολική πτωτική τάση υποκρύπτει διαφοροποιημένους ρυθμούς τόσο ανά φύλο και ηλικία όσο και ανά περίοδο

2) Τόσο οι πιθανότητες θανάτου στο πρώτο έτος ζωής, όσο και η βρεφική θνησιμότητα, αν και σημειώνουν πτωτική πορεία έως και το 2007, παρουσιάζουν αυξομειώσεις το 2008-2015. Στην περίοδο αυτή μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι η θνησιμότητα δε σημείωσε την αναμενόμενη βελτίωση.

3) Στις μεγαλύτερες ηλικίες (20- 85 έτη), μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 2000, οι ρυθμοί πτώσης των πιθανοτήτων θανάτου-είναι ελαφρώς υψηλότεροι στις γυναίκες συγκρινόμενοι με αυτούς των ανδρών

4) Οι ρυθμοί μείωσης της θνησιμότητας των ανδρών στις ηλικίες 20-35 ετών μετά τα 2008 επιταχύνονται ελαφρώς

και

5) Μέχρι και το 2015, δεν υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις για άμεσες αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης στην ανά ηλικία θνησιμότητα. Αντιθέτως πλήθος μελετών αναδεικνύουν την αύξηση της νοσηρότητας και την επιδείνωση της υγείας τμήματος του πληθυσμού. Οι δυο αυτοί παράμετροι είναι πιθανόν μεσοπρόθεσμα να οδηγήσουν στην αύξηση των πιθανοτήτων θανάτου σε κάποιες ηλικίες και προφανώς ακόμη και στην μείωση του προσδόκιμου ζωής.

6) Η αυξανόμενη συμβολή των ηλικιωμένων στην άνοδο της μέσης προσδοκώμενης ζωής στη χώρα μας οδηγεί αναπόφευκτα, σε συνδυασμό με την χαμηλή γονιμότητα και στην επιτάχυνση της δημογραφικής

γήρανσης, και, στην ανάδυση μιας μη αναστρέψιμης τάσης που ως τέτοια πρέπει να αξιολογηθεί και να αντιμετωπιστεί.

Η εξέλιξη της προσδοκώμενης ζωής στη γέννηση ανά φύλο δεν διαφέρει σημαντικά από την αντίστοιχη στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες (Ε.Ε). Από τα διαθέσιμα δεδομένα (βλ. Πίνακα 5) προκύπτει η ευνοϊκή σχετικά θέση σήμερα των ανδρών και η δυσμενής σχετικά θέση των γυναικών. Οι μεταβολές στη σειρά κατάταξης των ευρωπαϊκών χωρών την τελευταία εικοσιπενταετία αφήνουν να φανεί μία «υποβάθμιση» της χώρας μας, που οφείλεται στους διαφοροποιημένους ρυθμούς βελτίωσης της προσδοκώμενης ζωής στη γέννηση στην Ελλάδα και τις χώρες, μέλη της ΕΕ προ της διεύρυνσής της: ο μέσος όρος ζωής στην Ελλάδα την περίοδο αυτή αυξάνεται με αργότερους ρυθμούς από ότι στις χώρες αυτές (ιδιαίτερα μετά το 2010) με αποτέλεσμα η χώρα μας σήμερα να έχει χάσει την σχετικά «προνομακική» θέση που κατείχε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 ανάμεσα στις 15 χώρες-μέλη της τότε ΕΕ.

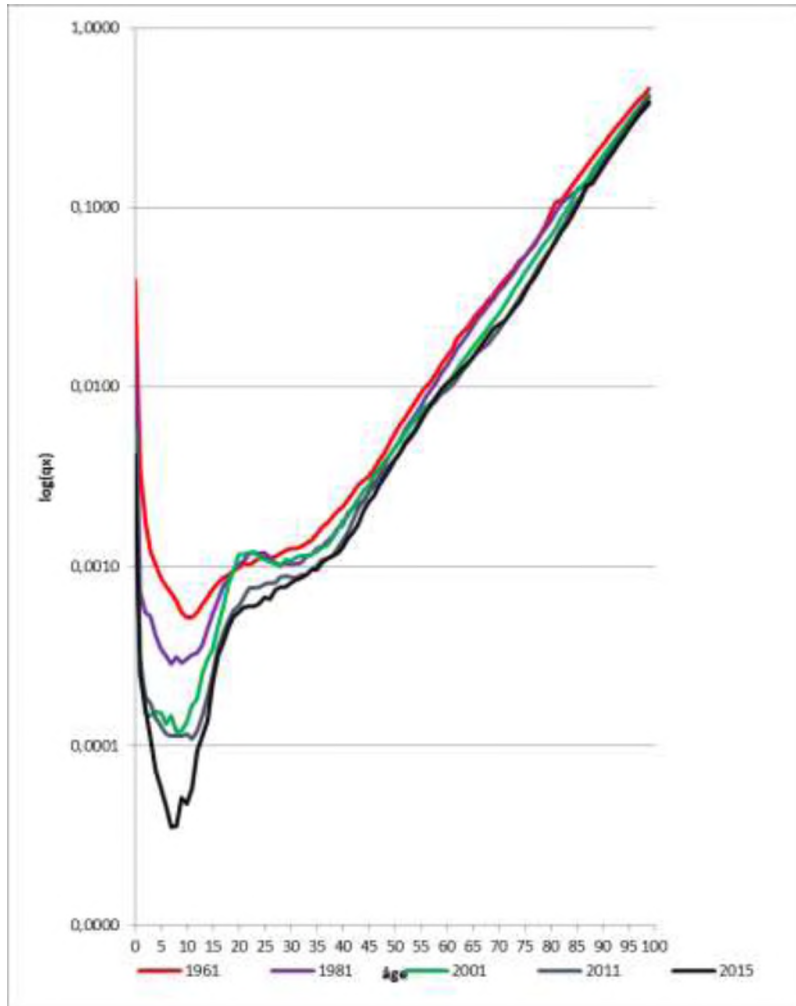
Πίνακας 5: Προσδοκώμενη ζωή στη γέννηση και στα 65 έτη (συνολικός πληθυσμός) στις χώρες της ΕΕ (1990, 2015)

Χώρες	e0			e65		
	1990	2000	2015	1990	2000	2015
Ευρωπαϊκή Ένωση (28 χώρες)			80,6			19,7
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 χώρες)			80,6			19,7
Ευρωζώνη (19 χώρες)			81,6			20,3
Ευρωζώνη (18 χώρες)			81,7			20,3
Βέλγιο	76,2	77,9	81,1	16,8	17,8	20,0
Βουλγαρία	71,2	71,6	74,7	14,0	14,1	16,0
Τσεχία	71,5	75,1	78,7	13,7	15,7	17,8
Δανία	74,9	76,9	80,8	16,1	16,9	19,4
Γερμανία (συμπεριλαμβανομένης της πρώην ΛΔΓ)	75,4	78,3	80,7	16,3	18,0	19,5
Εσθονία	69,9	71,1	78,0	14,4	15,4	18,6
Ιρλανδία	74,8	76,6	81,5	15,2	16,4	19,8
Ελλάδα	77,1	78,6	81,1	17,0	18,0	19,9
Ισπανία	76,9	79,3	83,0	17,5	18,8	21,1
Γαλλία	76,8	79,2	82,4	18,0	19,3	21,6
Γαλλία (μητροπολιτική)	77,0	79,2		18,2	19,4	
Κροατία	72,2	72,8	77,5			17,1
Ιταλία	77,1	79,9	82,7	17,2	18,9	20,6
Κύπρος	76,5	77,7	81,8		17,2	19,6
Λετονία	69,4	70,2	74,8	14,3	15,1	17,0
Λιθουανία	71,5	72,1	74,6	15,6	16,1	17,1
Λουξεμβούργο	75,7	78,0	82,4	16,7	18,1	20,5
Ουγγαρία	69,4	71,9	75,7	13,9	15,1	16,6
Μάλτα		78,5	81,9		17,0	20,3
Ολλανδία	77,1	78,2	81,6	17,0	17,5	19,8
Αυστρία	75,8	78,3	81,3	16,6	18,1	19,8
Πολωνία	70,7	73,8	77,5	14,6	15,8	18,2
Πορτογαλία	74,1	76,8	81,3	15,7	17,4	20,0
Ρουμανία	69,9	71,2	75,0	14,3	14,8	16,4
Σλοβενία	73,9	76,2	80,9	15,6	16,9	19,7
Σλοβακία	71,1	73,3	76,7	14,3	15,0	17,2
Φιλανδία	75,1	77,8	81,6	16,2	17,8	20,2
Σουηδία	77,7	79,8	82,2	17,4	18,6	20,2
Ηνωμένο Βασίλειο	75,7	78,0	81,0	16,1	17,6	19,8

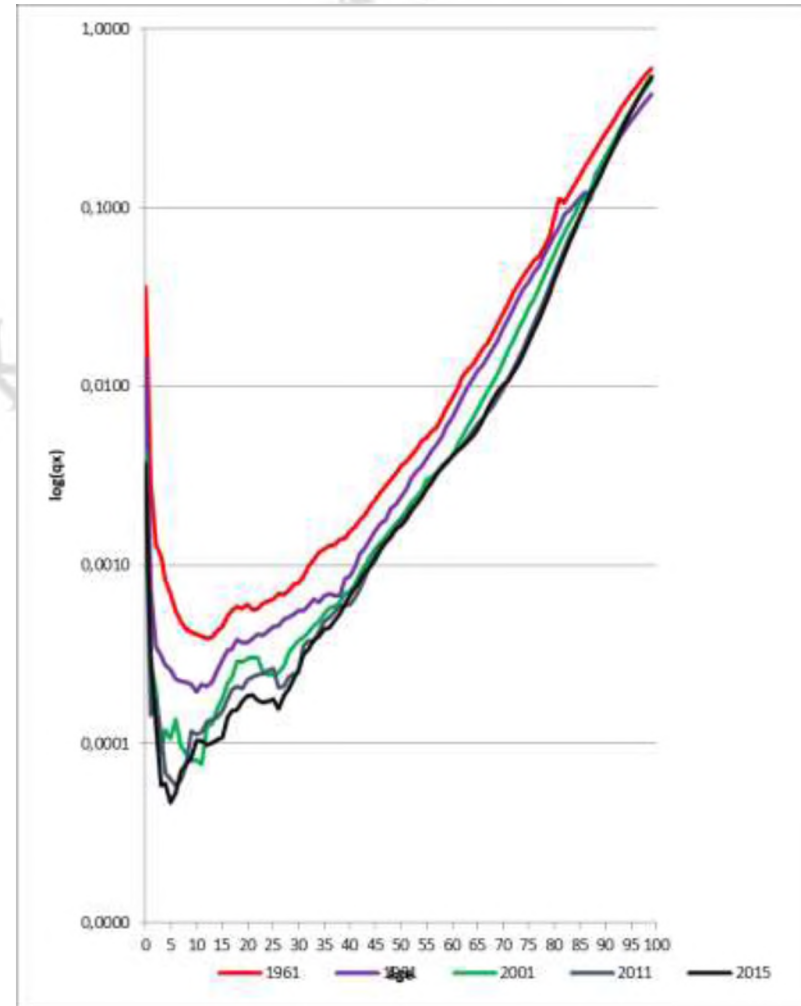
Πηγή: EUROSTAT, Human Mort Database, World Bank

Γράφημα 9: Ελλάδα, πιθανότητες θανάτου ανδρών και γυναικών

Ελλάδα, πιθανότητες θανάτου (άνδρες)

Ελλάδα, πιθανότητες θανάτου (γυναίκες)

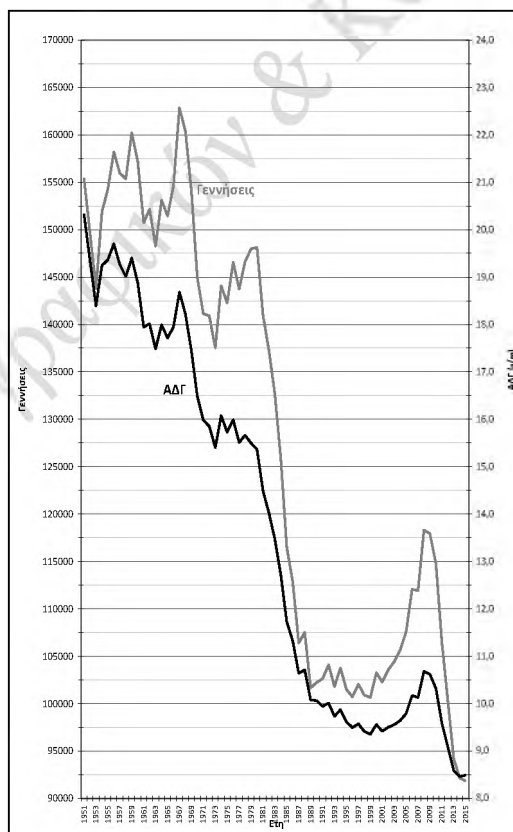

4. Γεννητικότητα και γονιμότητα

4.1 Η εξέλιξη ετησίως των γεννήσεων και της γεννητικότητας (1956- 2015)

Οι γεννήσεις στην μεταπολεμική περίοδο, σε αντίθεση με τους θανάτους, συρρικνώνονται σταθερά: > 150 χιλ. στην δεκαετία του 1950, 100 χιλ. στην δεκαετία του 1990, < 95 χιλ. την τρέχουσα δεκαετία (εκτίμηση)¹⁰. (Γράφημα 10 και Πίνακας 8, Παράρτημα). Αντίστοιχη πορεία έχει π και ο *Αδρός δείκτης γεννητικότητας (ΑΔΓ)* που δίδει ετησίως την συχνότητα των γεννήσεων επι 100 κατοίκων. Ειδικότερα, εάν την δεκαετία του '50 είχαμε 20 σχεδόν γεννήσεις σε 1000 κατοίκους, την εικοσαετία 1991-2010 έχουμε πλέον μόνον 10 και την επόμενη πενταετία δεν αναμένεται να υπερβούν τις 8. Ταυτόχρονα, οι γεννήσεις εκτός γάμου παραμένουν ιδιαίτερα περιορισμένες, αν και αυξάνουσες. Ειδικότερα, εάν τα μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980 αποτελούσαν < 2% του συνόλου των γεννήσεων, τα τελευταία χρόνια υπερβαίνουν το 8% (Πίνακας 8, Παράρτημα). Το ποσοστό αυτό είναι σήμερα το χαμηλότερο στην ΕΕ (Πίνακας 7) και στη χώρα μας η απόκτηση ενός παιδιού προϋποθέτει συνήθως, ακόμη και σήμερα, την σύναψη ενός πρώτου γάμου για την μεγάλη πλειοψηφία των γυναικών. Ως εκ τούτου η πρώτο-γαμηλιότητα και γονιμότητα είναι ακόμη άμεσα συνδεδεμένες και η όποια ενδεχόμενη μείωση της έντασης των πρώτων γάμων (η αύξηση δηλαδή του ποσοστού των γυναικών που δεν θα συνάψουν έναν πρώτο γάμο), εάν το υφιστάμενο μοντέλο δεν αναιρεθεί, θα έχει κάποιες επιπτώσεις και στον αριθμό των παιδιών που θα φέρουν στον κόσμο οι νεότερες γενεές.

Γράφημα 10: Ελλάδα, 1951- 2015, γεννήσεις (απόλυτοι αριθμοί) και Αδρός Δείκτης Γεννητικότητας (0/00)

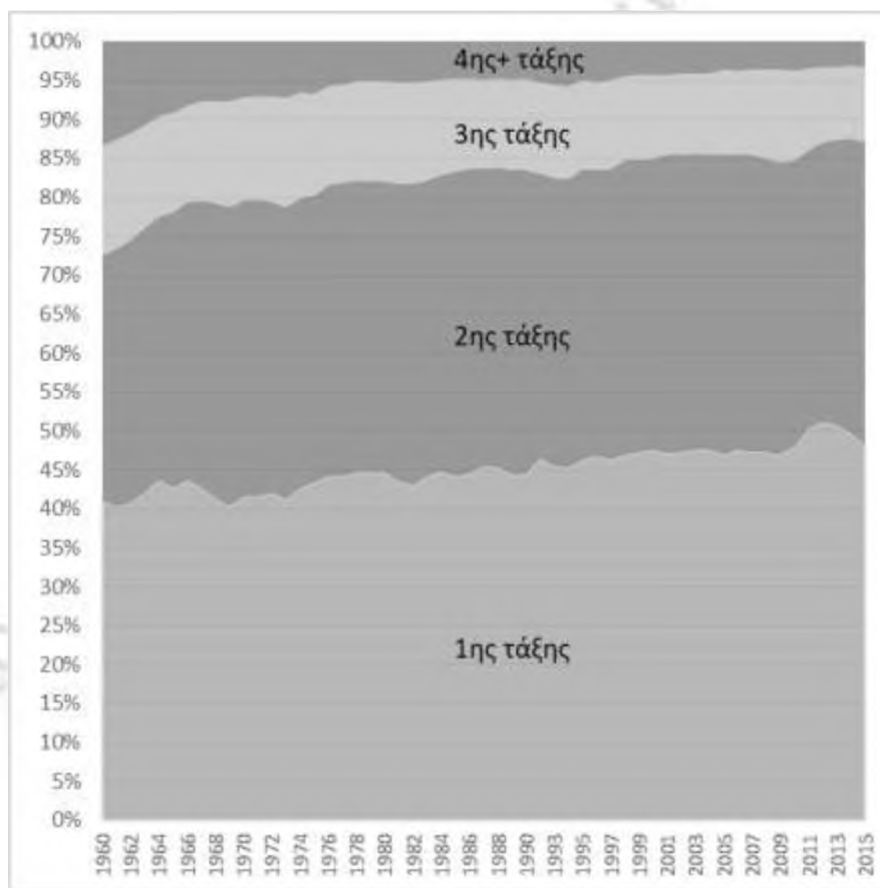
¹⁰ Η αύξηση (+1000) των γεννήσεων το 2016 οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στις γεννήσεις των παρατύπων εισερχομένων ατόμων των προηγούμενων ετών στην χώρα μας που έχουν αιτηθεί ασύλου και ως εκ τούτου προστέθηκαν στο συνολικό μόνιμο πληθυσμός της Ελλάδας το έτος αυτό.

Η εξέταση της πορείας από το 1960 και μετά της γονιμότητας κατά τάξη έλευσης των παιδιών (πρώτες, δεύτερες, τρίτες κοκ γεννήσεις) συμπληρώνει την πρότερη εικόνα. **Επιτρέπει να εξετάσουμε α) αν - και σε ποιο βαθμό- η μείωση των γεννήσεων μετά το 1980 προέκυψε από την μείωση των γεννήσεων όλων των τάξεων) και β) να διατυπώσουμε κάποιες υποθέσεις για την πλέον πρόσφατη περίοδο (>2009) και για την εξέλιξη της γονιμότητας βραχύ/μεσοπρόθεσμα.**

Εξετάζοντας την εξέλιξη των γεννήσεων ανά τάξη έλευσης στη μεταπολεμική περίοδο (Πίνακας 9, Παράρτημα) διαπιστώνουμε καταρχάς ότι οι πρώτες γεννήσεις αυξάνουν σταθερά το ειδικό τους βάρος μέχρι το 2012. Ειδικότερα, οι γεννήσεις αυτές από το 40% του συνόλου στα τέλη της δεκαετίας του '50 αποτελούν πλέον το 48-50 % του συνόλου την τελευταία πενταετία, ενώ τα % των δευτέρων γεννήσεων αυξάνονται λίγο μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '70 (από 32-33% στο 38%) για να σταθεροποιηθούν στη συνέχεια. Η όλο και αυξανόμενη συμμετοχή των γεννήσεων 1ης και 2ης τάξης αποτυπώνεται και στο **Γράφημα 11**, καθώς, το 1960 οι πρώτες και οι δεύτερες γεννήσεις αποτελούσαν αθροιστικά το 73% σχεδόν του συνόλου, από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 το 83% ενώ τα τελευταία χρόνια εγγίζουν πλέον το 88%.

Οι γεννήσεις της 3ης και της 4ης και άνω είχαν με διαφοροποιημένους ρυθμούς στις διάφορες υπό-περιόδους βασικά πτωτική πορεία (ταχύτερη πτώση οι γεννήσεις της 4ης και άνω τάξης σε σχέση με αυτές της τρίτης). Ειδικότερα, οι τρίτες γεννήσεις μειώνονται αργά και σταθερά (από το 14% στις αρχές της δεκαετίας του 1960 στο 9,5% σήμερα), ενώ αυτές των τεσσάρων και άνω παιδιών καταρρέουν (από 13% στο 3%).¹¹

Γράφημα 11: Ελλάδα, κατανομή των γεννήσεων ανά τάξη έλευσης (1960- 2015)

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

¹¹ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στα τέλη της δεκαετίας του '50 οι γεννήσεις 4 και άνω παιδιών ξεπερνούσαν τις 20.000 ενώ οι αντίστοιχες εγγίζουν το 2015 τις 3.000. Οι τάσεις αυτές συμβαδίζουν προφανώς με την συρρίκνωση και προοδευτική εξαφάνιση των πολύτεκνων οικογενειών.

Η πορεία όμως του αριθμού των γεννήσεων (και προφανώς και του Αδρού Δείκτη Γεννητικότητας) εξαρτάται και επηρεάζεται από τις μεταβολές των πληθυσμιακών δομών (το πλήθος δηλαδή και την κατανομή του πληθυσμού ανά φύλο και ηλικία). Ως εκ τούτου, επιβάλλεται σε μια πρώτη φάση η ανάλυση της γονιμότητας βάσει των **συγχρονικών δεικτών** που δεν επηρεάζονται από τις πληθυσμιακές δομές. Δυο δείκτες αποτυπώνουν τις εξελίξεις της γονιμότητας στα διαδοχικά έτη μεταπολεμικά: ο **συγχρονικός δείκτης γονιμότητας (ΣΔΓ)** και η **ηλικία των γυναικών στην απόκτηση τόσο του συνόλου όσο και του πρώτου παιδιού τους**. Η συγχρονική όμως ανάλυση αυτή δεν επαρκεί. Οφείλει να συνδεθεί με την ανάλυση της γονιμότητας των γενεών (την διαγενεακή ανάλυση), καθώς ο συγχρονικός δείκτης επηρεάζεται αισθητά από την συγκυρία και ειδικότερα από τις μεταβολές της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία και δεν επιτρέπει μια σαφή απάντηση σε δυο βασικά ερωτήματα: **οι διαδοχικές γενεές των γυναικών στην χώρα μας κάνουν λιγότερα ή περισσότερα παιδιά, σε μικρότερη ή μεγαλύτερη ηλικία; Πόσες από αυτές δεν θα κάνουν καθόλου παιδιά και πόσες θα σταματήσουν στο πρώτο, το δεύτερο, κοκ παιδί ;**

4.2 Η εξέλιξη της γονιμότητας ετησίως -συγχρονική ανάλυση-, κύριες τάσεις (Πίνακες 8 και 9, Παράρτημα)

4.2.1 Ο Συγχρονικός Δείκτης Γονιμότητας

Ο Συγχρονικός δείκτης γονιμότητας (ΣΔΓ) μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1980 έχει υψηλές τιμές (από τις υψηλότερες των ευρωπαϊκών χωρών ήτοι 2,2-2,4 παιδιά/γυναίκα) παραμένοντας σταθερά πάνω από το **όριο αναπαραγωγής των γενεών**. Ειδικότερα, στα μέσα της δεκαετίας του 1950 ο δείκτης αυτός δίδει 2,31 παιδιά /γυναίκα και παραμένει σταθερός για μια δεκαετία σε επίπεδα ψηλότερα του ορίου αναπαραγωγής, αν και με ελαφρές διακυμάνσεις. Εν συνεχεία, μετά το 1980, σε μια πρώτη περίοδο ο ΣΔΓ θα καταγράψει μια πτώση με ταχύτατους ρυθμούς (1989 =1,40 παιδιά/γυναίκα), η δε πτωτική του πορεία θα συνεχιστεί με αργότερους ρυθμούς και την επόμενη δεκαετία, με αποτέλεσμα το 1999 ο δείκτης αυτός να λάβει και την μικρότερη τιμή της μεταπολεμικής περιόδου (1,24 παιδιά/γυναίκα). Από τις αρχές όμως της πρώτης δεκαετίας του αιώνα μας αρχίζει να ανακάμπτει (το 2005 θα υπερβεί τα 1,3 παιδιά/γυναίκα και το 2008-2010 θα ξεπεράσει -έστω και οριακά- τα 1,5 παιδιά)¹². Η ανόρθωση όμως αυτή των τιμών του δείκτη δεν θα συνεχισθεί και το 2015 η τιμή του θα είναι χαμηλότερη (1,33 παιδιά/γυναίκα) απ' ό τι μια δεκαετία πριν¹³

4.2.2 Η εξέλιξη της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία.

Η μέση ηλικία στην τεκνογονία, τόσο στο σύνολο των γεννήσεων όσο και στη πρώτη γέννηση παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις. Η μέση ηλικία στο σύνολο των γεννήσεων χαρακτηρίζεται από υψηλές τιμές και σχετική σταθερότητα κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια και ακολουθεί φθίνουσα πορεία από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 (μείωση κατά 2,6 έτη ανάμεσα στο 1960 και το 1981). Η πτώση αυτή της μέσης ηλικίας είναι προφανώς αποτέλεσμα της συνεχούς αύξησης της γονιμότητας στις μικρότερες ηλικίες (<25 ετών) και της ταυτόχρονης πτώσης της γονιμότητας στις «ωριμότερες» αναπαραγωγικά ηλικίες. Μετά όμως από μια σύντομη περίοδο (4 περίπου έτη) σχετικής σταθερότητας ο δείκτης θα αρχίσει να αυξάνεται αρχικά με αργούς ρυθμούς, ταχύτερα δε στη συνέχεια με αποτέλεσμα μέσα σε περίπου 30 χρόνια η μέση ηλικία να αυξηθεί κατά 5 περίπου έτη (από 26,3 το

¹² Η αύξηση των γεννήσεων την περίοδο 2002-2009 (και κατ' επέκταση και του συγχρονικού δείκτη γονιμότητας) οφείλεται **αποκλειστικά και μόνον** στην αναπλήρωση των γεννήσεων της προηγούμενης δεκαετίας. Ειδικότερα, οι γυναίκες που διέτρεξαν την δεκαετία του 1990 στις πλέον αναπαραγωγικές τους ηλικίες «μετάφεραν» τις γεννήσεις σε όλο και μεγαλύτερη ηλικία και ως εκ τούτου έφεραν στον κόσμο τα παιδιά τους κάποια χρόνια αργότερα, την επόμενη δεκαετία. Η αναπλήρωση αυτή αφορούσε κυρίως τις αλλοδαπές και λιγότερο τις Ελληνίδες (βλ. και **Πίνακα 8, Παράρτημα**)

¹³ Διαπιστώνουμε ταυτόχρονα ότι η έναρξη της οικονομικής κρίσης συνέπεσε με την ανακοπή της ανοδικής πορείας του δείκτη, που, εκ της φύσεώς του, είναι ιδιαίτερα ευαίσθητος στην συγκυρία. Η συναρτησιακή αυτή σχέση δεν δύναται να χαρακτηριστεί αυτόματα και ως αιτιατική.

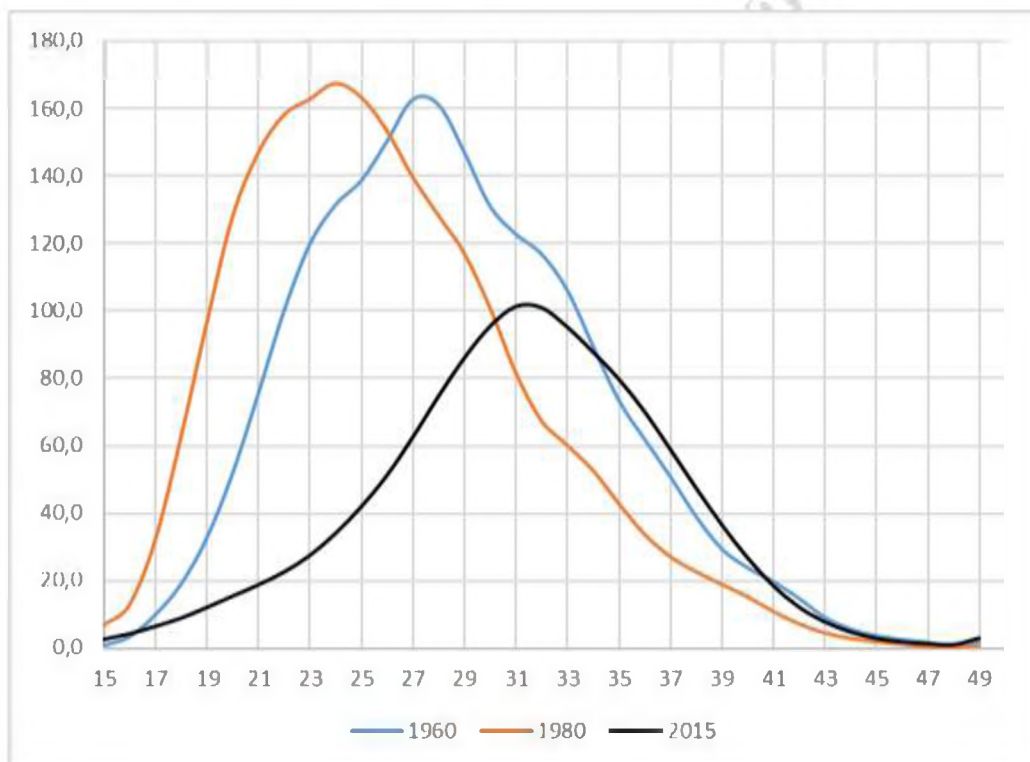
1985 σε >31,0 έτη το 2015). Οι αλλαγές αυτές αποτυπώνονται καθαρά τόσο στον Πίνακα 6 που δίνει την κατανομή των γεννήσεων ανά πενταετείς ηλικιακές ομάδες σε επιλεγμένα έτη την περίοδο 1956-2015, όσο και στο Γράφημα 12 που δίνει την κατανομή των ποσοστών γονιμότητας το 1960, το 1980 και το 2015).

Πίνακας 6: Ελλάδα, γεννήσεις σε μεγάλες ηλικιακές ομάδες, % του συνόλου

Έτη	Σύνολο γεννήσεων	<25 ετών (%)	25-34 ετών (%)	35-44 ετών (%)	45+ (%)
1956	158.093	28,1	58,4	12,9	0,5
1960	157.181	28,2	60,7	10,8	0,3
1970	144.893	39,0	48,5	12,2	0,2
1980	148.019	49,1	43,9	6,7	0,2
1990	102.134	39,2	52,9	7,8	0,1
2000	103.231	25,6	63,4	10,9	0,1
2015	91.725	10,5	59,9	28,9	0,7

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Γράφημα 12: Ελλάδα, ποσοστά γονιμότητας ανά ηλικία σε επιλεγμένα έτη

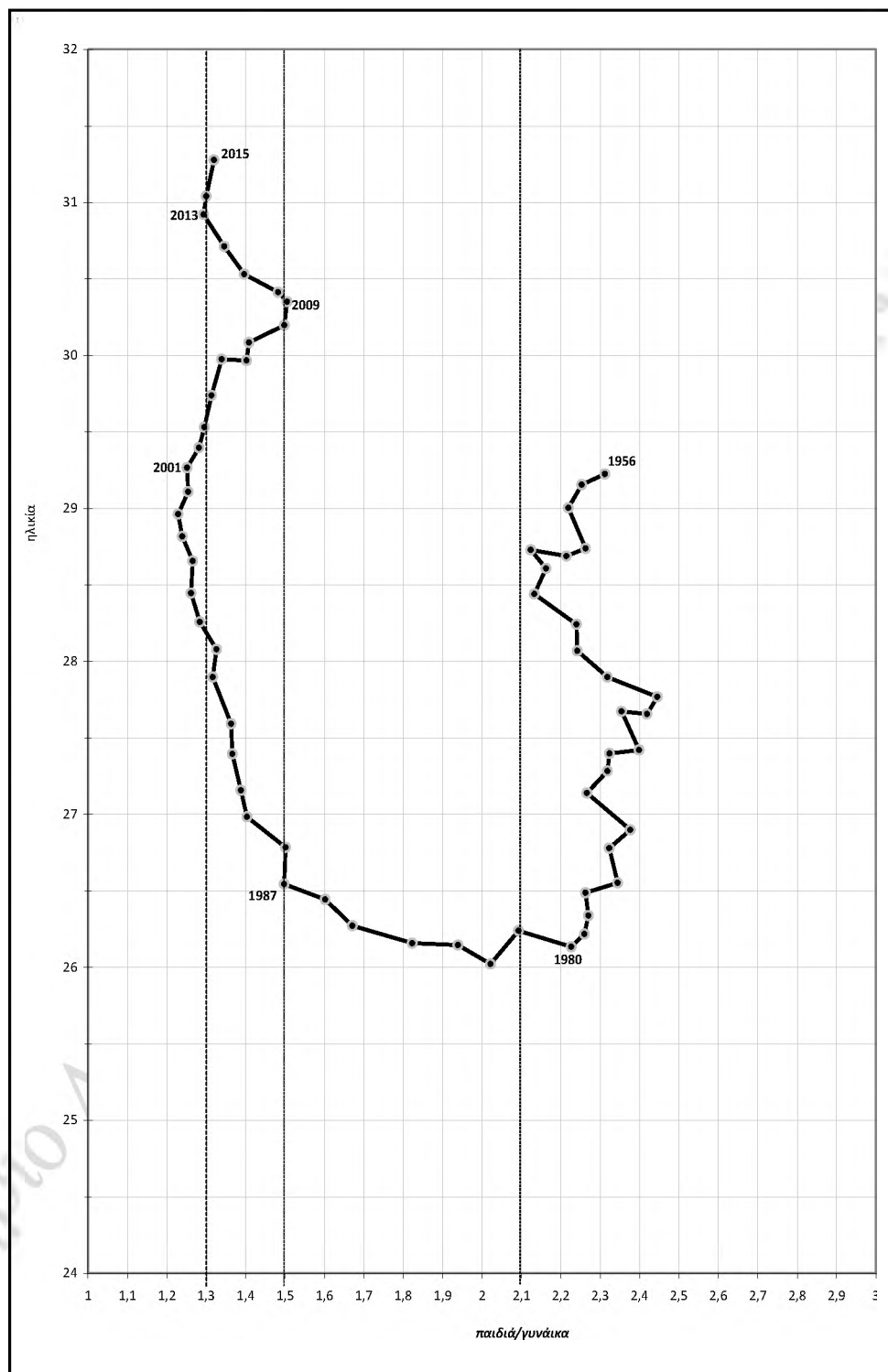

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Τέλος, στο Γράφημα 13 δίδονται συνδυαστικά οι μεταβολές της έντασης και της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία μετά το 1955. Η κάθετη πτώση της καμπύλης από το 1956 μέχρι και το 1981 σηματοδοτεί μια περίοδο όπου η μέση ηλικία μειώνεται συνεχώς ενώ η ένταση της γονιμότητας παραμένει με μικρές διακυμάνσεις σταθερή πάνω από το όριο αναπαραγωγής (2,1 παιδιά /γυναίκα). Ακολουθεί μια τετραετία (1981 –85) με μετατόπιση προς τα αριστερά της καμπύλης, τετραετία που χαρακτηρίζεται από έντονη πτώση του ΣΔΓ και σταθερότητα της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία και εν συνεχεία μια μεγαλύτερη περίοδος (1985 – 2001) συνεχούς αύξησης της ηλικίας των γυναικών στην γέννηση και ταυτόχρονα πτώσης του δείκτη. Από το 2001 και μετά η διαγώνια προς τα δεξιά κίνηση της καμπύλης αποτυπώνει τόσο την αύξηση της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία όσο και την μικρή αύξηση της έντασης της συγχρονική γονιμότητας, ενώ η αντίστροφη πορεία από το 2010 την συνέχιση της

αύξησης της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία και την ταυτόχρονη εκ νέου πτώσης τη συγχρονικής έντασης της γονιμότητας.

Γράφημα 13: Ελλάδα, ΣΔΓ και μέση ηλικία (σύνολο γεννήσεων) στην τεκνογονία (1960- 2015)

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Η πρότερη ανάλυση της συγχρονικής γονιμότητας μας επιτρέπει βέβαια να ισχυρισθούμε ότι οι γενεές των γεννηθέντων μετά το 1960 γυναικών κάνουν όλο και λιγότερα παιδιά και σε όλο και μεγαλύτερη ηλικία. Ταυτόχρονα, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η πρόσφατη οικονομική κρίση εκδηλώθηκε σε μια περίοδο που όσον αφορά την γονιμότητα, χαρακτηρίζεται από μια τάση συνεχούς

αύξησης της ηλικίας των γυναικών στην απόκτηση των παιδιών τους, τάση που έχει ξεκινήσει εδώ και μια τριακονταπενταετία. Η ήδη σχετικά υψηλή ηλικία της απόκτησης των παιδιών στην εκδήλωση της κρίσης και η συνεχιζόμενη αύξησή της, θα επηρεάσουν και την όποια αναπλήρωση των γεννήσεων όταν η κρίση ξεπεραστεί από τις γενεές που «τέμνουν» την δεκαετία του 2010 σε ώριμες αναπαραγωγικές ηλικίες (γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1975), έχοντας επιπτώσεις και στην **διαγενεακή τους γονιμότητα** (δηλαδή στον τελικό αριθμό των παιδιών που θα φέρουν στον κόσμο).

Οφείλουμε τέλος να επισημάνουμε ότι οι μέσοι εθνικοί όροι υποκρύπτουν σημαντικές διαφοροποιήσεις σε χαμηλότερο χωρικό επίπεδο. Έτσι, παρόλες τις τάσεις σύγκλισης σε επίπεδο νομού, το 2016, οι διακυμάνσεις γύρω από τον εθνικό μέσο όρο (1,3 παιδιά/γυναίκα) του συγχρονικού δείκτη παραμένουν καθώς σε τέσσερεις νομούς οι τιμές του δείκτη είναι < 1,15 παιδιά/γυναίκα, ενώ σε 2 υπερβαίνουν τα 1,5 παιδιά (**Πίνακας 10, Παράρτημα**)

4.3 Η εξέλιξη της γονιμότητας –διαγενεακή ανάλυση-, κύριες τάσεις

4.3.1 Διαγενεακή γονιμότητα και η μέση ηλικία στην τεκνογονία στις γενεές

Η **τελική γονιμότητα των γενεών** (Γράφημα 14 και Πίνακας 11, Παράρτημα) παρέμεινε σχετικά σταθερή για 20 περίπου γενεές (1938-1955) γύρω από τα 2 παιδιά ανά γυναίκα. Από τη γενεά του 1957 όμως ξεκινά μια προοδευτική και απρόσκοπτη μείωση, καθώς οι γυναίκες που γεννήθηκαν το 1963 θα αποκτήσουν 1,8 παιδιά κατά μέσο όρο και αυτές που γεννήθηκαν το 1969 1,7 παιδιά, ενώ σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας οι γενεές 1970-1975¹⁴ που θα ολοκληρώσουν τον αναπαραγωγικό τους κύκλο μέχρι τα μέσα της επόμενης δεκαετίας θα αποκτήσουν ακόμη λιγότερα παιδιά (μέγιστο 1,6 παιδιά). Διαπιστώνουμε έτσι ότι ενώ η τελική γονιμότητα μειώθηκε περίπου κατά 7,4% ανάμεσα στις γενεές του 1938 και 1960 (σε 22 γενεές), η μείωση ανάμεσα στις γυναίκες που γεννήθηκαν το 1960 και σε αυτές που γεννήθηκαν το 1975 (σε 15 γενεές) εγγίζει το 20%. Φυσικά, η μείωση ανάμεσα στις γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1940 και σε αυτές που γεννήθηκαν γύρω από το 1975 1975, είναι πολύ μεγαλύτερη, καθώς εγγίζει το 23%.

Οφείλουμε όμως να επισημάνουμε ότι οι μέσοι εθνικοί όροι υποκρύπτουν σημαντικές διαφοροποιήσεις σε χαμηλότερο χωρικό επίπεδο. Έτσι, παρόλες τις τάσεις σύγκλισης σε επίπεδο νομού, οι διακυμάνσεις της τελικής γονιμότητάς γύρω από τον εθνικό μέσο όρο (1,56 παιδιά/γυναίκα) για την γενεά του 1975 παραμένουν καθώς στο Λασιθί η τελική γονιμότητα των γυναικών που γεννήθηκαν το 1975 είναι το 1,8 παιδιά/γυναίκα, ενώ στους νομούς Αττικής, Ιωαννίνων, Ηλείας και Μεσσηνίας είναι χαμηλότερη από 1,4 παιδιά.

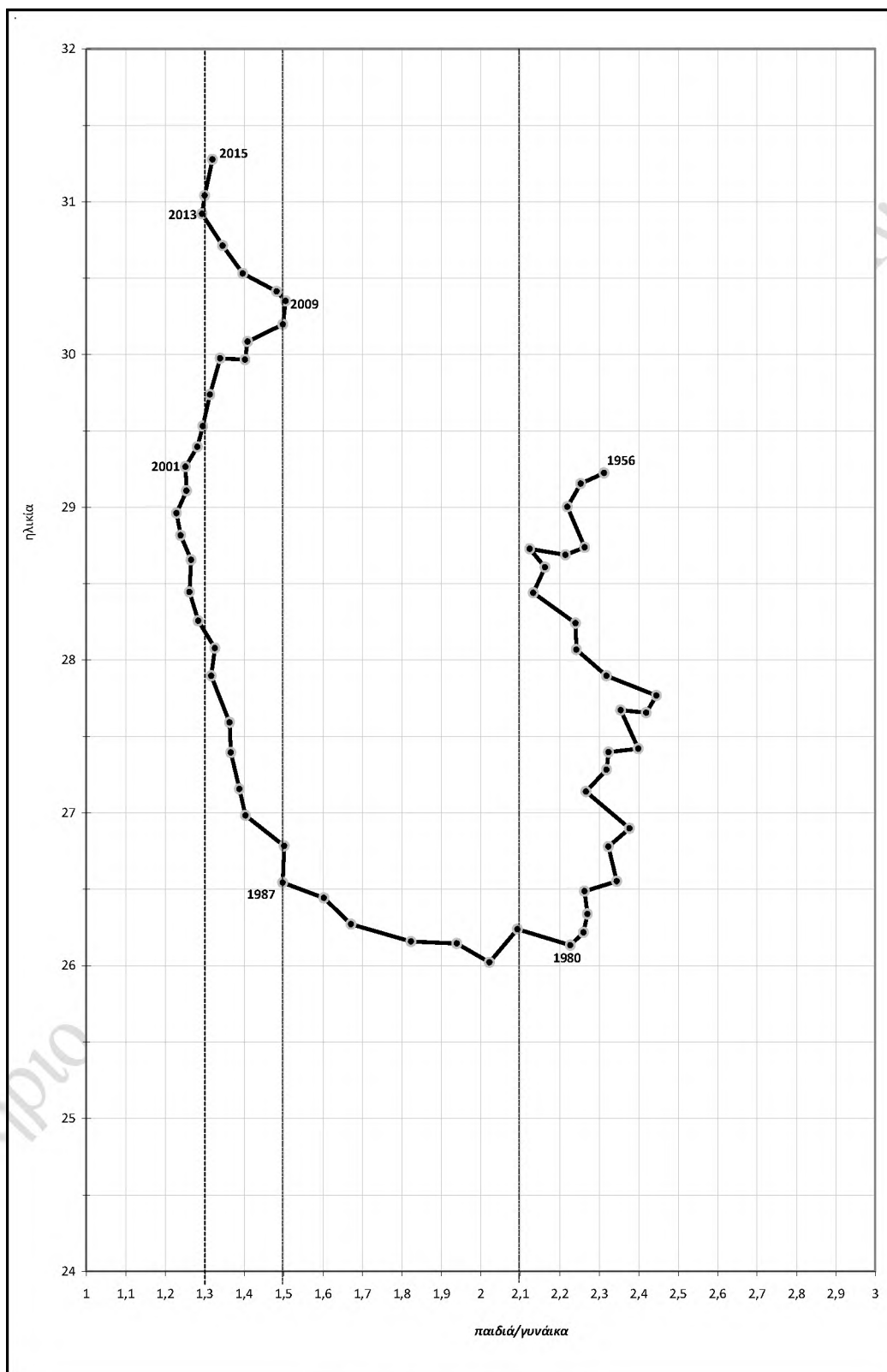
Η ανάλυση της γονιμότητας των γενεών μας επιτρέπει ταυτόχρονα να διαπιστώσουμε, ότι, αντίθετα από τις τρέχουσες απόψεις: α) καμιά από τις γενεές που γεννήθηκαν στην Ελλάδα από το 1939 έως και το 1975, γενεές για τις οποίες μπορούμε με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία να υπολογίσουμε την τελική γονιμότητα δεν εξασφάλισε την αναπαραγωγή της (δεν αντικαταστάθηκε δηλαδή από μια κόρη) και β) από την γενεά του 1960 η τελική γονιμότητα συρρικνώνεται με επιταχυνόμενους ρυθμούς.

Η πρώτη διαπίστωση αναδεικνύει και την ιδιαιτερότητα του Συγχρονικού δείκτη γονιμότητας (ΣΔΓ) ο οποίος συχνότατα οδηγεί σε αβάσιμα συμπεράσματα. Στην Ελλάδα π.χ., ο δείκτης αυτός που επηρεάζεται άμεσα από την συγκυρία και είναι ταυτόχρονα ιδιαίτερα ευαίσθητος στις αλλαγές του ημερολογίου της γονιμότητας των γενεών, κατέγραφε για μια εικοσιπενταετία τιμές μεγαλύτερες από τα 2,1 παιδιά/γυναίκα όταν η τελική γονιμότητα των γενεών που διέτρεχαν την ίδια περίοδο στις πιο γόνιμες ηλικίες δεν ξεπέρασε ποτέ το όριο αυτό. Ομοίως, οι χαμηλές τιμές του ΣΔΓ από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και μετέπειτα ουσιαστικά αποτυπώνουν τη τελική γονιμότητα των γενεών καθώς

¹⁴ Οι γενεές 1970-1975 προφανώς δεν έχουν ολοκληρώσει τον αναπαραγωγικό τους κύκλο (οι γυναίκες που γεννήθηκαν το 1975 θα γίνουν 50 ετών το 2025, αλλά όπως οι γεννήσεις μετά τα 40 είναι εξαιρετικά περιορισμένες, μπορούμε βάσιμα να εκτιμήσουμε την τελική της γονιμότητα, δηλ. τον αριθμό των παιδιών που θα φέρουν εν τέλει στον κόσμο οι γυναίκες που ανήκουν σε αυτήν).

αυτή, στη δυσμενέστερη των περιπτώσεων, θα κυμανθεί στα επίπεδα των 1,6 παιδιά/γυναίκα και σε καμιά περίπτωση στα 1,2 και 1,3 που κατέγραψε ο ΣΔΓ στη δεκαετία του 1990.

Γράφημα 14: Ελλάδα, τελική γονιμότητα (παιδιά /γυναίκα) και μέση ηλικία στην τεκνογονία στις γενεές 1935-1980 (εκτιμήσεις για τις γενεές 1935-1943 και για τις γενεές 1965-1980)

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Με βάση τα προαναφερθέντα αφενός μεν δυνάμεθα βέβαια να αναρωτηθούμε για την αποτελεσματικότητα των όποιων μέτρων πολιτικής ενίσχυσης της οικογένειας και της τεκνογονίας ελήφθησαν στη χώρα μας την τελευταία πεντηκονταετία, αφετέρου δε να επαναθέσουμε το ερώτημα κατά πόσο οι όποιες αποφάσεις που αφορούν τις πολιτικές ενίσχυσης ή στήριξης της γονιμότητας θα πρέπει να βασίζονται αποκλειστικά στις τιμές του Συγγρονικού Δείκτη (ΣΔΓ).

4.3.2 Η τελική ατεκνία και οι μεταβολές των πιθανοτήτων διεύρυνσης της οικογένειας στις γενεές

Η συνεχής τάση μείωσης της γονιμότητας 1ης τάξης (των πρώτων δηλαδή γεννήσεων) στις νεότερες γενεές αποτυπώνει και την *ανάδυση ενός νέου φαινομένου, αυτού της αύξησης της τελικής ατεκνίας* που πιθανότατα θα οδηγήσει στο μία στις τέσσερις γυναίκες που γεννηθήκαν μετά τα τέλη της δεκαετίας του '70 να μην αποκτήσει ένα παιδί στη διάρκεια του αναπαραγωγικού της κύκλου. Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στη διατύπωση της υπόθεσης ότι η συνεχής αύξηση της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία συμβάλλει πιθανότατα και στην αύξηση του ποσοστού της ατεκνίας καθώς, *τμήμα των γυναικών των νεότερων γενεών που αποφασίζει να φέρει στον κόσμο ένα πρώτο παιδί σε μεγαλύτερη ηλικία από ότι οι προγενέστερες γενεές δεν θα μπορέσει, ακόμη και αν το επιθυμεί, να το πράξει, καθώς η βιολογική ικανότητα τους μειώνεται ταχύτατα μετά τα 35 έτη*¹⁵. Από τις αναλύσεις μας προκύπτει (Γράφημα 15, Πίνακας 12, Παράρτημα) ότι αφενός μεν όλο και μικρότερο ποσοστό γυναικών στις διαδοχικές γενεές φέρνει στον κόσμο περισσότερα από 3 παιδιά, αφετέρου δε ότι από τις γενεές των γυναικών που γεννήθηκαν μετά το 1955 το % αυτών με 2 παιδιά φθίνει (53,2% στην γενεά του 1955, 43,4% στην γενιά του 1975), ενώ αντιθέτως αυτών με ένα παιδί αυξάνεται σταθερά (από 15,6 στο 17,2% των γυναικών)

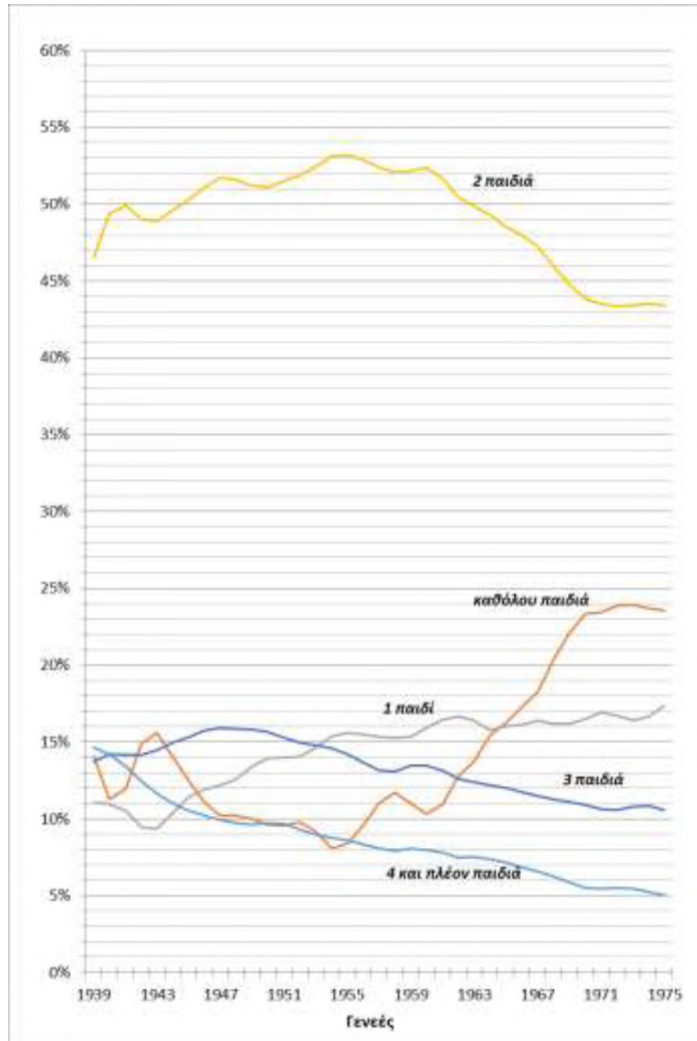
Τα δεδομένα αυτά τείνουν να ενισχύσουν την υπόθεσή μας ότι η απόκτηση σε όλο και σε μεγαλύτερη ηλικία του πρώτου παιδιού στις νεότερες γενεές θα περιορίσει τα βιολογικά περιθώρια σε κάποιες από αυτές που θα επιθυμούσαν ενδεχομένως να φέρουν στον κόσμο, *εξαιτίας και της κρίσης*, επιπλέον παιδιά αργότερα. *Η υψηλή αυτή μέση ηλικία στην απόκτηση των παιδιών στις νεότερες γενεές και η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην ηλικία και τις ικανότητες σύλληψης (όσο αυξάνεται η πρώτη, τόσο μειώνεται η δεύτερη) αφήνει να διαφανεί οι γενεές που «τέμνουν» την τρέχουσα δεκαετία στις πλέον αναπαραγωγικές τους ηλικίες (οι γυναίκες δηλαδή που γεννήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1970- αρχές της δεκαετίας του 1980), θα κάνουν πιθανότατα ακόμη λιγότερα παιδιά απ' ότι οι προγενέστερές τους (λιγότερα από 1,5), ακόμη και αν τα ποσοστά ατεκνίας παραμείνουν σταθερά.*

Οι πιθανότητες διεύρυνσης της οικογένειας (Γράφημα 16 και Πίνακας 13, Παράρτημα), οι πιθανότητες δηλ. του να αποκτήσουν οι γυναίκες μιας γενεάς ένα πρώτο παιδί, οι πιθανότητες των γυναικών της ίδιας γενεάς που έχουν ήδη ένα να φέρουν στον κόσμο ένα δεύτερο κ.ο.κ., αναδεικνύουν ταυτόχρονα τα νέα κυρίαρχα πρότυπα οικογένειας στη χώρα μας. Διαπιστώνουμε ειδικότερα ότι, ενώ η πιθανότητα απόκτησης ενός πρώτου παιδιού (0α1) αυξάνει στις γυναίκες που γεννηθήκαν από το 1938 έως και στα μέσα της πρώτης μεταπολεμικής δεκαετίας (92 σχεδόν στις 100 γυναίκες των γενεών 1954-55 απέκτησαν ένα πρώτο παιδί), η πιθανότητα αυτή φθίνει συνεχώς στις επόμενες γενεές (78 στην γενεά 1969, 76 στις 100 γυναίκες στην γενεά 1975).

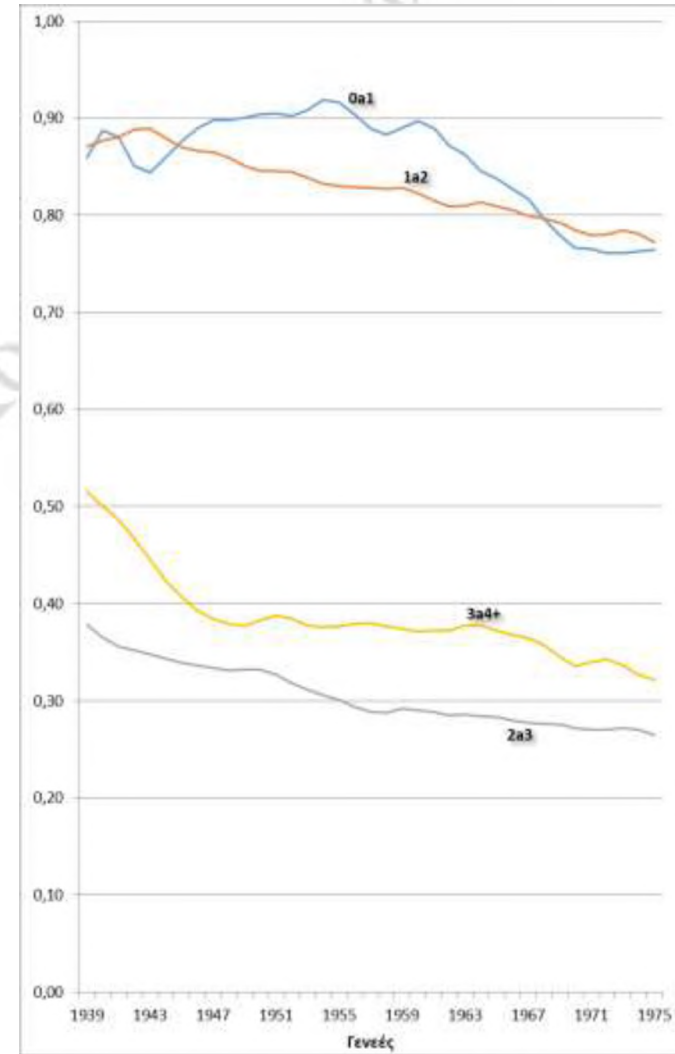
Ταυτόχρονα όμως, η πιθανότητα απόκτησης ενός δεύτερου παιδιού από τις γυναίκες που είχαν ήδη ένα πρώτο (1α2) μειώνεται συνεχώς στις διαδοχικές γενεές: 88-89 στις 100 γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1940 και είχαν ήδη ένα πρώτο παιδί έφεραν στον κόσμο ένα δεύτερο, 83 στις 100 γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1955, 80 στις 100 στις γενεές 1966-68, 77-78 στις 100 στις γενεές 1970-1975). Το αυτό συμβαίνει και με τις επόμενες πιθανότητες, με εντονότερη την μείωση της πιθανότητας απόκτησης ενός τέταρτου και άνω παιδιού από τις γυναίκες που είχαν ήδη 3 (52-53 στην γενεά 1938-39, 32 στις 100 στην γενεά του 1975).

¹⁵ Η βιολογική ικανότητα τεκνοποίησης της γυναίκας είναι στο "μάξιμουμ" της στα 20 έτη, χρονικό σημείο από το οποίο και μετά γνωρίζει με το πέρασμα των ετών αργή μείωση μέχρι και τα 35 έτη, από την τελευταία αυτή ηλικία και μετά η μείωση έτος με το έτος είναι όλο και πιο γρήγορη καθιστώντας την ικανότητα αυτή σχεδόν μηδενική από τα 45 έτη και μετά. <http://www.ined.fr/fr/lexique/bdd/mot/Fertilite%20C3%A9/motid/63/>

Γράφημα 15: Ελλάδα, ποσοστό γυναικών ανάλογα τον αριθμό των παιδιών που απέκτησαν κατά την διάρκεια του αναπαραγωγικού τους βίου στις διαδοχικές γενεές

Γράφημα 16: Ελλάδα, πιθανότητες διεύρυνσης της οικογένειας στις διαδοχικές γενεές

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

4.4 Συνοπτικά συμπεράσματα

Με βάση τα προαναφερθέντα είναι προφανές ότι οι αναπαραγωγικές συμπεριφορές στην Ελλάδα μεταβάλλονται (όπως και στις υπόλοιπες ανεπτυγμένες χώρες) και το μοντέλο της οικογένειας με περιορισμένο αριθμό παιδιών τείνει να κυριαρχήσει στη χώρα μας. *Δεν είναι άλλωστε τυχαίο βλ. επισυναπτόμενους Πίνακες 7 & 8). ότι σε καμία χώρα της Ε.Ε ο Συγχρονικός Δείκτης Γονιμότητας δεν υπερβαίνει σήμερα τα 2 παιδιά/γυναίκα ενώ ταυτόχρονα η μέση ηλικία στην τεκνογονία ανέρχεται σταθερά και οι νεότερες γενεές στην πλειοψηφία των χωρών φέρνουν αφενός μεν στον κόσμο λιγότερα παιδιά από τις μητέρες τους και τις γιαγιάδες τους, αφετέρου δε σε καμία χώρα οι γυναίκες που γεννήθηκαν το 1975 δεν πρόκειται να αναπληρωθούν πλήρως (να κάνουν δηλαδή περισσότερα από 2,07 παιδιά).*

Οι στάσεις και οι αντιλήψεις προοδευτικά αλλάζουν παντού και τα νέα ζευγάρια (οι γυναίκες και οι άνδρες που γεννήθηκαν μετά το 1960 κυρίως) τείνουν να υιοθετήσουν διαφορετικές συμπεριφορές από αυτές των γονιών τους. Οι τάσεις αυτές συμβαδίζουν ασφαλώς και με την συρρίκνωση και την προοδευτική εξαφάνιση των πολύτεκνων οικογενειών, με αποτέλεσμα την ταχεία μείωση στην μεταπολεμική περίοδο των τρίτων, τετάρτων, πέμπτων και άνω γεννήσεων.

Οι αλλαγές των αναπαραγωγικών μας συμπεριφορές προφανώς συμβαδίζουν και δεν έρχονται σε αντίθεση με μια σειρά άλλες σημαντικές αλλαγές που επήλθαν τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα. Ειδικότερα, τα καταναλωτικά πρότυπα στη χώρα μας ελάχιστα διαφοροποιούνται πλέον από αυτά των βορειότερων ανεπτυγμένων χωρών της Ευρώπης, η επίδραση της Ορθόδοξου Εκκλησίας (πολύ περισσότερο "διακριτικής" στον τομέα που μας ενδιαφέρει σε αντίθεση με τον Καθολικισμό) ατονεί, και η όποια επιρροή της προσκρούει στο κατώφλι της ιδιωτικής ζωής. Κατ' επέκταση, συγκεντρώνονται προοδευτικά και στην Ελλάδα οι υλικοί, πολιτισμικοί και θεσμικοί όροι που επιτρέπουν την ανάπτυξη στον τομέα της «οικογένειας», κοντινών προτύπων με αυτά που υπάρχουν σε μία σειρά χώρες της ανεπτυγμένης Ευρώπης, ενώ, παράλληλα, η προωθούμενη ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αποτελεί είναι ευνοϊκό πλαίσιο για την σύγκλιση θέσεων, αποφάσεων και συμπεριφορών σε μία σειρά από τομείς της οικονομικής και κοινωνικής σφαίρας.

Κατ' επέκταση και στην Ελλάδα - όπως και στην μεγάλη πλειονότητα των ανεπτυγμένων χωρών του πλανήτη μας-, οι συνθήκες που οδηγούν στην ανάπτυξη ενός νέου κυρίαρχου τύπου οικογένειας (ενός προτύπου οικογένειας με περιορισμένο αριθμό παιδιών, λιγότερα των δυο κατά μέσο όρο) συγκεντρώνονται προοδευτικά: Το δίκαιο εξελίσσεται παράλληλα, τείνοντας να κατοχυρώσει την ισότητα και την αυτονομία των εταίρων στα πλαίσια της συμβίωσης, δίδοντας, όλο και περισσότερο, στην γυναίκα την δυνατότητα να "βιώσει" την διάλυση μιας συμβίωσης και την επιλογή της να παραμείνει ακόμη και μόνη (οριακά δε να κάνει ακόμη και ένα παιδί χωρίς καν να παντρευτεί, τάση που αναμένεται να ενισχυθεί τα επόμενα χρόνια), εξ' ου και η ταχύτατη αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών, ενώ ταυτόχρονα τα μέσα αντισύλληψης τείνουν να επιτρέψουν τον πλήρη σχεδόν έλεγχο της γονιμότητας

Έτσι, στο βαθμό που οι οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτισμικοί και θεσμικοί παράγοντες εξελίσσονται, ακολουθώντας αργές συγκλίνουσες πορείες στον ευρωπαϊκό χώρο, οι δημογραφικές μας συμπεριφορές συγκλείνουν με αυτές της πλειοψηφίας των άλλων ανεπτυγμένων χωρών, στο βαθμό που εγγράφονται στο πλαίσιο ενός νέου τύπου οικογένειας (οικογένειας -προνομιακού χώρου για την πραγμάτωση μιας στο έπακρο απαιτητικής «ευτυχίας») που αναδύεται και στην Ελλάδα, κερδίζοντας σταδιακά ευρύτατα στρώματα του νεανικού πληθυσμού των μεγάλων αστικών κέντρων που βρίσκονται στην αρχή της αναπαραγωγικής τους ζωής. **Η τρέχουσα επομένως οικονομική κρίση δεν αποτελεί την κύρια αιτία του περιορισμένου αριθμού παιδιών που φέρνουν/θα φέρουν στον κόσμο οι νεότερες γενεές, απλώς ενισχύει τις προ δεκαετιών υφιστάμενες τάσεις¹⁶.**

¹⁶. Η μικρή ενδεχόμενη αύξηση των γεννήσεων (και των τιμών του συγχρονικού δείκτη) που αναμένεται μετά το 2019 δεν θα σημάνει αλλαγές των στάσεων και συμπεριφορών. Θα οφείλεται αποκλειστικά και μόνον στην αναπλήρωση των γεννήσεων της τρέχουσας δεκαετίας. Ειδικότερα, οι γυναίκες που διέτρεξαν το 2011-2019 παιδιά τους κάποια χρόνια αργότερα...

Πίνακας 7: Συγχρονικός δείκτης γονιμότητας και μέση ηλικία στην γέννηση στις χώρες της Ε.Ε (1960, 1970, 1980, 1990, 2000, 2015)

Χώρες	Συγχρονικός δείκτης (παιδιά/γυναίκα)						Μέση ηλικία στην γέννηση (σύνολο γεννήσεων)						Γεννήσεις εκτός γάμου (%)
	1960	1970	1980	1990	2000	2015	1960	1970	1980	1990	2000	2015	2015
Ευρωπαϊκή Ένωση (28 χώρες)					1,46	1,58					29,0	30,5	42,0
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 χώρες)					1,47	1,58					28,9	30,5	42,2
Ευρωζώνη (19 χώρες)					1,46	1,56					29,4	30,9	42,3
Ευρωζώνη (18 χώρες)					1,46	1,56					29,5	31,0	42,4
Βέλγιο	2,54	2,25	1,68	1,62	1,67	1,70	28,0	27,2	26,6	27,9	28,8	30,4	49,4
Βουλγαρία	2,31	2,17	2,05	1,82	1,26	1,53	25,1	24,7	23,9	23,9	25,0	27,4	58,6
Τσεχία	2,09	1,92	2,08	1,90	1,15	1,57	25,7	24,8	25,0	24,8	27,2	30,0	47,8
Δανία	2,57	1,95	1,55	1,67	1,77	1,71	26,9	26,7	26,8	28,5	29,7	31,0	53,8
Γερμανία (συμπεριλαμβανομένης της πρώην ΛΔΓ)	2,37	2,03	1,56	1,45	1,38	1,50	27,5	26,6	26,4	27,6	28,8	30,9	35,0
Εσθονία	1,98	2,17	2,02	2,05	1,36	1,58	27,9	26,7	25,7	25,6	26,9	29,9	57,9
Ιρλανδία	3,78	3,85	3,21	2,11	1,89	1,92	31,4	30,4	29,7	29,9	30,4	31,6	36,5
Ελλάδα	2,21	2,40	2,23	1,39	1,25	1,33	28,7	27,4	26,1	27,2	29,1	31,3	8,8
Ισπανία		2,88	2,22	1,36	1,22	1,33		29,6	28,2	28,9	30,7	31,9	44,5
Γαλλία	2,73	2,47	1,95	1,78	1,89	1,96	27,6	27,2	26,8	28,3	29,3	30,4	59,1
Γαλλία (μητροπολιτική)	2,73	2,47	1,95	1,78	1,87	1,92	27,6	27,2	26,8	28,3	29,4	30,5	57,9
Κραοτία	2,20	1,83	1,92	1,67	1,46	1,40	26,9	26,0	25,5	26,0	27,8	29,9	18,1
Ιταλία	2,37	2,38	1,64	1,33	1,26	1,35	29,2	28,3	27,5	28,9	30,4	31,7	30,0
Κύπρος	3,51	2,54	2,46	2,41	1,64	1,32	28,3	28,6	26,7	27,1	28,7	31,3	16,6
Λετονία	1,94	2,01	1,90	2,01	1,25	1,70		26,4	25,3	25,7	26,7	29,4	41,5
Λιθουανία	2,59	2,40	1,99	2,03	1,39	1,70	29,5	27,7	26,7	25,9	26,6	29,5	27,7
Λουξεμβούργο	2,29	1,97	1,50	1,60	1,76	1,47	27,7	27,2	27,5	28,4	29,3	31,5	38,8
Ουγγαρία	2,02	1,98	1,91	1,87	1,32	1,45	25,8	25,4	24,6	25,6	27,3	29,6	47,9
Μάλτα			1,99	2,04	1,68	1,45			28,8	28,9	27,9	30,3	26,9
Ολλανδία	3,12	2,57	1,60	1,62	1,72	1,66	29,8	28,2	27,7	29,3	30,3	31,2	49,8
Αυστρία	2,69	2,29	1,65	1,46	1,36	1,49	27,6	26,7	26,3	27,2	28,2	30,6	42,1
Πολωνία	2,98	2,26	2,26	2,06	1,37	1,32	27,6	27,0	26,5	26,2	27,3	29,2	24,6
Πορτογαλία	3,16	3,01	2,25	1,56	1,55	1,31	29,6	29,0	27,2	27,3	28,6	30,9	50,7
Ρουμανία	2,33	2,89	2,43	1,83	1,31	1,58	26,5	26,6	25,3	25,5	25,7	27,7	31,0
Σλοβενία	2,18	2,12	2,10	1,46	1,26	1,57	28,0	26,7	25,4	25,9	28,2	30,2	57,9
Σλοβακία	3,04	2,41	2,32	2,09	1,30	1,40	26,8	26,2	25,2	25,1	26,6	28,8	39,2
Φιλανδία	2,72	1,83	1,63	1,78	1,73	1,65	28,3	27,1	27,7	28,9	29,6	30,6	44,3
Σουηδία	2,20	1,92	1,68	2,13	1,54	1,85	27,5	27,0	27,6	28,6	29,9	31,0	54,7
Ηνωμένο Βασίλειο	2,71	2,43	1,90	1,83	1,64	1,80	27,8	26,3	26,9	27,7	28,5	30,3	47,9

Πηγή: EUROSTAT

Πίνακας 8: Τελική γονιμότητα των γενεών και μέση ηλικία στην γέννηση (γενεές 1935, 1940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1965, 1970, 1975) στις χώρες της Ε.Ε.

Χώρες	Τελική γονιμότητα (παιδιά/γυναίκα)									Μέση ηλικία στην γέννηση (έτη)								
	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970*	1975*	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975
Ευρωπαϊκή Ένωση (28 χώρες)																		
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 χώρες)																		
Ευρωζώνη (19 χώρες)																		
Ευρωζώνη (18 χώρες)																		
Βέλγιο	2,27	2,16	1,93	1,83	1,83	1,84												
Βουλγαρία	2,03	2,09	2,07	2,06	2,03	1,94	1,80	1,67		24,9	24,6	24,2	24,1	23,9	23,6	23,5	24,0	
Τσεχία	2,11	2,10	2,02	2,11	2,08	2,03	1,93	1,85	1,78	25,2	25,0	25,1	24,9	24,5	24,6	24,7	25,6	27,3
Δανία	2,38	2,24	2,06	1,91	1,84	1,89	1,91											
Γερμανία (συμπεριλαμβανομένης της πρώην ΛΔΓ)	2,16	1,97	1,80	1,72	1,68	1,66	1,52	1,47	1,53			25,4	25,8	26,5	27,1	27,9	28,7	29,0
Εσθονία			1,87	1,96	1,97	2,06	1,87	1,81	1,77			26,6	26,2	26,0	25,3	25,2	26,2	27,2
Ιρλανδία				3,04	2,67	2,41												
Ελλάδα		2,10	1,98	2,03	2,01	1,94	1,77	1,59	1,56		27,4	26,5	25,8	25,4	25,5	26,4	28,0	29,3
Ισπανία	2,68	2,59	2,42	2,15	1,93	1,75	1,55	1,40	1,30	29,7	29,0	28,2	27,5	27,2	27,9	28,9	30,2	31,1
Γαλλία	2,59	2,42	2,23	2,12	2,13	2,12	2,04	1,94	1,95	27,1	26,5	26,0	26,5	27,0	27,7	28,7	29,1	29,6
Γαλλία (μητροπολιτική)		2,41		2,11		2,12		2,00	2,01		26,4		26,5		27,7		29,5	30,0
Κροατία	2,00	1,96	1,78	1,86	1,91													
Ιταλία		2,19	2,08	1,92	1,83	1,70	1,49	1,41	1,35		27,7	27,0	26,9	27,1	28,0	28,9	30,0	30,7
Κύπρος																		
Λετονία																		
Λιθουανία			1,98	2,01	1,95	1,91	1,71	1,71	1,68			27,2	26,6	26,3	26,0	25,8	25,8	26,4
Λουξεμβούργο			1,82	1,73	1,69	1,75												
Ουγγαρία	1,97	1,92	1,91	1,96	1,95	2,02	1,97	1,83	1,68	25,3	25,4	25,4	25,0	24,9	25,1	25,3	26,2	27,3
Μάλτα			1,95	1,87	1,86	1,84												
Ολλανδία	2,50	2,21	2,00	1,90	1,87	1,86	1,74	1,71	1,72	28,1	27,1	26,5	27,2	28,2	29,2	29,8	30,3	30,4
Αυστρία	2,44	2,13	1,94	1,86	1,77	1,70	1,62	1,58	1,60	26,9	26,0	25,3	25,4	25,9	26,0	26,6	27,9	28,5
Πολωνία				2,19	2,17	2,17	2,00	1,79	1,61					26,3	26,1	25,7	25,9	26,9
Πορτογαλία	2,88	2,66	2,41	2,09	2,04	1,91	1,84	1,64	1,52	28,9	27,9	27,1	26,7	26,1	26,5	27,5	28,1	28,7
Ρουμανία	2,44	2,43	2,43	2,47	2,27	2,16	1,91											
Σλοβενία	2,06	2,01	1,83	1,90	1,96	1,87	1,75	1,68	1,62								27,2	28,6
Σλοβακία	2,71	2,54	2,36	2,30	2,23	2,16	2,02	1,93		26,0	25,6	25,5	25,4	25,2	24,9	24,8	25,1	
Φιλανδία	2,30	2,03	1,88	1,85	1,90	1,96	1,92	1,82	1,84	26,7	26,4	26,7	27,4	28,0	28,7	29,3	29,2	29,6
Σουηδία	2,14	2,05	1,97	2,01	2,04	2,06	1,95	1,92	1,89	26,7	26,4	26,4	27,2	28,0	28,6	28,5	29,3	30,1
Ηνωμένο Βασίλειο					2,02	1,98	1,86	1,83	1,82						27,8	28,0	28,4	28,9

*Συμπληρωμένη γονιμότητα μέχρι τα 40 έτη (εκτός Ελλάδας: τελική εκτιμώμενη γονιμότητα των γενεών 1970 και 1975)

Πηγή: EUROSTAT

Ειδικότερα, η αναπαραγωγική μας συμπεριφορά τείνει να εγγραφεί όλο και περισσότερο στο πλαίσιο των γενικών συλλογικών κωδίκων συμπεριφοράς με αποτέλεσμα να τείνουμε προς έναν περιορισμένο αριθμό παιδιών που δίδει την δυνατότητα να εκπληρωθούν οι ταχύτερα αναπτυσσόμενες επιθυμίες-στόχοι των δύο εταίρων στο σύγχρονο «ζεύγος», η σχέση του οποίου εδράζεται πλέον σε μία συναινετική συμφωνία: η επιθυμία για την ύπαρξη απογόνων συνεχίζει να υφίσταται για την μεγάλη πλειοψηφία των νέων, αλλά ταυτόχρονα με την υλοποίηση και άλλων επιθυμιών του και την μεγιστοποίηση των ικανοποιήσεών τους στον «βραχύ χρόνο».

Το όριο τοποθετείται πλέον γύρω από τα δύο παιδιά: άνω των δύο, για ευρύτατα στρώματα του πληθυσμού μας, καθίσταται μη επιθυμητή και ταυτόχρονα ανέφικτη –και προβληματική- η υλοποίηση του στόχου αυτού (και τα αντισυλληπτικά μέσα που διατίθενται καθιστούν πλέον εφικτή μία τέτοια επιλογή). Παράλληλα, αν και το μοντέλο της πυρηνικής οικογένειας που εδράζεται στην έγγαμη συμβίωση συνεχίζει να είναι ακόμη σήμερα κυρίαρχο στην χώρα μας, αναδύονται προοδευτικά και άλλα μοντέλα, με αποτέλεσμα η ελληνική κοινωνία τις άμεσα επόμενες δεκαετίες να είναι λιγότερο ομοιογενής και πλέον πολύμορφη απ' ότι είναι σήμερα.

Ταυτόχρονα, κατά την γνώμη μου, η όποια ριζική αλλαγή των αναπαραγωγικών μας συμπεριφορών προϋποθέτει την πλήρωση δύο συνθηκών: *την αλλαγή των κυρίαρχων αξιών και την αντικατάστασή τους από αξίες που -εκτός των άλλων- «ευνοούν» την τεκνογονία (δηλαδή το πρότυπο μιας «οικογένειας» με περισσότερα από δυο παιδιά) και ταυτόχρονα την ύπαρξη συνθηκών που να επιτρέπουν την υλοποίηση ενός τέτοιου επιθυμητού μεγέθους.* Οι δύο πρότερες συνθήκες - ιδιαίτερα δε η δεύτερη- δεν ισχύουν προς το παρόν (και δεν διαθέτουμε ενδείξεις για την μελλοντική τους πλήρωση). Οφείλω τέλος να επισημάνω τη ματαιότητα όλων εκείνων που διαβεβαιώνουν ότι κατέχουν το κλειδί της λύσης, ότι δηλαδή για να ανορθωθεί η γονιμότητα πρέπει να ληφθούν αυτά ή εκείνα τα οικονομικά μέτρα. Υπενθυμίζουμε σε όλους όσους διατείνονται ότι έχουν έτοιμη την οποιαδήποτε λύση ότι δύσκολα αντικαθίσταται ο Νάρκισσος από ένα παιδί της αγάπης βομβαρδίζοντάς τον (ακόμη και αν είναι εφικτό, γεγονός που βάσιμα αμφισβητείται λαμβάνοντας υπόψη την κρίσιμη θέση της ελληνικής οικονομίας σήμερα) με οικογενειακά επιδόματα, φορολογικές ελαφρύνσεις, μειωμένα τιμολόγια, ατέλειες και λοιπά κίνητρα¹⁷...

Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι, στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής και του κράτους-πρόνοιας, δεν πρέπει να ληφθούν μέτρα που να αποκαθιστούν κοινωνικές ανισότητες και να διευκολύνουν την συμμετοχή των νέων τόσο στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή όσο και στο να αποκτήσουν τον αριθμό των παιδιών που επιθυμούν. Στο βαθμό όμως που η εξέλιξη της πορείας της γονιμότητας, τόσο στην χώρα μας όσο και στην πλειονότητα των ανεπτυγμένων χωρών της ηπείρου μας, συνδέεται με βαθύτατα ριζωμένους στις δυτικές ανεπτυγμένες κοινωνίες μηχανισμούς και αξίες, τα όποια μέτρα (μέτρα και πολιτικές που επιβάλλονται κατά την γνώμη μου αλλά είναι δύσκολο να ληφθούν σε μια περίοδο έντονης οικονομικής κρίσης σαν αυτή που διανύει η Ελλάδα την δεκαετία του 2000) δεν πρόκειται να αυξήσουν σύντομα συνταρακτικά την γονιμότητα (δεν πρόκειται πχ να έχουμε την επόμενη εικοσαετία δείκτες συγχρονικής γονιμότητάς που να εγγίζουν τα 2 παιδιά/γυναίκα). Έτσι, -εκτός και αν επιθυμούμε να πραγματοποιήσουμε μια νέα κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και οικολογική επανάσταση, πιθανόν ευκαία και αναγκαία κάτω από άλλη οπτική γωνία και όχι ασφαλώς ορμώμενοι από την πτωτική πορεία της γονιμότητας (δηλαδή εξ αιτίας της), μήπως θα ήταν πλέον λογικό και ρεαλιστικό για τις κοινωνίες μας να οργανωθούν και να "προγραμματίσουν" την πορεία τους με βάση τις υπάρχουσες δημογραφικές πραγματικότητες (υιοθετώντας μικρής εμβέλειας διορθωτικές παρεμβάσεις και μη θέτοντας ανέφικτους στόχους) αναζητώντας, ανεξαρτήτως της χαμηλής σχετικά γονιμότητας (κάτω του ορίου αναπαραγωγής των γενεών), με ποιους τρόπους είναι δυνατόν να πραγματώσουν τους στόχους τους και τα οράματά τους;

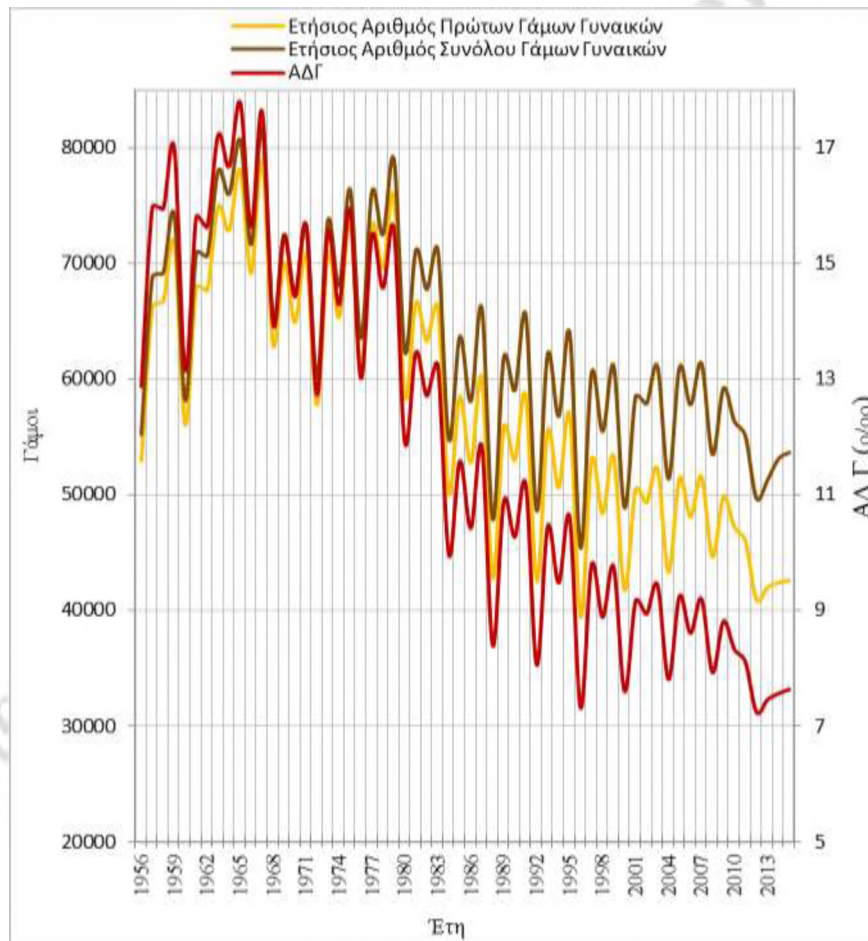
¹⁷ Η υψηλή σχετικά γονιμότητα των γενεών σε κάποιες λίγες ευρωπαϊκές χώρες (γονιμότητα που οριακά και μόνον εξασφαλίζει την αναπλήρωσή τους) πραγματώνεται σε ένα γενικότερο περιβάλλον που έχει προοδευτικά διαμορφωθεί τις τελευταίες δεκαετίες και περιλαμβάνει πολιτικές και πλέγμα ευρύτατων μέτρων που επιτρέπουν τη σχετική άρση της «ασυμβατότητας» ανάμεσα στην τεκνογονία και τις επιθυμίες-στόχους των δύο εταίρων.

5. Οι γάμοι και η γαμηλιότητα

5.1 Γάμοι και αδρού δείκτες

Ο Αδρός δείκτης γαμηλιότητας (λόγος των γάμων προς τον συνολικό πληθυσμό) μας δίδει μια πρώτη εικόνα των εξελίξεων (Γράφημα 17 και Πίνακας 14, Παράρτημα). Ενώ μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980 -με εξαίρεση τα δίσεκτα έτη- καταγράφονται ετησίως 7-9 γάμοι επί 1000 κατοίκων, μετά το 1983-85 οι δείκτες ακολουθούν καθοδική πορεία για να σταθεροποιηθούν γύρω από το 5‰. Οι μεταβολές αυτές τόσο του αριθμού των γάμων όσο και του Αδρού δείκτη αφήνουν μεν να διαφανεί μια τάση, αλλά δεν επιτρέπουν την εξαγωγή σαφών συμπερασμάτων όσον αφορά την ένταση και το ημερολόγιο της γαμηλιότητας¹⁸. Τα διαθέσιμα δεδομένα μας επιτρέπουν επίσης να διαπιστώσουμε την ανάδυση δυο τάσεων που οφείλονται σε σαφώς διαφορετικούς λόγους: α) την προοδευτική αύξηση του ειδικού βάρους των δεύτερων, τρίτων κοκ γάμων (του ποσοστού δηλαδή των γάμων αυτών στο σύνολο), αποτέλεσμα της αύξησης των διαζυγίων τις τελευταίες δεκαετίες, και β) την ύπαρξη μετά το 1995 ενός αυξανόμενου αριθμού γάμων αλλοδαπών που δεν διαμένουν μεν στην χώρα μας αλλά την επιλέγουν για την τέλεση του γάμου τους.

Γράφημα 17: Σύνολο γάμων & πρώτοι γάμοι γυναικών, Αδρός Δείκτης πρώτο-γαμηλιότητας γυναικών (ο/οο)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

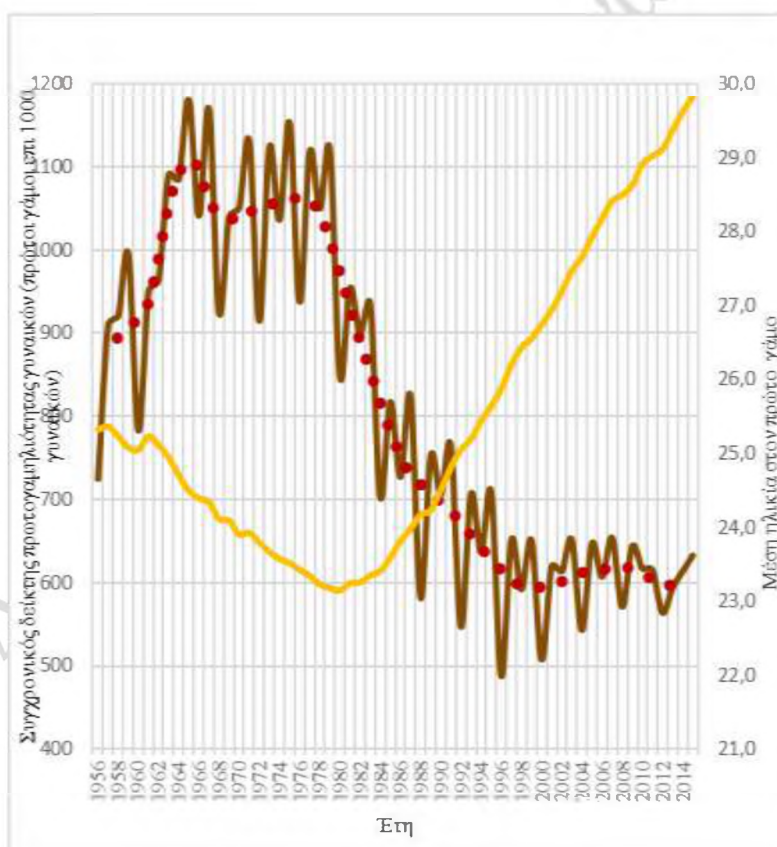
¹⁸ Το πλήθος των γάμων εξαρτάται από το τον αριθμό των ατόμων που δυνητικά υπόκεινται στον «κίνδυνο» να παντρευτούν. Ο αδρός δείκτης (λόγος γεγονότων προς τον μέσο ετήσιο συνολικό πληθυσμό), αν και αδρανοποιεί την επίδραση των μεταβολών του μεγέθους του συνολικού πληθυσμού με την αναγωγή σε 1000 κατοίκους, επηρεάζεται άμεσα από την μεταβολή της κατανομής του πληθυσμού μας ανά φύλο και ηλικία.

5.2 Η ένταση και το ημερολόγιο (η ηλικία δηλαδή στον πρώτο γάμο) της γαμηλιότητας (συγχρονική ανάλυση)

Η ανάλυση της πρώτο-γαμηλιότητας των γυναικών, όπως και αυτή της γονιμότητας και η εξαγωγή συμπερασμάτων δεν είναι δυνατόν να βασισθεί όμως στους Αδρούς Δείκτες γαμηλιότητας. Οφείλουμε να αδρανοποιήσουμε τον “παρείσακτο” παράγοντα «δομή του πληθυσμού ανά ηλικία» υπολογίζοντας ανά έτος τα ποσοστά τέλεσης γάμου ανά ηλικιακή ομάδα¹⁹. Η κατανομή των νέων αυτών δεικτών επιτρέπει την συγχρονική -ή άλλως αποκαλούμενη εγκάρσια- ανάλυση της γαμηλιότητας. Δίδει ταυτόχρονα στην συνέχεια την δυνατότητα της παρακολούθησης των τάσεων στις διαδοχικές γενεές των γυναικών επιτρέποντας την εξαγωγή βάσιμων συμπερασμάτων για τις μεταβολές που επέρχονται στις ομάδες που γεννήθηκαν σε διαδοχικά έτη (διαγενεακή ανάλυση).

Ο *συγχρονικός δείκτης γαμηλιότητας* (Γράφημα 18, Πίνακας 14, Παράρτημα) σταθεροποιείται σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του ‘80 για να συρρικνωθεί σημαντικά μετά το 1980-85. Η άνοδος και σταθεροποίηση του στην πρώτη μεταπολεμική περίοδο οφείλεται κυρίως στην ταχύτατη άνοδο των ποσοστών γαμηλιότητας στις μικρές ηλικίες, η δε κατάρρευση του στην ταχύτατη εν συνεχεία πτώση τους. Είναι άλλωστε ενδεικτικό ότι η μέση ηλικία στον πρώτο γάμο των γυναικών κατέρχεται σταθερά στην πρώτη περίοδο (25,3 το 1956, 23,1 έτη το 1980) και αυξάνεται ταχύτατα τα επόμενα χρόνια εγγίζοντας τα 30 έτη το 2015.

Γράφημα 18 : Ελλάδα, συγχρονικός δείκτης πρώτο-γαμηλιότητας γυναικών (πρώτοι γάμοι επί 1000 γυναικών ετησίως + κινητός μέσος) και μέση ηλικία στον πρώτο γάμο, 1956-2015

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Είναι προφανές ότι οι ιδιαίτερα υψηλές τιμές του συγχρονικού δείκτη (άνω των 950 γάμων ανά 1000 γυναίκες ετησίως) αντικατοπτρίζουν τις μεταβολές του ημερολογίου της γαμηλιότητας (την μείωση δηλαδή της ηλικίας στο γάμο) όπως είναι αδύνατο περισσότερες από 950 στις 1000 γυναίκες να συνάπτουν έναν πρώτο γάμο (και πρακτικά αδύνατον να έχουμε περισσότερους από 1000 πρώτους

¹⁹ Τα ποσοστά αυτά υπολογίζονται ως ο λόγος σε ένα ημερολογιακό έτος των πρώτων γάμων γυναικών ηλικίας $x - x + 4$ προς τον μέσο πληθυσμό των γυναικών ίδιας ηλικίας επί 1000.

γάμους επί 1000 γυναικών). Αντίστροφα, δυνάμεθα βάσιμα να υποθέσουμε ότι η κατάρρευση του δείκτη μετά το 1984-85 οφείλεται κυρίως στην αναστροφή των τάσεων του ημερολογίου της γαμηλιότητας (την αύξηση δηλ. της ηλικίας στον γάμο) και δευτερευόντως στην μείωση της έντασής τη (στην αύξηση δηλαδή της αγαμίας των γυναικών).

Οι μακροχρόνιες παρατηρήσεις και συσσωρευμένες γνώσεις στον τομέα των δημογραφικών συμπεριφορών δεν επιτρέπουν στο σημείο αυτό ιδιαίτερες αμφιβολίες: οι συμπεριφορές αυτές χαρακτηρίζονται από σχετικές αδράνειες και οι διαδοχικές γενεές δεν μεταβάλουν σε μικρά χρονικά διαστήματα ριζικά τον τρόπο που παντρεύονται (ένταση και δευτερευόντως την ηλικία στον γάμο). Αντιθέτως, στο βραχύ χρόνο οι μεταβολές είναι έντονες καθώς οι ετήσιοι δείκτες αφενός μεν επηρεάζονται από την συγκυρία, αφετέρου δε σε αυτούς αποκρυσταλλώνονται συνθετικά κάθε χρονιά οι συμπεριφορές 35 σχεδόν διαφορετικών ομάδων γυναικών (γυναικών ηλικίας από 15 έως 50 ετών) που έχουν η κάθε μια διαφορετική ηλικία (και ανήκουν επομένως σε διαφορετικές γενεές), διαφορετικό πιθανόν παρελθόν και μέλλον, αλλά το ίδιο παρών: όλες διατρέχουν το συγκεκριμένο έτος, υποκειμένες στην πιθανότητα να συνάψουν έναν πρώτο γάμο. Οι ετήσιοι δείκτες, για τους λόγους που αναφέραμε ήδη, δεν επιτρέπουν την εξαγωγή σαφών συμπερασμάτων για την ένταση της γαμηλιότητας των γυναικών που έχουν γεννηθεί σε διαφορετικά ημερολογιακά έτη (που ανήκουν δηλαδή σε διαφορετικές γενεές). Η ασφαλής εξαγωγή συμπερασμάτων απαιτεί την ανασύσταση της πρώτο-γαμηλιότητας των γενεών αυτών. Θα την επιχειρήσουμε παρουσιάζοντας και τα βασικά συμπεράσματα που απαντούν σε ένα κεντρικό ερώτημα: *οι διαδοχικές γενεές των γυναικών στην χώρα μας παντρεύονται περισσότερο ή λιγότερο, ποιο νέες ή ποιο ώριμες;*

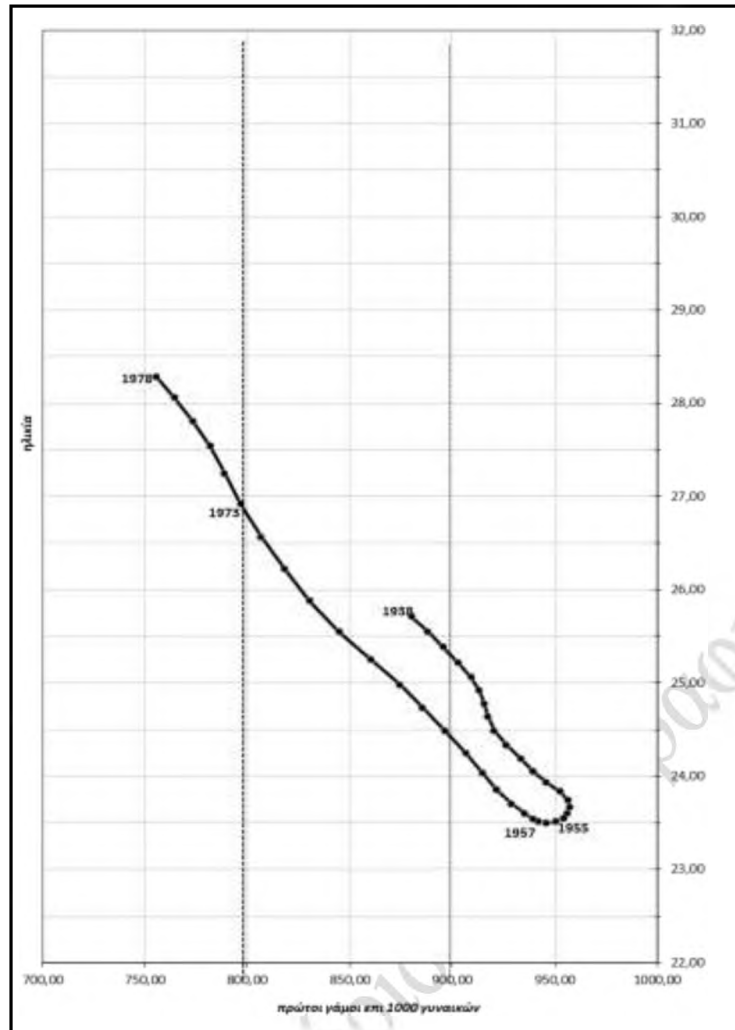
5.3 Διαγενεακή ανάλυση: η ένταση των πρώτων γάμων στις διαδοχικές γενεές των γυναικών και η μέση ηλικία στον πρώτο γάμο

Τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα μας επιτρέπουν να ανασυνθέσουμε την γαμηλιότητα των γυναικών των διαδοχικών γενεών στην χώρα μας, αρχής γενομένης από αυτές που γεννήθηκαν λίγο πριν το 1940 και δεν θίχθηκαν ιδιαίτερα στον γαμήλιο κύκλο της ζωής τους από τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Οι τελευταίες γενεές για τις οποίες είναι δυνατόν να εκτιμήσουμε την τελική ένταση του φαινομένου με σχετικά μικρά περιθώρια απόκλισης (στο βαθμό που το 90% τουλάχιστον των γάμων τους έχει ήδη τελεσθεί μέχρι το 2015) είναι αυτές που γεννήθηκαν λίγο πριν το 1980).

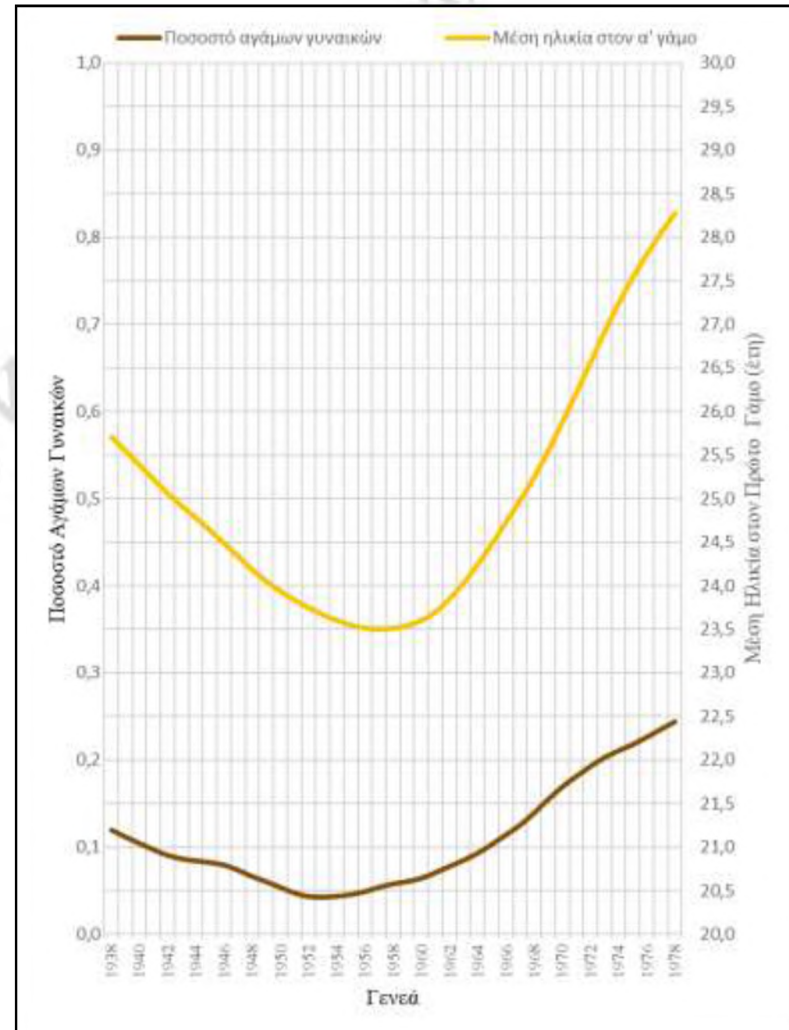
Η συνισταμένη των εξελίξεων αυτών αντικατοπτρίζεται τόσο στη μέση ηλικία στην τέλεση του πρώτου γάμου όσο και στην *ένταση της πρωτο-γαμηλιότητας* που εκφράζεται ως το πλήθος σε κάθε γενεά 1000 ν γυναικών αυτών που έκαναν ένα πρώτο γάμο μέχρι 50 τους έτη (**Γραφήματα 19-20 και Πίνακας 15, Παράρτημα**). Οι αναλύσεις μας μας οδηγούν αβίαστα σε κάποια βασικά συμπεράσματα. Διαπιστώνουμε ειδικότερα ότι όλο και λιγότερες γυναίκες στις διαδοχικές γενεές 1938-1955 παρέμειναν άγαμες (13% ανάμεσα σε αυτές που γεννήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του '30, 4-5% μόνον σε αυτές που γεννήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1950). *Η γαμηλιότητα στη χώρα μας έτεινε επομένως να αποκτήσει καθολικό χαρακτήρα ενώ η μέση ηλικία στον γάμο μειωνόταν συνεχώς για 20 σχεδόν γενεές*, καθώς οι γυναίκες που γεννήθηκαν πριν από το 1940 τέλεσαν κατά μέσο όρο τον πρώτο γάμο τους γύρω στα 26 έτη ενώ αυτές που γεννήθηκαν γύρω από το 1955 παντρεύτηκαν σε πολύ μικρότερη ηλικία (γύρω στα 23,5).

Οι τάσεις όμως αντιστρέφονται στην συνέχεια και η πτώση της έντασης της γαμηλιότητας στις γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1955 (και αντίστοιχα η αύξηση της αγαμίας), συνοδεύεται και από την άνοδο της μέσης ηλικίας τους στον πρώτο γάμο (γύρω στα 26 έτη για όσες γεννήθηκαν το 1970, σχεδόν 29 έτη για όσες γεννήθηκαν το 1978 -εκτίμηση-). *Η γαμήλια συμπεριφορά επομένως του ελληνικού πληθυσμού που χαρακτηριζόταν από την τάση μείωσης της συχνότητας ισόβιας αγαμίας και την πρωιμοποίηση των πρώτων γάμων για 20 τουλάχιστον γενεές γυναικών, αρχίζει να μεταβάλλεται ταχύτατα. Ταυτόχρονα, το αυξανόμενο ποσοστό των γυναικών στις μετά το 1965 γενεές που δεν θα κάνουν έναν πρώτο γάμο, με δεδομένο ότι στην χώρα μας, όπως αναφέραμε ήδη, το % των εκτός γάμου γεννήσεων είναι εξαιρετικά χαμηλό, είχε ήδη - και θα συνεχίσει να έχει- κάποιες επιπτώσεις και στην ένταση της γονιμότητας των γενεών αυτών (δηλαδή στον τελικό αριθμό των παιδιών που θα φέρουν στον κόσμο).*

Γράφημα 19: Ελλάδα, πρώτοι γάμοι επί 100 γυναικών στις γενεές 1938-1978

Γράφημα 20: Ελλάδα, ποσοστό αγάμων γυναικών στις γενεές 1938-1978 και μέση ηλικία στον πρώτο γάμο

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Οφείλουμε όμως να σημειώσουμε ότι ταυτόχρονα αυξάνονται διαρκώς και οι μονογονεϊκές οικογένειες, καθώς τμήμα των γυναικών επιλέγουν να φέρουν στον κόσμο ένα παιδί χωρίς να έχουν συνάψει γάμο (ή ακόμη και σύμφωνο συμβίωσης)²⁰.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει όμως και η σύγκριση των τάσεων της γαμηλιότητας στην χώρα μας με το δυτικό μοντέλο της σύστασης της οικογένειας που έχει ήδη εκτενώς μελετηθεί και είναι γνωστό στις λεπτομέρειές του. Υπενθυμίζουμε ότι το μοντέλο αυτό υπέστη ριζικές αλλαγές στη διάρκεια της τελευταίας εκατονταετίας: ενώ στις επτά πρώτες δεκαετίες του XXου αιώνα οι αλλαγές αυτές συνέτειναν στην σημαντική συρρίκνωση των άγαμων (ιδιαίτερα δε στην πρώτη μεταπολεμική περίοδο)²¹, η τάση αυτή ανατρέπεται από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 και η γαμηλιότητα υποχωρεί προοδευτικά ενώ η μέση ηλικία στον πρώτο γάμο ανέρχεται με ταχείς ρυθμούς (οι όλο και λιγότεροι γάμοι γίνονται όλο και πιο εύθραυστοι και οι εκτός γάμου γεννήσεις αυξάνονται τάχιστα).

Οι επιπτώσεις των πρότερων αλλαγών στις δυτικές και βόρειες χώρες της Ευρώπης αντικατοπτρίζονται τόσο στους διαγενεακούς όσο και στους ετήσιους (συγχρονικούς) δείκτες γαμηλιότητας και στην μέση ηλικία στον πρώτο γάμο. Έτσι από τις 100 γυναίκες που γεννήθηκαν στην δυτική και βόρεια Ευρώπη ανάμεσα στο 1936 και το 1940, 10 θα μείνουν άγαμες, η δε μέση ηλικία τους στην σύναψη του πρώτου γάμου τοποθετείται συνήθως γύρω στα 23 έτη, ενώ παράλληλα οι ετήσιοι δείκτες γαμηλιότητας (πρώτοι γάμοι) λαμβάνουν ιδιαίτερα υψηλές τιμές ανάμεσα στο 1945 και το 1965 εγγίζοντας ή υπερβαίνοντας ακόμη και την μονάδα. Αντιθέτως οι μετέπειτα γενεές ζουν όλο και λιγότερο σε έγγαμες συμβιώσεις τις οποίες συνάπτουν επί πλέον σε σαφώς μεγαλύτερη ηλικία, με αποτέλεσμα απ' ενός μεν οι ετήσιοι (συγχρονικοί) δείκτες να καταρρεύσουν τάχιστα (Πίνακας 9), απ' ετέρου δε στις 100 γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω στο 1975 μόνον οι 50-60 να συνάψουν έναν πρώτο γάμο (συνήθως γύρω στα 30 έτη), γάμο που για το 1/3 εξ αυτών δεν θα αντέξει στην φθορά του χρόνου και θα οδηγηθεί στη διάλυσή του (εκτιμήσεις). Κατ' επέκταση, αν και το μοντέλο της πυρηνικής οικογένειας παραμένει κατά το μάλλον ή ήττον κυρίαρχο ακόμη, πληθώρα νέων οικογενειακών τύπων αναδύονται με ιδιαίτερο ειδικό βάρος σε κάθε μια από τις βόρειες και δυτικές ευρωπαϊκές χώρες

Οι Ελληνίδες όμως διαφοροποιούνται σήμερα (βλ. και Πίνακα 8), για την σχετικά έντονη ακόμη γαμηλιότητά τους και την ελαφρώς χαμηλότερη ηλικία στην σύναψη του γάμου καθώς αφενός μεν ο συγχρονικός δείκτης πρωτο-γαμηλιότητας είναι στην Ελλάδα από τους υψηλότερους στην ΕΕ, αφετέρου δε κάνουν έναν πρώτο γάμο πριν τα 30 τους, όταν στις περισσότερες χώρες οι πρώτοι γάμοι γίνονται μετά τα 30²². Τα δεδομένα αυτά συνθέτουν μια εικόνα διαφορετική από αυτή που απαντάται στο Βόρειο και δυτικό τμήμα της ηπείρου μας.²³ Οι διαφορές αυτές, αισθητές ακόμη, θέτουν το ερώτημα, ιδιαίτερα σήμερα, των κοινών τόπων ένθεν και ένθεν της Ευρώπης. Διαφαίνεται, σε ένα πρώτο επίπεδο, ότι εκείνο που διαφοροποιεί τις δύο αυτές ενότητες είναι οι διαφορετικές αντιλήψεις και στάσεις έναντι του θεσμού του γάμου. Στις βόρειες, και στις δυτικές χώρες της ηπείρου μας, οι συμπεριφορές στον τομέα αυτό θεωρείται ότι αποτελούν τμήμα της σφαίρας του ιδιωτικού βίου, και η έννοια της «νομιμοποίησης- θεσμοθέτησης» έχει ατονήσει: διαφοροποιήσεις π.χ δεν υπάρχουν πλέον ανάμεσα στην γεννήσεις εντός και εκτός γάμου, σε αντίθεση με το ένα άλλο μικρό τμήμα της Ευρώπης, της χώρας μας συμπεριλαμβανομένης, όπου ως ένα βαθμό, παραμένουν ακόμη. Στο μεγαλύτερο τμήμα της «γηραιάς» ηπείρου μας η «από-θεσμοποίηση» της οικογένειας που συντελέστηκε με διαφορετικούς ρυθμούς και σε διαφορετικούς συχνά χρόνους, δεν συνεπάγεται προφανώς την έκλειψη κοινωνικών κανόνων: δεν είναι όμως τόσο ο νόμος, με τους καταναγκασμούς και τις απαγορεύσεις του, που ρυθμίζει τις συμπεριφορές, αλλά τα νέα αναδυόμενα, πλέον του ενός, συλλογικά μοντέλα που επιτρέπουν σαφώς περισσότερες επιλογές απ' ότι στο παρελθόν.

²⁰ Στην αύξηση του αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών συμβάλει και ένας δεύτερος παράγοντας η αύξηση τις δυο τελευταίες δεκαετίες των διαζυγίων

²¹ Το γεγονός αυτό επέτρεψε σε ορισμένους δημογράφους να χαρακτηρίσουν το φαινόμενο αυτό ως ένα "marriage- boom", διαπιστώνοντας ταυτόχρονα την σύγκλιση της βορειοδυτικής Ευρώπης με την νοτιοανατολική που χαρακτηριζόταν ήδη από τις αρχές του αιώνα μας από την σχετικά έντονη και πρόωμη γαμηλιότητα.

²² Διαφοροποιούμενες και την σχετική ανταχή των γάμων τους στη «φθορά» (βλ. διαζύγιο).

²³ Οι έγγαμες συμβιώσεις αποτελούν στο τμήμα αυτό πλέον μια μικρή μόνον πλειοψηφία και οι εκτός γάμου σχέσεις και συμβιώσεις είναι συνήθεις -όπως και το διαζύγιο-.

Πίνακας 9: Συνθετικός δείκτης πρώτο-γαμηλιότητας γυναικών και μέση ηλικία στον πρώτο γάμο στις χώρες της Ε.Ε (1960, 1970, 1980, 1990, 2000, 2015*)

Χώρες	Συγχρονικός δείκτης (πρώτοι γάμοι επι 1000 γυναικών)						Μέση ηλικία στον α γάμο					
	1960	1970	1980	1990	2000	2015	1960	1970	1980	1990	2000	2015
Ευρωπαϊκή Ένωση (28 χώρες)												
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 χώρες)												
Ευρωζώνη (19 χώρες)												
Ευρωζώνη (18 χώρες)												
Βέλγιο	1,05	0,98	0,77	0,72	0,51	0,44	22,8	22,4	22,2	24,4	26,9	29,4
Βουλγαρία	1,05	0,97	0,97	0,91	0,52	0,57	21,3	21,4	21,3	21,5	24,7	27,0
Τσεχία	1,03	0,96	0,97	1,00	0,50	0,54	22,0	21,6	21,5	21,6	24,6	28,8
Δανία	1,01	0,81	0,53	0,60	0,74	0,61	22,8	22,8	24,6	27,8	29,9	31,9
Γερμανία (συμπεριλαμβανομένης της πρώην ΛΔΓ)	1,05	0,98	0,69	0,64	0,59	0,61	23,5	22,5	22,9	25,5	27,7	30,9
Εσθονία		1,04	0,94	0,79	0,39	0,54		23,5	22,6	23,0	25,2	29,3
Ιρλανδία	0,93	1,08	0,83	0,70	0,59	0,59	26,9	24,8	24,6	26,6	30,5	31,9
Ελλάδα	0,78	1,05	0,85	0,71	0,51	0,63	25,0	23,9	23,1	24,5	26,7	29,8
Ισπανία	0,99	1,01	0,76	0,69	0,63	0,46		23,9	23,4	25,6	28,1	32,7
Γαλλία	1,03	0,93	0,71	0,56	0,61	0,44	23,0	22,6	23,0	25,6	28,4	30,8
Γαλλία (μητροπολιτική)				0,57	0,61					25,9	28,4	30,8
Κροατία	0,91	0,87	0,79	0,70	0,65	0,67	22,4	21,4	22,1	23,1	25,4	27,9
Ιταλία	0,98	1,01	0,78	0,70	0,65	0,45	24,8	23,9	23,8	25,7	27,8	31,4
Κύπρος			0,78	1,20	1,43	0,71			23,7	24,9	26,9	27,7
Λετονία		0,87	0,97	0,91	0,40	0,75			22,8	22,3	25,0	28,5
Λιθουανία		1,14	0,94	1,06	0,56	0,91		24,1	23,0	22,7	23,8	27,5
Λουξεμβούργο		0,87	0,66	0,64	0,55	0,38		22,8	23,0	25,6	27,4	32,1
Ουγγαρία	1,00	0,97	0,89	0,77	0,49	0,58	22,0	21,5	21,2	22,0	24,8	29,2
Μάλτα				1,01	0,89	0,82			24,7	24,6	26,8	29,2
Ολλανδία	1,05	1,07	0,68	0,66	0,60	0,46	24,2	22,9	23,2	26,1	28,0	30,8
Αυστρία	1,03	0,91	0,68	0,59	0,55	0,50	24,0	22,9	23,2	25,2	27,4	30,6
Πολωνία	1,07	0,91	0,90	0,91	0,65	0,61		22,8	22,7	23,0	24,1	26,9
Πορτογαλία	0,94	1,21	0,89	0,89	0,76	0,42	24,6	24,0	23,4	24,0	25,2	30,2
Ρουμανία	1,15	0,82	1,01	0,92	0,64	0,88	22,1	21,8	21,5	22,4	23,7	26,8
Σλοβενία		0,96	0,79	0,52	0,45	0,45		23,1	22,5	23,9	27,0	30,0
Σλοβακία	1,02	0,86	0,87	0,95	0,52	0,64	22,1	22,0	21,9	21,9	24,1	28,2
Φιλανδία	0,95	0,94	0,67	0,58	0,63	0,55	23,8	23,3	24,3	26,3	28,3	31,0
Σουηδία	0,95	0,63	0,53	0,56	0,53	0,58	23,9	23,9	26,0	27,7	30,4	33,6
Ηνωμένο Βασίλειο	1,0	1,0	0,8	0,6	0,5	0,9	23,3	22,4	23,0	25,1	26,9	31,5

* Για ορισμένες χώρες οι τιμές των δεικτών δεν αντιστοιχούν στην αναγραφόμενο έτος αλλά στο κοντινότερο για το οποίο διαθέτουμε δεδομένα

Πηγή: EUROSTAT

Φυσικά οι ενοποιητικές τάσεις παραμένουν ισχυρές. Οι στάσεις και οι αντιλήψεις και στην Ελλάδα αλλάζουν προοδευτικά, οι νεότερες γενεές τείνουν να υιοθετήσουν διαφορετικές συμπεριφορές από αυτές των γονιών τους και η πτώση τόσο των συγχρονικών όσο και των διαγενεακών δεικτών γαμηλιότητας τείνουν να το επιβεβαιώσουν. Δεν είναι τυχαίο ότι και τα σύμφωνα συμβίωσης αυξάνονται ταχύτατα τα τελευταία έτη (581 το 2013, 1573 το 2014, 2611 το 2015, 3799 το 2016) ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται και ο αριθμός των γυναικών που αποφασίζουν να τακτοποιήσουν χωρίς να παντρευτούν.

Επομένως, δεν είναι αβάσιμη η υπόθεση ότι οι στάσεις των νεότερων γενεών απέναντι στον γάμο θα αλλάξουν και στην χώρα μας και δεν θα αποκλίνουν στο μέλλον σημαντικά από αυτές που καταγράφονται ήδη σήμερα σε μία σειρά αναπτυσσόμενες χώρες της ηπείρου μας. Δεν δύνανται να

αποκλίνουν σημαντικά, στον βαθμό που θα εγγράφονται, όπως προαναφέραμε, στο πλαίσιο ενός νέου τύπου οικογένειας (οικογένειας -προνομιακού χώρου για την πραγμάτωση μιας στο έπακρο απαιτητικής «ευτυχίας») που αναδύεται αργά και στην Ελλάδα, κερδίζοντας σταδιακά ευρύτερα στρώματα του νεανικού αστικού πληθυσμού που βρίσκεται στην αρχή του αναπαραγωγικού του κύκλου.

6. Τα μεταναστευτικά ρεύματα

6.1 Εισαγωγικά

Η Ελλάδα, παραδοσιακή χώρα εξόδου μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970, από το 1990 μεταβάλλεται σε χώρα εισόδου, και τα δεδομένα των τελευταίων απογραφών το επιβεβαιώνουν: οι αλλοδαποί ανέρχονται το 1981 σε 180.000 άτομα (εκ των οποίων 76% από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες αποτελώντας λιγότερο από το 2% του συνολικού πληθυσμού). Μια δεκαετία αργότερα, στην απογραφή του 1991, ο πληθυσμός τους δεν μεταβάλλεται σημαντικά, αν και οι προερχόμενοι από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες²⁴ αποτελούν λιγότερο από το 50% του συνόλου. Το 2001 ο αριθμός τους υπερ-τετραπλασιάζεται²⁵, καθώς καταγράφονται πλέον 762.000 άτομα μη έχοντα την ελληνική υπηκοότητα (7% του πληθυσμού της χώρας μας που εγγίζει πλέον τα 11 εκ.) και στην τελευταία απογραφή (2011), ο πληθυσμός τους ανέρχεται πλέον στις 912.000 (+ 150 χιλ. σε σχέση με το 2001) - **Πίνακας 16, Παράρτημα**-. Η πρόσφατη κρίση αλλάζει όμως εκ νέου την φορά των ροών και το ισοζύγιο εισόδων και εξόδων γίνεται εκ νέου αρνητικό (-251.000 κατά την ΕΛΣΤΑΤ την πενταετία 2011-2015), καθώς οι μεν εισερχόμενοι εγγίζονται μόλις τις 300.000, ενώ οι εξερχόμενοι ανέρχονται σε 550 χιλ. (**Πίνακας 10**). Οι εξοδοί αφορούν κυρίως δύο μεγάλες ομάδες: α) εγκατεστημένους τις δυο προηγούμενες δεκαετίες αλλοδαπούς-οικονομικούς μετανάστες που επιστρέφουν στις χώρες τους εξ αιτίας της κρίσης και β) νέους (25-34 ετών) ή λιγότερο νέους Έλληνες (35-50 ετών) με έντονη συμμετοχή στις ομάδες αυτές των αποφοίτων μετα-λυκειακής εκπαίδευσης ως και των ατόμων με κάποια μεταναστευτική -άμεση ή έμμεση- εμπειρία (δεύτερη ή τρίτη γενεά μελών νοικοκυριών που είχαν μεταναστεύσει στο παρελθόν σε κάποια ευρωπαϊκή συνήθως χώρα και επέστρεψαν τις προηγούμενες δεκαετίες στην Ελλάδα). Οι εισοδοί αφορούν νέους αλλοδαπούς (οικονομικούς μετανάστες κυρίως) και δευτερευόντως Έλληνες μεγαλύτερων ηλικιών.

Έτσι την 1/1/2016 ο πληθυσμός της χώρας μας, με δεδομένα τα αρνητικά πρόσημα τόσο του φυσικού όσου και του μεταναστευτικού ισοζυγίου (**βλ. ανωτέρω, Ενότητες 1 & 2**) υπολείπεται αυτού του 2011 και οι αλλοδαποί ανέρχονται πλέον στις 800.000 αποτελώντας το 7,4 % του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας την 1/1/2016 (Εκτιμήσεις ΕΛΣΤΑΤ).

Η χώρα μας, ελάχιστα πλέον διαφοροποιείται άλλων νοτιο-ευρωπαϊκών χωρών που από παραδοσιακές και εμβληματικές χώρες εξαγωγής μετατράπηκαν μετά το 1990 σε χώρες υποδοχής οικονομικών μεταναστών για να αποκτήσουν οι περισσότερες με την εκδήλωση της πρόσφατης κρίσης εκ νέου μηδενικά ή ακόμη και αρνητικά μεταναστευτικά ισοζύγια. Είναι προφανές ότι η μεταστροφή αυτή των μεταναστευτικών ρευμάτων τις δεκαετίες του '90 και του 2000 είχε και έχει ακόμη άμεσες συνέπειες και στις δημογραφικές μας εξελίξεις. **Η μαζική είσοδος μετά το 1990 νέων κυρίως αλλοδαπών** σε αναζήτηση εργασίας που αποτυπώνεται και στις δημογραφική πυραμίδα τους (**Γράφημα 21 ως και Γραφήματα 1 & 2, Παράρτημα**) συντέινει εκτός των άλλων στην επιβράδυνση της γήρανσης του πληθυσμού της χώρας μας, στην αύξηση των γεννήσεων, σε υψηλά σχετικά φυσικά μέχρι τις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας, και, προφανώς και στην τόνωση της δημογραφικής δυναμικότητάς του.

²⁴ Και ειδικότερα 33% από τις χώρες της ΕΟΚ, 10,7% από την Κυπριακή Δημοκρατία, 13% από τις ΗΠΑ και 6% από την Ωκεανία και τον Καναδά.

²⁵ Η κατανομή τους ανά χώρα προέλευσης το 2001 διαφέρει ριζικά αυτής του 1981, στο βαθμό που το 75% προέρχεται από πρώην σοσιαλιστικές χώρες και το 13% μόνον από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας (**Πίνακας 16, Παράρτημα**).

Πίνακας 10: Ελλάδα, εκτιμώμενοι εισόδοι και έξοδοι την περίοδο 1991-2015

	Εισερχόμενοι	Εξερχόμενοι	Ισοζύγιο
1991	151978	64628	87350
1992	110334	52389	57945
1993	107462	52929	54533
1994	86959	46813	40146
1995	98989	47967	51022
1996	95585	54628	40957
1997	113477	51794	61683
1998	116411	60119	56292
1999	84695	54175	30520
2000	109251	46993	62258
2001	98471	45909	52562
2002	67220	39378	27842
2003	63141	37433	25708
2004	66871	38041	28830
2005	70933	38583	32350
2006	63094	38368	24726
2007	63298	40400	22898
2008	66529	43044	23485
2009	58613	43686	14927
2010	60462	62041	-1579
2011	60089	92404	-32315
2012	58200	124694	-66494
2013	57946	117094	-59148
2014	59016	106804	-47788
2015	64446	109351	-44905
1991-2010	1753773	959318	794455
2006-2010	311996	227539	84457
2011-2015	299697	550347	-250650

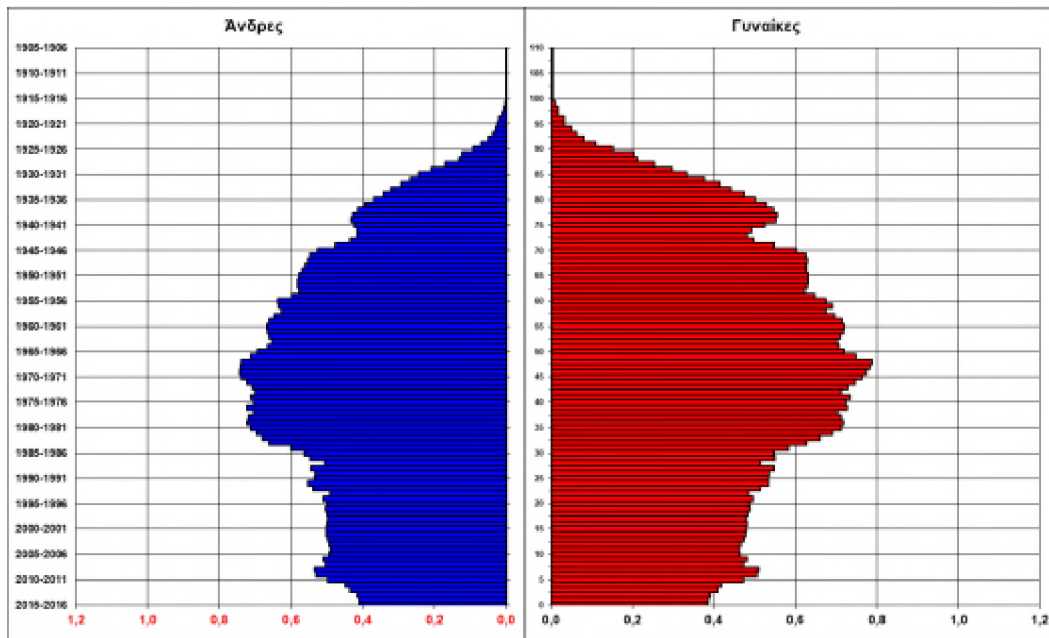
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

6.2 Η πρόσφατη προσφυγική κρίση και οι παρατύπως εισερχόμενοι στην Ελλάδα την περίοδο 2012-2016 (οικονομικοί μετανάστες versus πρόσφυγες)

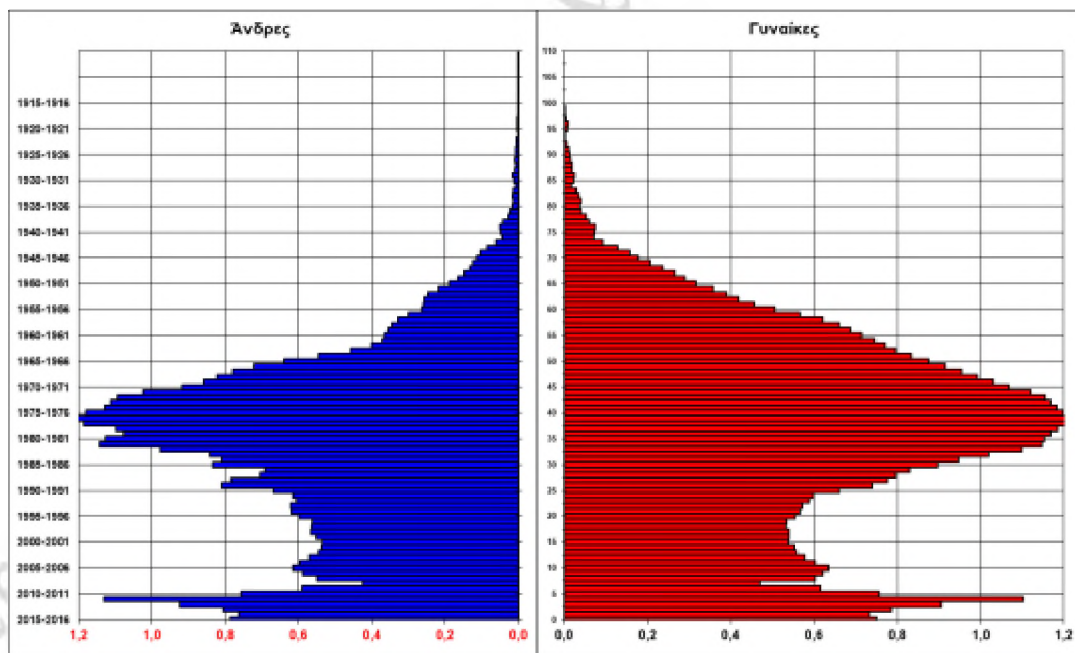
Την τελευταία περίοδο (2012-2017) εξαιτίας κυρίως της έκρυθμης κατάστασης σε μια σειρά χωρών γύρω από τη Μεσόγειο και την ενδοχώρα της, οι εισροές αλλοδαπών στην Ελλάδα συνεχίζονται (αν και με σημαντικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με τα προ του 2011 έτη) και η εμφάνιση της πρόσφατης οικονομικής κρίσης -και τα εξαιρετικά υψηλά ποσοστά ανεργίας δεν έχουν ανακόψει τα ρεύματα αυτά. Η μεγάλη πλειοψηφία των παρατύπων εισερχομένων την τελευταία πενταετία προέρχεται από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες της Ασίας αρχικά, της Αφρικής δε στη συνέχεια, καθώς οι συγκρούσεις κυρίως στη ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής (και, δευτερευόντως σε κάποιες άλλες αφρικανικές, μη μεσογειακές χώρες) δημιούργησαν νέα μαζικά ρεύματα φυγής²⁶. Ταυτόχρονα, οφείλουμε να υπενθυμίσουμε ότι το σύνολο σχεδόν των εισερχομένων αλλοδαπών μετά το 2011 στην Ελλάδα (πρόσφυγες ή/και οικονομικοί μετανάστες) δεν είχε/έχει στόχο να εγκατασταθεί στη χώρα μας, αλλά να μετακινηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα σε κάποια από τις «ελκτικές» χώρες της Ε.Ε και αυτό αποτυπώνεται στο πολύ μικρό ποσοστό των εισερχομένων που καταθέτουν αίτηση ασύλου (Πίνακας 11).

²⁶ Την ίδια περίοδο τα η επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης και οι πολιτικές εξελίξεις σε μια σειρά χωρών του νοτίου τμήματος τη Μεσογείου (Μαρόκο, Τυνησία, Αλγερία, Λιβύη) δημιούργησαν νέες ισχυρές μεταναστευτικές πιέσεις.

Γράφημα 21: Πληθυσμιακές πυραμίδες Ελλήνων και αλλοδαπών την 1/1/2016 (ο/ο)
Έλληνες

Αλλοδαποί

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 11: Οι παρανόμως εισερχόμενοι στην Ελλάδα την περίοδο 2012-2017 (χιλ.)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (εκτίμηση)-
Εισερχόμενοι	76,9	43,0	77,2	911,5	201,2	60,0

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Ελληνική Αστυνομία, Κέντρο Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Συνόρων και Μετανάστευσης, Διεύθυνση Προστασίας Συνόρων, ίδιοι υπολογισμοί

Την περίοδο 2012-2017 βάσει των στοιχείων του Υπουργείου Εσωτερικών²⁷ εισήλθαν παρανόμως στη χώρα μας σχεδόν 1,36 εκατομμύρια άτομα (εκ των οποίων τα 2/3 σχεδόν το 2015). Η κατανομή των εισερχομένων τα τελευταία έτη διαφοροποιείται σε σχέση με το παρελθόν. Ειδικότερα την περίοδο 2006-11 οι προερχόμενοι από κάποια Ευρωπαϊκή χώρα (κυρίως την Αλβανία) αποτελούσαν το 50% σχεδόν των παρατύπως εισερχομένων στην Ελλάδα (οικονομικοί μετανάστες στην μεγάλη τους πλειοψηφία), ενώ μετά το 2011 οι υπήκοοι πέντε χωρών (Συρία, Αφγανιστάν, Ιράκ, Πακιστάν, Ιράν) όπου συνεχίζουν να μαίνονται οι συγκρούσεις αποτελούν την μεγάλη πλειοψηφία..

Η κατανομή των ατόμων αυτών ανά φύλο και ηλικία²⁸ δεν είναι διαθέσιμη για τα προ του 2015 έτη. Από την ανάλυση των διαθέσιμων στοιχείων για το 2015 και το 2016 (Πίνακας 12) προκύπτει ότι οι έχοντες την υπηκοότητα των πέντε κυριότερων χωρών-τροφοδοτών που αποτελούν και την μεγάλη πλειοψηφία των εισερχομένων είναι οι κυρίως άνδρες 18-33 ετών, σε αντίθεση με τους προερχόμενους από τις λοιπές χώρες που συμπεριλαμβάνουν άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και έχουν σαφώς πιο ισορροπημένη σχέση ανάμεσα στα δυο φύλα. Διαπιστώνουμε ταυτόχρονα το σχετικά υψηλό ποσοστό των ατόμων κάτω των 18 ετών που αποτελούν το 1/8 του πληθυσμού των Σύριων, Αφγανών και Ιρακινών, σε αντίθεση με τους Πακιστανούς και Ιρανούς γεγονός που αφήνει να διαφανεί ο πλέον έντονος χαρακτήρας της οικογενειακής φυγής των μεν σε σχέση με τους δε.

Οι ροές μετά το 2011 διαφοροποιούνται όμως και ως προς τις πύλες εισόδου στην χώρα μας καθώς, καθώς το σύνολο σχεδόν των αφιχθέντων τα τελευταία έτη εισήλθε από τα θαλάσσια σύνορα (Γράφημα 22). Η αλλαγή αυτή οφείλεται αφενός μεν στη συρρίκνωση του ειδικού βάρους των παρανόμως εισερχομένων Αλβανών, αφενός μεν στην δημιουργία του «φράκτη» του Έβρου, που δημιούργησε σημαντικές δυσκολίες στους από την Τουρκία προερχομένους πρόσφυγες και οικονομικούς μετανάστες.

Πίνακας 12: Κατανομή των εισερχομένων στην Ελλάδα το 2015 και το 2016 , ανά υπηκοότητα (επιλεγμένες υπηκοότητες), φύλο και ηλικία

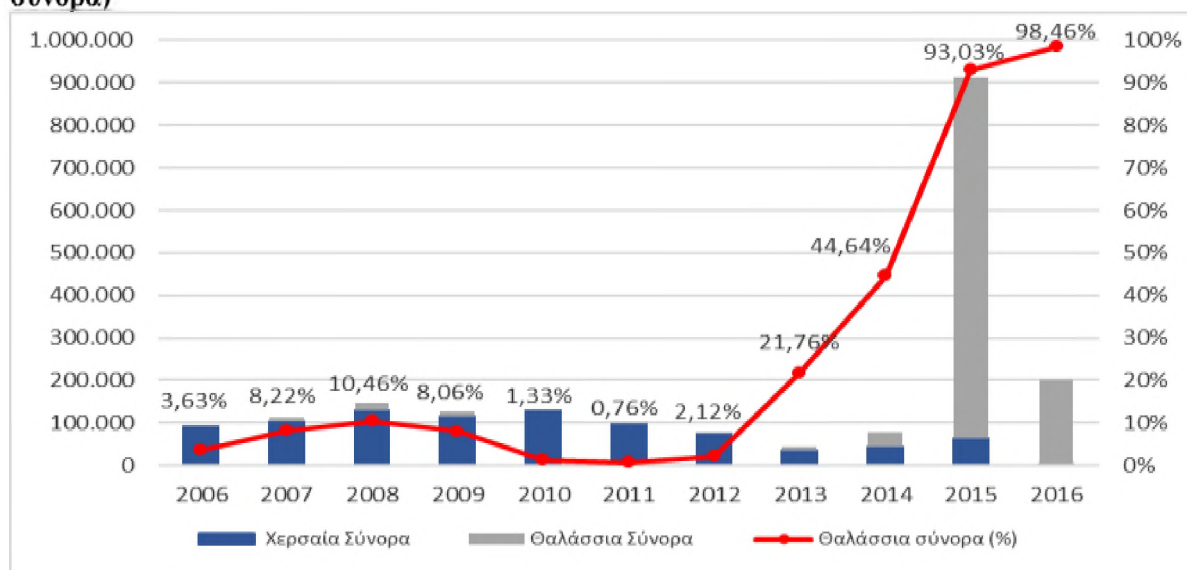
Υπηκοότητα	Άνδρες					Γυναίκες				Γυναίκες (% επι συνόλου)
	0-13 ετών	14-17 Ετών	18-33 Ετών	34+ ετών	Άνδρες % επι του συνόλου)	0-13 ετών	14-17 ετών	18-33 ετών	34+ ετών	
Σύριοι	8,89	4,57	43,98	16,37	73,81	7,06	1,61	11,08	6,44	26,19
Αφγανοί	8,49	4,96	56,60	7,42	77,46	6,31	1,71	10,50	4,01	22,54
Ιρακινοί	8,67	3,81	44,44	15,18	72,10	6,85	1,96	12,50	6,59	27,90
Πακιστανοί	0,30	2,16	73,87	14,62	90,95	1,19	0,24	5,24	2,38	9,05
Ιρανοί	3,14	1,94	75,10	18,99	99,18	0,10	0,04	0,46	0,22	0,82
Σύνολο 1	8,34	4,44	48,97	14,02	75,77	6,48	1,59	10,61	5,55	24,23
Λοιποί	1,67	0,97	27,07	12,38	42,08	2,20	1,99	42,80	10,93	57,92
ΣΥΝΟΛΟ	7,92	4,22	47,62	13,92	73,68	6,21	1,61	12,61	5,88	26,32

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Ελληνική Αστυνομία, Κέντρο Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Συνόρων και Μετανάστευσης, Διεύθυνση Προστασίας Συνόρων, ίδιοι υπολογισμοί

²⁷ Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης , Ελληνική Αστυνομία, Κέντρο Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Συνόρων και Μετανάστευσης Διεύθυνση Προστασίας Συνόρων.

²⁸ Η κατανομή των ηλικιών που δίνει η Ελληνική Αστυνομία είναι ιδιαίτερη: 0-13, 14-17, 18-33, 34+ ετών.

Γράφημα 22: Συλληφθέντες παράνομα εισερχόμενοι στην Ελλάδα (χερσαία και θαλάσσια σύνορα)

Πηγή: *op.cit.*

Την ίδια περίοδο (2012-2016), τμήμα μόνον των παρατύπως εισερχομένων αιτήθηκαν ασύλου στη χώρα μας τα πρώτα έτη της περιόδου αυτής (9,5 χιλ. το 2014, 13 χιλ. το 2015, έτος μαζικής εισόδου), ενώ το 2016 και 2017 ο αριθμός των αιτούντων αυξήθηκε συνταρακτικά (51 χιλ. το 2016, 45 χιλ. – εκτίμηση- το 2107).

Την ίδια περίοδο (2012-2017) οι παρατύπως εισερχόμενοι στην ΕΕ ξεπερνούν τα 2,7 εκατομ. εκ των οποίων το 50% σχεδόν εισήλθαν μέσω της Ελλάδας. Καθώς τα άτομα αυτά προέρχονται από χώρες που βρίσκονται στα νότια σύνορα της ΕΕ, οι η Ισπανία, η Ιταλία και η Ελλάδα ήταν (και θα παραμείνουν) οι κύριες πύλες εισόδου και η δια θαλάσσης οδός η προτιμώμενη.

Η αλλαγή των ακολουθούμενων προ του 2012 διαδρομών, σε συνδυασμό κυρίως με την αύξηση της έντασης, δημιούργησε σημαντικά προβλήματα στη χώρα μας. Οι παρανόμως εισερχόμενοι μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 2000 (μια περίοδο κατά την οποία η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης), προέρχονταν στην μεγάλη πλειοψηφία τους από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες (κυρίως δε από την Αλβανία), ήταν οικονομικοί μετανάστες και δεν είχαν βασικά στόχο να μετακινηθούν σε κάποια άλλη χώρα. Η κατάσταση άλλαξε άρδην τα τελευταία χρόνια: η οικονομία είναι σε ύφεση, η ανεργία έχει εκτιναχθεί και βρίσκεται σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα, η οικονομική δραστηριότητα συρρικνώνεται, οι μισθοί έχουν μειωθεί σημαντικά και οι ανάγκες σε εργατικό δυναμικό έχουν πλέον μηδενισθεί. Παρ' όλα αυτά όμως οι ροές συνεχίζονται, εξ' αιτίας κυρίως της άφιξης όλο και περισσότερων ατόμων κυρίως από την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και δευτερευόντως από την Αφρική, ατόμων με προφανή στόχο την δια μέσω της Ελλάδας μετακίνησή τους σε κάποια άλλη χώρα της ΕΕ.

Εάν το σύνολο σχεδόν των αφιχθέντων το 2015 (όπως και τμήμα των παρανόμως εισερχομένων τα αμέσως προηγούμενα έτη) έχει κατορθώσει μέσω της βαλκανικής οδού να εγκαταλείψει την Ελλάδα μέχρι και το κλείσιμο των συνόρων, η διαχείριση των μαζικών αυτών ροών που συνεχίζονται- εάν και μικρότερη ένταση το 2016 και 2017- θέτει προβλήματα. Η ελληνική δημόσια διοίκηση δεν είχε εμπειρία, ο συντονισμός ήταν ανεπαρκής και οι διαθέσιμοι πόροι -όπως και η έξοθεν βοήθεια- ήταν και είναι περιορισμένες. Η κατάσταση επιδεινώθηκε σημαντικά μετά το κλείσιμο των συνόρων και την αδυναμία πλέον εξόδου από την χώρα μας 55.000 περίπου παρατύπως εισελθόντων.

Ταυτόχρονα δεν είναι προφανές: α) κατά πόσον και για πόσο χρόνο η Τουρκία από την οποία προέρχονται το σύνολο των ροών προς τη χώρα μας, μετά την συμφωνία με την Ε.Ε θα μπορέσει -και θα θελήσει- να τις μηδενίσει (και β) κατά πόσον μια σειρά χώρες της ΕΕ θα δεχθούν-και πόσους- από τους μέχρι τώρα αφιχθέντες (ή ακόμη από αυτούς που θα αφιχθούν στο άμεσο μέλλον). Ταυτόχρονα, η κατάσταση στις κύριες μέχρι σήμερα χώρες- τροφοδότες των ρευμάτων αυτών προς την Ευρώπη,

δεν έχει εξομαλυνθεί, ενώ σημαντικές εστίες κρίσεων εξακολουθούν να υφίστανται και σε χώρες εκτός της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής (κυρίως στην Αφρική), χώρες που χαρακτηρίζονται αφενός μεν από την ταχύτατη αύξηση και την νεότητα του πληθυσμού τους, αφετέρου δε από εξαιρετικές ανισότητες.

Με βάση τα προαναφερθέντα, τα βασικά ερωτήματα που τίθενται σήμερα, μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

- Ποιες οι μελλοντικές εισροές προσφύγων (και δευτερευόντως οικονομικών μεταναστών) στη χώρα μας και ποιο το ποσοστό αυτών που θα υποχρεωθούν κατά το μάλλον ή ήττον να παραμείνουν στην Ελλάδα (και προφανώς, ποια η κατανομή τους ανά υπηκοότητα, φύλο, ηλικία και οικογενειακή κατάσταση);
- Ποια η ένταση της επιστροφής στη χώρα τους (η ακόμη στην Τουρκία) των αλλοδαπών που έχουν εγκατασταθεί/ θα εγκατασταθούν στην Ελλάδα;
- Ποιες οι πολιτικές που θα πρέπει να υιοθετηθούν με στόχο την ενσωμάτωση όσων θα εγκατασταθούν στην Ελλάδα, λαμβάνοντας υπόψη το προφίλ των πληθυσμών αυτών που διαφοροποιείται αυτού της μεγάλης πλειοψηφίας των προ της κρίσης εισερχομένων οικονομικών μεταναστών;

Η απάντηση στα δύο πρώτα ερωτήματα εξαρτάται από πλήθος παραμέτρων, κυρίως όμως α) από τις εξελίξεις στις χώρες σε κρίση για τους πληθυσμούς των οποίων η Ευρώπη αποτελεί πόλο έλξης (και η Ελλάδα μια από τις πύλες εισόδου σε αυτήν) και β) από την πολιτική της ΕΕ στο θέμα αυτό και την θέση της Τουρκίας, ελάχιστα δε από την κατάσταση στην ελληνική αγορά εργασίας η οποία δεν αναμένεται μεσοπρόθεσμα, ακόμη και στην περίπτωση της αύξησης του ΑΕΠ να παρουσιάσει ζήτηση εργατικού δυναμικού. Εκτιμούμε -με βάση και τις τελευταίες εξελίξεις- ότι το πλέον πιθανόν είναι ένα τμήμα των αλλοδαπών που εισήλθαν μέχρι σήμερα στη χώρα μας (και που θα συνεχίσουν να εισρέουν ενδεχομένως και τα επόμενα έτη) προερχόμενοι από τις κύριες χώρες-τροφοδότες θα παραμείνει μονίμως σε αυτήν, ενώ το μεγαλύτερο τμήμα του είτε θα απορροφηθεί προοδευτικά από τις άλλες χώρες της ΕΕ, είτε παρανόμως θα εγκατασταθεί σε αυτές, είτε τέλος θα επαναπατριστεί. Εκτιμούμε ότι ο πληθυσμός των προερχομένων από τις χώρες αυτές ατόμων που θα «εγκατασταθούν» στην Ελλάδα μέχρι τα τέλη της τρέχουσας δεκαετίας δεν θα υπερβεί τις 100 χιλ, αποτελώντας το μέγιστο το 1/9 του συνόλου των αλλοδαπών κατοίκων της χώρας μας το 2021.

Όσον αφορά το τρίτο ερώτημα (Ποιες οι πολιτικές που θα πρέπει να υιοθετηθούν;) δεν υπάρχει προς το παρόν σαφείς απαντήσεις. Εάν χωρίς ενεργές πολιτικές η πλειοψηφία των προερχομένων από τις πρώην ανατολικές χώρες οικονομικών μεταναστών των προηγούμενων δεκαετιών ενσωματώθηκαν στην χώρα μας χωρίς μεγάλη δυσκολία, δεν θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι το αυτό θα συμβεί και με τους νέο-αφιχθέντες. Το περιβάλλον σήμερα είναι σαφώς διαφορετικό, όπως είναι σαφώς διαφοροποιημένες οι αναμονές, οι επιδιώξεις και κάποια από τα χαρακτηριστικά των πληθυσμών αυτών. Εξ' ου και η αναγκαιότητα –το ταχύτερο δυνατόν- ένας ολοκληρωμένου σχεδίου ένταξής τους στην ελληνική κοινωνία (ιδιαίτερα στις εκπαιδευτικές, κοινωνικές και οικονομικές δομές). Δεν πρόκειται μόνον για θέμα ηθικής/ανθρωπισμού/ διεθνούς δίκαιου αλλά και πολιτικής πρακτικής και ρεαλισμού.

7. Οι δημογραφικές προοπτικές της Ελλάδας: προβολές πληθυσμού στον ορίζοντα του 2050 ²⁹

²⁹ Βλέπε Β. Κοτζαμάνης, *Ο πληθυσμός της Ελλάδας στον ορίζοντα του 2050, μια συνοπτική παρουσίαση*, 60σ., Βόλος, 2017 όπου παρουσιάζονται εν συντομία τα αποτελέσματα των προβολών του πληθυσμού της Ελλάδας στον ορίζοντα του 2050. Οι προβολές αυτές έγιναν από το Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων (ΕΔΚΑ) του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (<http://www.demography-lab.prd.uth.gr/About-gr.asp>). Στην ομάδα υλοποίησης της μελέτης αυτής που χρηματοδοτήθηκε από τον ιδιωτικό ανεξάρτητο ερευνητικό οργανισμό **διαΝΕΟσις** συμμετείχαν και οι κκ.: Α. Κωστάκη (καθ. του ΟΠΑ), Chr. Bergouignan (καθ. του Πανεπιστημίου του Bordeaux/Γαλλία), Κ. Ζαφείρης (επικ. καθηγητής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου) ως και ο δρ. Π.

7.1 Η εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού

Η μείωσή του μόνιμου πληθυσμού την επόμενη τριακονταπενταετία αναμένεται να είναι ανεξαρτήτως σεναρίων-συνεχής, αν και με διαφοροποιημένους ανά σενάριο/περίοδο ρυθμούς πτώσης. Τα έξι συνολικά δημιουργηθέντα σενάρια οδηγούν προφανώς σε σαφώς διαφοροποιημένα αποτελέσματα, τόσο όσον αφορά το πλήθος του αναμενόμενου μόνιμου πληθυσμού, όσο και την κατανομή του ανά φύλο και ηλικία. Ειδικότερα, δίδουν συνολικούς πληθυσμούς:

- Στο τέλος της επόμενης εικοσαετίας (2035) 10,4 έως 9,5 εκατ. έναντι 10,9 εκατ. το 2015, ήτοι μειώσεις από 0,45 έως και 1,4 εκατ. σε απόλυτες τιμές (4,1 -12, 4% σε σχέση με το 2015)
- Στο τέλος της προβολικής περιόδου (2050) που κυμαίνονται από 10,0 έως 8,3 εκατ. έναντι 10,9 εκατομ. το 2015, ήτοι μειώσεις σε απόλυτες τιμές από 0,8 έως και 2,5 εκατ. (7,3 έως 23,4 % σε σχέση πάντα με το 2015).

Ειδικότερα, τα φυσικά ισοζύγια (γεννήσεις-θάνατοι) σε όλα τα σενάρια/πενταετίες αναμένεται να είναι -αν και με μεγάλες διακυμάνσεις- αρνητικά, ενώ η φαινόμενη μετανάστευση (είσοδοι - έξοδοι) ανά πενταετίες περιόδους σε τέσσερα από τα έξι σενάρια είναι θετική (αν και με σημαντικές διακυμάνσεις) ενώ σε δύο είναι αρνητική. Τα μεταναστευτικά ισοζύγια αναμένεται να παίζουν σημαντικό ρόλο όπως φαίνεται και από τους παρατιθέμενους Πίνακες 13 και 14, καθώς σε περίπτωση μηδενισμού τους (ή ακόμη χειρότερα, σε περίπτωση αρνητικών προσήμων) ο αναμενόμενος πληθυσμός της χώρας μας θα είναι τόσο το 2035 όσο και το 2050, ακόμη μικρότερος.

Εκτός όμως από τις διαφορές σε απόλυτα μεγέθη του συνολικού πληθυσμού ανά σενάριο, σημαντικές αλλαγές αναμένονται και στην ηλικιακή του δομή. Ειδικότερα, η μέση ηλικία από 43,45 έτη το 2015 αναμένεται να αυξηθεί το 2050, αναλόγως των σεναρίων, από 3,7 έως και 5,5 έτη, η δε διάμεση, από 43,95 έτη το 2015 κατά 3,7 έως και 5,7 έτη (και αντίστοιχα, ανάμεσα στο 2015 και το 2035 η μεν μέση ηλικία κατά 4,5 έως 3,6 έτη, η δε διάμεση κατά 5,5 έως και 7,1 έτη). Οι διαφορές αυτές ανά σενάριο προκύπτουν προφανώς από τις διαφορές που καταγράφονται στο ειδικό βάρος των μεγάλων ηλικιακών ομάδων (0-14/15-64/65+ ετών). Έτσι (Πίνακας 15):

Πίνακας 13: Ο αναμενόμενος μόνιμος πληθυσμός το 2035 /σενάριο

	Πληθυσμός 1/1/2015 (σε χιλ.)	Αναμενόμενος πληθυσμός 1/1/2035 (σε χιλ.) με μετανάστευση	% μεταβολή 2015-2035	Συνολικό μεταναστευτικ ό ισοζύγιο περιόδου (σε χιλ.)	Προβολή πληθυσμού 2035 με μηδενική μετανάστευση (σε χιλ.)	% μεταβολή 2015-2035 με μηδενική μετανάστευση
	(1)	(2)	$3 = \frac{(1)-(2)}{1} * 100$	(4)	(5)	$(6) = \frac{(1) - (5)}{(1)} * 100$
Σεν. 1	10858,0	10128,1	-6,72	168,92	9959,2	-8,28
Σεν. 2		10414,6	-4,08	398,92	10015,7	-7,76
Σεν. 3		9514,5	-12,37	-78,33	9436,2	-13,09
Σεν. 4		9788,5	-9,85	151,67	9636,8	-11,25
Σεν. 5		9523,2	-12,29	-78,33	94444,9	-13,01
Σεν. 6		9805,5	-9,69	151,67	9653,8	-11,09

Πίνακας 14: Ο αναμενόμενος μόνιμος πληθυσμός το 2050 /σενάριο

	Πληθυσμός 1/1/2015 (σε χιλ.)	Αναμενόμενος πληθυσμός 1/1/2050 (σε χιλ.) με μετανάστευση	% μεταβολή 2015- 2050	Συνολικό μεταναστευτικό ισοζύγιο περιόδου (σε χιλ.)	Προβολή πληθυσμού 2050 με μηδενική μετανάστευση (σε χιλ.)	% μεταβολή 2015-2050 με μηδενική μετανάστευση
	(1)	(2)	$3 = \frac{(1)-(2)}{1} * 100$	(4)	(5)	$(6) = \frac{(1) - (5)}{(1)} * 100$
Σεν. 1	10858,0	9526,4	-12,26	358,3	9168,0	-15,56
Σεν. 2		10063,9	-7,31	758,3	9305,6	-14,29
Σεν. 3		8315,1	-23,42	-18,3	8296,8	-23,58
Σεν. 4		8819,8	-18,77	381,7	8438,2	-22,29
Σεν. 5		8542,4	-21,33	-18,3	8524,1	-21,49
Σεν. 6		9105,6	-16,14	381,7	8723,9	-19,65

- Το 2035 το ποσοστό των > 65 ετών και των >85 ετών στον συνολικό πληθυσμό (20,9 και 2,8% το 2015) αναμένεται να κυμανθεί από 27,9% -27,2% για τους πρώτους και 4,1%- 4,5% για τους δεύτερους, ενώ τα ποσοστά των νέων (0-14 ετών και 0-18 ετών) από 11,0% έως 12,4% για τους πρώτους και 15,8% - 14,2% για τους δεύτερους αντίστοιχα.

- Το 2050 το ποσοστό των > 65 ετών και των >85 ετών στον συνολικό πληθυσμό (20,9 και 2,8% το 2015) αναμένεται να κυμανθεί από 33,1% -30,3% για τους πρώτους και 6,5%-4,9% για τους δεύτερους, ενώ τα ποσοστά των νέων (0-14 ετών και 0-18 ετών) από 14,8% έως 12,0% για τους πρώτους και 19% - 15,4% για τους δεύτερους αντίστοιχα.

Ιδιαίτερη προσοχή προκαλεί στο πλαίσιο η, σε σχέση με αυτήν των 65+, ταχύτερη αύξηση στο μέλλον των υπερηλικών (ατόμων ηλικίας 85+). Το πλήθος τους που σχεδόν δεκαπλασιάστηκε ανάμεσα στο 1951 και το 2015, αναμένεται εκ νέου να παρουσιάσει μια σημαντική αύξηση την επόμενη τριακονταπενταετία (από +106 έως +45,6%).*Θα υπάρξει επομένως μια σημαντική γήρανση όχι μόνον του συνολικού πληθυσμού, αλλά και των άνω των 65 ετών (μια γήρανση μέσα στην γήρανση)*

Πίνακας 15: Πληθυσμός ατόμων 65+ και 85+ (1951/2015/ 2020, 2025....., 2050)

		Συνολικός Πληθυσμός	Πληθυσμός 65+	% του συνολικού πληθυσμού	Πληθυσμός 85+	% του συνολικού πληθυσμού	85+, % των 65+
	1951 (Απογραφή)	7629,7	522,4	6,8	30,8	0,4	5,9
	1/12015	10858	2269,1	20,9	303,2	2,8	13,4
Σενάριο 1	01/01/2035	10128,1	2812,9	27,8	455,9	4,5	16,2
	01/01/2050	9526,4	3149,8	33,1	619,7	6,5	19,7
Σενάριο 2	01/01/2035	10414,6	2828,7	27,2	458	4,4	16,2
	01/01/2050	10063,9	3178,7	31,6	624,2	6,2	19,6
Σενάριο 3	01/01/2035	9514,5	2654,3	27,9	391,3	4,1	14,7
	01/01/2050	8315,1	2721,3	32,7	441,4	5,3	16,2
Σενάριο 4	01/01/2035	9788,5	2669,4	27,3	393,1	4,0	14,7
	01/01/2050	8819,8	2747,5	31,2	444,7	5,0	16,2
Σενάριο 5	01/01/2035	9523,2	2659,6	27,9	391	4,1	14,7
	01/01/2050	8542,4	2734,2	32,0	441,5	5,2	16,1
Σενάριο 6	01/01/2035	9805,5	2674,7	27,3	392,8	4,0	14,7
	01/01/2050	9105,6	2760,5	30,3	444,7	4,9	16,1

Η δημογραφική γήρανση επομένως όχι μόνον δεν ανακόπτεται, αλλά οι ρυθμοί της αναμένεται να επιταχυνθούν μέχρι το 2050. Έτσι, ενώ το ποσοστό των άνω των 65 ετών αυξήθηκε από 13% το 1980 στο 21% το 2015 (+8%), το ποσοστό αυτό αναμένεται να αυξηθεί εκ νέου, ανάλογα με το σενάριο κατά 6,5 - 7,0% ανάμεσα στο 2015 και το 2035 και από 9,5 - 12,5% ανάμεσα στο 2015 και το 2050. Η αύξηση αυτή οφείλεται, κυρίως, σε όλα τα σενάρια, στην προοδευτική είσοδο τα επόμενα 35 έτη στην ηλικιακή ομάδα των 65 ετών και άνω, αφενός μεν των Ελλήνων που ανήκουν στις πολυπληθείς σχετικά γενεές της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου (1950-1980, 150,5 χιλ. γεννήσεις ετησίως κατά μέσο όρο), αφετέρου δε των αλλοδαπών εκείνων που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα την περίοδο 1990-2010 και δεν θα επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής τους, καθώς και αυτοί έχουν γεννηθεί, στην μεγάλη τους πλειοψηφία, την περίοδο 1965-1985.

Οφείλουμε τέλος να επισημάνουμε ότι α) οι αναμενόμενες μεταβολές των πληθυσμιακών δομών (ιδιαίτερα δε μέχρι το 2035) καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από το μέγεθος και την δομή του πληθυσμού μας το έτος εκκίνησης (2015). Ειδικότερα, οι γυναίκες που θα διανύσουν τις επόμενες δύο δεκαετίες ευρισκόμενες στις πλέον αναπαραγωγικές τους ηλικίες (25-40 ετών) έχουν ήδη γεννηθεί και γνωρίζουμε με ακρίβεια το πλήθος τους. Γνωρίζουμε επίσης με σχετική ακρίβεια και το πλήθος των ατόμων τα οποία στις ίδιες δεκαετίες θα βρεθούν σε ηλικίες υψηλής θνησιμότητας (το πλήθος δηλαδή των ατόμων που θα είναι άνω των 50 ετών) και επομένως δυνάμεθα να εκτιμήσουμε - και τον αναμενόμενο αριθμό θανάτων καθώς πάνω από το 90% των θανάτων ετησίως οφείλονται στα άτομα των ηλικιών αυτών

Κατ' επέκταση, οι δυνατότητες της όποιας παρέμβασης στα πληθυσμιακά δρώμενα επικεντρώνονται κυρίως στη μετανάστευση, καθώς οι όποιες π.χ. σημαντικές αλλαγές των αναπαραγωγικών συμπεριφορών (βλ. ενδεχόμενη αύξηση της γονιμότητας) ελάχιστα θα επηρεάσουν το μέγεθος και την κατανομή ανά ηλικία του πληθυσμού της χώρας μας την επόμενη εικοσαετία. Επομένως, οι έχοντες την ευθύνη σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων θα πρέπει αφενός μεν να θεωρήσουν ως δεδομένο τις πιθανότατες προαναφερθείσες εξελίξεις στον βραχύ-μέσο χρόνο, να εκτιμήσουν τις επιπτώσεις τους και να τις λάβουν υπόψη στον σχεδιασμό και στην λήψη των όποιων μέτρων πολιτικής, αφετέρου δε, ταυτόχρονα, εάν εκτιμούν ότι οι εξελίξεις αυτές μεσο-μακροπρόθεσμα είναι απευκταίες, να προβληματισθούν από τώρα για τη λήψη μέτρων που αν ληφθούν σήμερα θα αποδώσουν μετά από δεκαετίες.

7.2 Η εξέλιξη του εν δυνάμει πληθυσμού στις διάφορες βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος

Τα άτομα σε ηλικία ενσωμάτωσης στις πέντε βαθμίδες του εκπαιδευτικού μας συστήματος (Προνήπια, Νήπια, Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο) αναμένεται, σε όλα τα σενάρια, να είναι σαφώς λιγότερα το 2050 από το έτος εκκίνησης (2015). Οι τάσεις σε όλα τα σενάρια είναι κοινές, αν και οι αναμενόμενοι πληθυσμοί των πέντε εξεταζόμενων ηλικιακών ομάδων διαφέρουν σημαντικά τόσο στο τέλος της προβολικής περιόδου, όσο και στις ενδιάμεσες τομές (2020,25,30....., 45). Ταυτόχρονα, μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι πιθανότατα, με μικρές διαφοροποιήσεις ανά σενάριο, οι διακυμάνσεις του πληθυσμού των ατόμων σχολικής ηλικίας θα είναι ιδιαίτερα έντονες την περίοδο 2015-2050: Περίοδοι πτώσης θα ακολουθηθούν από περιόδους αναστροφής των πρότερων τάσεων και εκ νέου από μια νέα περίοδο συρρίκνωσης χωρίς οι χρόνοι να ταυτίζονται. Ως εκ τούτου, ο σχεδιασμός της όποιας εκπαιδευτικής πολιτικής (υποδομές, ανθρώπινο δυναμικό) παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες μέχρι τα μέσα του XXI αιώνα.

7.3 Η εξέλιξη του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας και του οικονομικά ενεργού πληθυσμού

Η συρρίκνωση του συνολικού πληθυσμού που καταγράφεται σε όλα τα σενάρια και η συνεχιζόμενη γήρανσή του προφανώς αναμένεται να έχουν άμεση επίπτωση και στον πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας ο οποίος φθίνει συνεχώς. Ειδικότερα >(βλ. και Πίνακα 16), από 7,0 εκατ. το 2015, οι 15-64 ετών αναμένεται το 2035 να κυμανθούν από 5,8 έως 6,3 εκατ., οι δε 20-69 ετών (7,1 εκατ. το 2015) στα αντίστοιχα σενάρια από 6,6 έως 6.1 εκατ. Στο τέλος δε της προβολικής περιόδου (2050) οι μεν

15-64 ετών θα κυμανθούν από 4,6 έως 5,5 εκατ., οι δε 20-69 ετών στα αντίστοιχα σενάρια από 4,8 έως 5,7 εκατ. Κατ' επέκταση, το ειδικό βάρος του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας θα συρρικνωθεί. Ειδικότερα, το 2035 το ποσοστό των 15-64 στο συνολικό πληθυσμό (65% το 2015), θα κυμανθεί από 60,2% έως 61,4% στο τέλος δε της προβολικής περιόδου (2050) από 56,5% έως 54%. Η μείωση αυτή του πλήθους των ατόμων εργάσιμης ηλικίας στη διάρκεια της επόμενης τριακονταπενταετίας επιταχύνεται σε όλα τα σενάρια μετά το 2030, η επιτάχυνση δε αυτή οφείλεται κυρίως σε δυο λόγους: στην προοδευτική είσοδο στην ομάδα του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας των ολιγοπληθών γενεών >2010 και στην προοδευτική έξοδο από την ομάδα αυτή των πολυπληθέστερων γενεών των ετών '60 και '70. Η απρόσκοπτη αυτή μείωση θα επηρεάσει προφανώς και τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό (4,7 εκατ. το 2015), ο οποίος πιθανότατα το 2035 θα υπολείπεται, αυτού του 2015 κατά 0,5-1 εκατ., το δε 2050 κατά 1,1-1,7 εκατ. *Οι προαναφερθείσες αναμενόμενες μεταβολές του μερικώς και μόνον είναι δυνατόν να αμβλυνθούν στην περίπτωση που τα ανά ηλικία ποσοστά συμμετοχής του πληθυσμού παραγωγικής - εργάσιμης ηλικίας στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό αυξηθούν.*

Πίνακας 17: Ελλάδα, πληθυσμός σε μεγάλες ηλικιακές ομάδες, πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας, οικον. ενεργός πληθυσμός, απασχολούμενοι και άνεργοι, 1995//2015 και 2015-2035 (ελάχιστο/μέγιστο βάσει των σεναρίων)

	1995		2005		2015		2025				2035			
							min		max		min		max	
	.000	%	.000	%	.000	%	.000	%	.000	%	.000	%	.000	%
Πληθυσμός (1/1)	10536,0		10970,0		10858,0		10240,5		10603,4		9514,5		10414,6	
Πληθυσμός (0-14 ετών)	1783,0	16,9	1656,0	15,1	1578,0	14,5	1251,1	12,2	1333,8	12,6	1043,2	11,0	1295,3	12,4
Πληθυσμός (15-64 ετών)	7133,9	67,7	7309,3	66,6	7011,0	64,6	6538,8	63,9	6762,3	63,8	5817,0	61,1	6290,6	60,4
Πληθυσμός 65 +	1.619,40	15,4	2005,6	18,3	2269,0	20,9	2450,6	23,9	2507,3	23,6	2654,3	27,9	2828,7	27,2
Πληθυσμός (65-84 ετών)	1.470,30	14,0	1815,3	16,5	1965,8	18,1	2065,3	20,1	2097,5	19,8	2263	23,8	2370,7	22,8
Πληθυσμός 85 ετών +	149,1	1,4	190,3	1,70	303,2	2,8	385,3	3,8	409,8	3,8	391,3	4,1	458,0	4,4
<i>Πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας (πληθυσμός 15-64 ετών)</i>	7133,9		7309,3		7011,0		6538,8		6762,3		5817,0		6290,6	
<i>Πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας (πληθυσμός 15-64 ετών), % του συνολικού πληθυσμού</i>		67,7		66,6		64,6		63,9		63,8		61,1		60,4
<i>Οικον. ενεργός (15-64 ετών)</i>	4.072,6		4.852,8		4.737,9		4303,6		4474,8		3821,3		4168,2	
<i>Οικον. ενεργός (15-64 ετών), % του συνολικού πληθυσμού</i>		38,7		44,2		43,6		42,03		42,20		40,16		40,02
<i>Οικον. ενεργός (15-64 ετών), % του πληθυσμού των 15-64 ετών</i>		57,1		66,4		67,6		65,8		66,2		65,7		66,3
<i>Απασχολούμενοι (15-64 ετών)</i>	3.692,8		4.360,7		3.548,0									
<i>Απασχολούμενοι (15-64 ετών), % των οικον. ενεργών 15-64 ετών</i>		90,7		89,9		74,9								
<i>Άνεργοι (15-64 ετών)</i>	379,8		492,1		1.189,9									
<i>Άνεργοι (15-64 ετών) % των οικον. ενεργών 15-64 ετών</i>		9,3		10,1		25,1								

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΒΑΣΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Αδρός Δείκτης Θνησιμότητας. Λόγος των θανάτων ενός έτους προς τον μέσο πληθυσμό του ίδιου έτους, ήτοι αριθμός θανάτων που αντιστοιχεί σε 1000 κατοίκους μιας χωρικής ενότητας.

Αδρός Δείκτης Γεννητικότητα. Λόγος των γεννήσεων ενός έτους προς τον μέσο πληθυσμό του ίδιου έτους, ήτοι αριθμός γεννήσεων που αντιστοιχεί σε 1000 κατοίκους μιας χωρικής ενότητας.

Αδρός Δείκτης Γαμηλιότητας. Λόγος των γάμων ενός έτους προς τον μέσο πληθυσμό του ίδιου έτους, ήτοι αριθμός γάμων που αντιστοιχεί σε 1000 κατοίκους μιας χωρικής ενότητας.

Γενεά. Το σύνολο των γυναικών που γεννήθηκαν το ίδιο ημερολογιακό έτος.

Διαγενεακή γονιμότητα. Η ένταση της γονιμότητας σε μια γενεά, δηλ. ο μέσος αριθμός παιδιών ανά 1.000 γυναίκες (ή ανά γυναίκα) μιας γενεάς. Ο δείκτης δίδει τον αριθμό των παιδιών που έχουν γεννηθεί από μια πραγματική γενεά 1.000 γυναικών μέχρι το τέλος του αναπαραγωγικού της κύκλου (συνήθως μέχρι τα 50 τους έτη) και προκύπτει ως άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών γονιμότητας κατά ηλικία της μητέρας στη διάρκεια της αναπαραγωγικής ζωής των γυναικών που ανήκουν στη γενεά αυτή. Ο δείκτης επομένως εκφράζει το μέσο αριθμό παιδιών που απέκτησαν οι γυναίκες μιας πραγματικής γενεάς στο τέλος του αναπαραγωγικού τους κύκλου.

Διαγενεακή πρωτογαμηλιότητα. Η ένταση των πρώτων γάμων σε μια γενεά, δηλ. το πλήθος πρώτων γάμων που έγιναν από 1000 γυναίκες που γεννήθηκαν το ίδιο έτος.

Διάμεσος ηλικία. Τιμή που διαχωρίζει την κατανομή ενός πληθυσμού σε δύο ίσα μέρη.

http://e-demography.gr/Metadata/Dictionary/files/pyth_dict_00477_gr.pdf

Δείκτη γήρανσης. Ο λόγος (πηλίκο) των ατόμων ηλικίας 65+ ετών προς τον πληθυσμό ατόμων ηλικίας 0-14 ετών (ή ακόμη, δεύτερη εκδοχή, των 0-19 ετών http://e-demography.gr/Metadata/Dictionary/files/pyth_dict_00434_gr.pdf)

Δείκτης αντικατάστασης. Ο λόγος (πηλίκο) των ατόμων ηλικίας 10-14 ετών (ή ακόμη των 15-19 ετών, δεύτερη εκδοχή) προς τον πληθυσμό ατόμων ηλικίας 60-64 ετών. Επομένως, ο αναλογών αριθμός νέων 10-14 ετών (ή 15-19 ετών) ως προς 100 άτομα ηλικίας 60-64 ετών. Ο δείκτης αυτός δίδει τη σχέση ανάμεσα στα άτομα που θα έχουν τη νόμιμη ηλικία για να εργασθούν εισερχόμενα στην αγορά εργασίας και τα άτομα που θα έχουν την ηλικία συνταξιοδότησης εάν ήταν ήδη ενταγμένα στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό. Ο δείκτης αυτός είναι ένα δημογραφικός και όχι ένας οικονομικός δείκτης καθώς η ηλικιακή ομάδα των 10-14 ετών (ή ακόμη των 15-19 ετών) δεν δύναται να ταυτισθεί με τους εισερχόμενους στην αγορά εργασίας και η ομάδα των 60-64 ετών με τους εξερχόμενους από αυτήν.

http://e-demography.gr/Metadata/Dictionary/files/pyth_dict_00434_gr.pdf

Δείκτης εξάρτησης. Ο αναλογών αριθμός των εξαρτημένων μελών (παιδιών και ηλικιωμένων) επί 100 ατόμων παραγωγικής ηλικίας. Συνήθως, ο λόγος (πηλίκο): α) των ατόμων ηλικίας 0-14 ετών και 65+ ετών προς τον πληθυσμό ατόμων εργάσιμης ηλικίας 15-64 ετών ή ακόμη β) των ατόμων ηλικίας 0-19 ετών και 65 ετών και άνω προς τον πληθυσμό ατόμων ηλικίας 20-64 ετών (δυναμικά ενεργών ατόμων). http://e-demography.gr/Metadata/Dictionary/files/pyth_dict_00437_gr.pdf

Ηλικιακή πυραμίδα. Διπλό ιστόγραμμα που αναπαριστά τον πληθυσμό συγκεκριμένης χωρικής ενότητας κατά φύλο και ηλικία. (όπως σε κάθε ιστόγραμμα, το εύρος των χρησιμοποιούμενων ηλικιακών ομάδων πρέπει να είναι σταθερό). Οι πληθυσμιακές πυραμίδες είναι δυνατόν να σχεδιασθούν είτε λαμβάνοντας ως βάση τα απόλυτα μεγέθη του πληθυσμού είτε τις αναλογίες (υπολογίζοντας δηλ. το ειδικό βάρος επί τοις εκατό ή τοις χιλίοις) κάθε ηλικιακής ομάδας για τους άνδρες και τις γυναίκες επί του συνολικού πληθυσμού της εξεταζόμενης χωρικής ενότητας.

Όριο αναπαραγωγής. Ο απαιτούμενος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα που επιτρέπει σε 1000 μητέρες να αντικατασταθούν από 1000 κόρες λαμβάνοντάς υπόψη και την θνησιμότητα (το γεγονός δηλαδή ότι όλα τα παιδιά που φέρνει στην ζωή μια γυναίκα δεν επιβιώνουν). Για να εξασφαλισθεί η αναπαραγωγή των γυναικών εν απουσία θνησιμότητας (για να αντικατασταθεί δηλαδή κάθε γυναίκα από μια κόρη) , 1000 γυναίκες θα πρέπει να φέρουν ζωντανά στον κόσμο κατά μέσο όρο 2050 παιδιά (και όχι 2000, γιατί σε 1000 γεννήσεις ο αριθμός των αγοριών και των κοριτσιών δεν είναι ίσο-μοιρασμένος καθώς σε 1000 γεννήσεις αντιστοιχούν 512 αγόρια και 488 κορίτσια). Εάν λάβουμε δε υπόψη και τις υφιστάμενες συνθήκες θνησιμότητας, θα πρέπει να προσθέσουμε κάτι ακόμη. Έτσι, το όριο αναπαραγωγής δεν είναι 2050 παιδιά για 1000 γυναίκες, αλλά 2100 παιδιά / 1000 γυναίκες, ή άλλως 2, 1 παιδιά/γυναίκα. Το όριο αυτό τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες ήταν σαφώς υψηλότερα (2300 -20100 παιδιά ανά γυναίκα) από ότι σήμερα (2070 παιδιά/γυναίκα) λόγω της αυξημένης θνησιμότητας των ηλικιών 0-25.

Συγχρονικός ή συνθετικός δείκτης γονιμότητας. Προκύπτει από το άθροισμα των ποσοστών γονιμότητας ενός έτους (ή μιας περιόδου) και εκφράζεται ως μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα. Επηρεάζεται τόσο από το ημερολόγιο της γονιμότητας όσο και από την τελική ένταση της γονιμότητας των 35 γενεών των γυναικών που «τέμνουν» το δεδομένο έτος, έχοντας ηλικία από 15 έως 49 έτη. Δεν πρέπει να ταυτίζεται με το διαγενεακό δείκτη γονιμότητας (την ένταση δηλ. της γονιμότητας σε μια γενεά, δείκτη που εκφράζεται και αυτός ως μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα)

Συγχρονικός ή συνθετικός δείκτης πρωτογαμηλιότητας. Αριθμός πρώτων γάμων που αναμένεται να συναφθούν από μια «πλασματική» γενεά 1.000 γυναικών, αν ακολουθήσει το πρότυπο πρωτογαμηλιότητας ενός έτους, δεχόμενοι αξιωματικά την απουσία θανάτων. Υπολογίζεται ως το άθροισμα των ποσοστών πρωτο-γαμηλιότητας σε κάθε έτος.

Τελική αγαμία. Το πλήθος των γυναικών μιας γενεάς που δεν παντρεύτηκαν ποτέ. Εκφράζεται συνήθως επι 1000 γυναικών.

Τελική ατεκνία. Το πλήθος των γυναικών μιας γενεάς που δεν τεκνοποίησαν. Εκφράζεται συνήθως επι 1000 γυναικών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

ΕΝΟΤΗΤΕΣ 1 & 2

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΟΜΩΝ ΤΟΥ- ΙΣΟΖΥΓΙΑ

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Πίνακας 1: Εξέλιξη του συνολικού πληθυσμού και του πληθυσμου των 65+ και 85+ ετών (βάση 100=1951)

Έτος	Συνολικός πληθυσμός την 1/1	Μεταβολή 1/1/X+1 -1/1X	1951=100	Πληθυσμός 65+ 1/1	Μεταβολή 1/1/X+1 -1/1X	1951=100	% του συνολικού πληθυσμού	Πληθυσμός 85+ 1/1	Μεταβολή 1/1/X+1 -1/1X	1951=100	% του συνολικού πληθυσμού
1951	7629715		100,0	522371		100,00	6,85	30779		100,0	0,40
1952	7689835	60120	100,8	535383	13012	102,50	6,96	31055	276	100,9	0,40
1953	7775183	85348	101,9	552695	17312	105,80	7,11	31408	353	102,0	0,40
1954	7855262	80079	103,0	569316	16621	109,00	7,25	31548	140	102,5	0,40
1955	7929486	74224	103,9	586271	16955	112,20	7,39	31755	207	103,2	0,40
1956	7998288	68802	104,8	603643	17372	115,60	7,55	32266	511	104,8	0,40
1957	8063629	65341	105,7	619774	16131	118,60	7,69	32533	267	105,7	0,40
1958	8134686	71057	106,6	635545	15771	121,70	7,81	32438	-95	105,4	0,40
1959	8215653	80967	107,7	651871	16326	124,80	7,93	32145	-293	104,4	0,39
1960	8292795	77142	108,7	668189	16318	127,90	8,06	31683	-462	102,9	0,38
1961	8362738	69943	109,6	686974	18785	131,50	8,21	39733	8050	129,1	0,48
1962	8423148	60410	110,4	707063	20089	135,40	8,39	47738	8005	155,1	0,57
1963	8463938	40790	110,9	726523	19460	139,10	8,58	46878	-860	152,3	0,55
1964	8495033	31095	111,3	746018	19495	142,80	8,78	45173	-1705	146,8	0,53
1965	8530389	35356	111,8	763891	17873	146,20	8,95	42933	-2240	139,5	0,50
1966	8582002	51613	112,5	783247	19356	149,90	9,13	42978	45	139,6	0,50
1967	8665057	83055	113,6	807057	23810	154,50	9,31	45928	2950	149,2	0,53
1968	8759657	94600	114,8	832475	25418	159,40	9,50	47949	2021	155,8	0,55
1969	8818869	59212	115,6	858711	26236	164,40	9,74	47976	27	155,9	0,54
1970	8813841	-5028	115,5	922539	63828	176,60	10,47	59741	11765	194,1	0,68
1971	8811933	-1908	115,5	978466	55927	187,30	11,10	73624	13883	239,2	0,84
1972	8859845	47912	116,1	998975	20509	191,20	11,28	76169	2545	247,5	0,86
1973	8908865	49020	116,8	1028685	29710	196,90	11,55	77571	1402	252,0	0,87
1974	8945562	36697	117,2	1059125	30440	202,80	11,84	79400	1829	258,0	0,89
1975	9004293	58731	118,0	1090638	31513	208,80	12,11	81205	1805	263,8	0,90
1976	9106872	102579	119,4	1123548	32910	215,10	12,34	82336	1131	267,5	0,90
1977	9217844	110972	120,8	1156852	33304	221,50	12,55	82663	327	268,6	0,90
1978	9314227	96383	122,1	1189097	32245	227,60	12,77	82602	-61	268,4	0,89
1979	9454116	139889	123,9	1225375	36278	234,60	12,96	83302	700	270,6	0,88
1980	9595392	141276	125,8	1256476	31101	240,50	13,09	84372	1070	274,1	0,88
1981	9685938	90546	127,0	1275548	19072	244,20	13,17	85343	971	277,3	0,88
1982	9759444	73506	127,9	1290608	15060	247,10	13,22	85924	581	279,2	0,88
1983	9818082	58638	128,7	1301881	11273	249,20	13,26	87142	1218	283,1	0,89
1984	9871224	53142	129,4	1311319	9438	251,00	13,28	89633	2491	291,2	0,91
1985	9915057	43833	130,0	1322053	10734	253,10	13,33	92127	2494	299,3	0,93
1986	9950785	35728	130,4	1320375	-1678	252,80	13,27	100172	8045	325,5	1,01
1987	9985326	34541	130,9	1320046	-329	252,70	13,22	108792	8620	353,5	1,09
1988	10015863	30537	131,3	1335755	15709	255,70	13,34	111637	2845	362,7	1,11
1989	10058103	42240	131,8	1357351	21596	259,80	13,50	115587	3950	375,5	1,15
1990	10120892	62789	132,7	1382370	25019	264,60	13,66	117568	1981	382,0	1,16
1991	10272691	151799	134,6	1415353	32983	270,90	13,78	122918	5350	399,4	1,20
1992	10367163	94472	135,9	1471187	55834	281,60	14,19	128089	5171	416,2	1,24
1993	10430958	63795	136,7	1514057	42870	289,80	14,52	130971	2882	425,5	1,26
1994	10489871	58913	137,5	1571147	57090	300,80	14,98	139948	8977	454,7	1,33
1995	10535973	46102	138,1	1619366	48219	310,00	15,37	149106	9158	484,4	1,42

Πίνακας 1: Εξέλιξη του συνολικού πληθυσμού και του πληθυσμου των 65+ και 85+ ετών , βάση 100=1951 (συνέχεια)

Έτος	Συνολικός πληθυσμός την 1/1	Μεταβολή 1/1/X+1 -1/1X	1951=100	Πληθυσμός 65+ 1/1	Μεταβολή 1/1/X+1 -1/1X	1951=100	% του συνολικού πληθυσμού	Πληθυσμός 85+ 1/1	Μεταβολή 1/1/X+1 -1/1X	1951=100	% του συνολικού πληθυσμού
1996	10588332	52359	138,80	1673770	54404	320,40	15,81	158634	9528	515,4	1,50
1997	10629267	40935	139,30	1723434	49664	329,90	16,21	161963	3329	526,2	1,52
1998	10693250	63983	140,20	1773721	50287	339,60	16,59	180774	18811	587,3	1,69
1999	10747768	54518	140,90	1820020	46299	348,40	16,93	176911	-3863	574,8	1,65
2000	10775627	27859	141,20	1868700	48680	357,70	17,34	182733	5822	593,7	1,70
2001	10835989	60362	142,00	1921541	52841	367,80	17,73	189790	7057	616,6	1,75
2002	10888274	52285	142,70	1902824	-18717	364,30	17,48	192313	2523	624,8	1,77
2003	10915770	27496	143,10	1939719	36895	371,30	17,77	191149	-1164	621,0	1,75
2004	10940369	24599	143,40	1973532	33813	377,80	18,04	187774	-3375	610,1	1,72
2005	10969912	29543	143,80	2005620	32088	383,90	18,28	190301	2527	618,3	1,73
2006	11004716	34804	144,20	2030907	25287	388,80	18,45	194452	4151	631,8	1,77
2007	11036008	31292	144,60	2051167	20260	392,70	18,59	198625	4173	645,3	1,80
2008	11060937	24929	145,00	2064342	13175	395,20	18,66	202108	3483	656,6	1,83
2009	11094745	33808	145,40	2082833	18491	398,70	18,77	207539	5431	674,3	1,87
2010	11119289	24544	145,70	2110096	27263	403,90	18,98	216122	8583	702,2	1,94
2011	11123392	4103	145,80	2145713	35617	410,80	19,29	228180	12058	741,3	2,05
2012	11086406	-36986	145,30	2180461	34748	417,40	19,67	249347	21167	810,1	2,25
2013	11003615	-82791	144,20	2207756	27295	422,60	20,06	264365	15018	858,9	2,40
2014	10926807	-76808	143,20	2238527	30771	428,50	20,49	284048	19683	922,9	2,60
2015	10858018	-68789	142,30	2269073	30546	434,40	20,90	303193	19145	985,1	2,79
2016	10783748	-74270	141,33	2292853	23780	438,93	21,26	318826	15633	1035,9	2,96
2017	10768193	-15555	141,13	2319741	26888	444,08	21,54	336044	17218	1091,8	3,12

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Πίνακας 2: Ελλάδα, μεγάλες ηλικιακές ομάδες, ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, 1951-2016

Ετη	0-14	45-64	64+	85+
1951	28,3	64,9	6,8	0,4
1952	27,9	65,2	7,0	0,4
1953	27,3	65,5	7,1	0,4
1954	26,8	65,9	7,2	0,4
1955	26,4	66,2	7,4	0,4
1956	26,2	66,3	7,5	0,4
1957	26,2	66,2	7,7	0,4
1958	26,3	65,9	7,8	0,4
1959	26,3	65,8	7,9	0,4
1960	26,2	65,8	8,1	0,4
1961	26,1	65,6	8,2	0,5
1962	26,0	65,6	8,4	0,6
1963	25,7	65,7	8,6	0,6
1964	25,6	65,6	8,8	0,5
1965	25,6	65,5	9,0	0,5
1966	25,5	65,4	9,1	0,5
1967	25,3	65,4	9,3	0,5
1968	25,2	65,3	9,5	0,5
1969	25,2	65,1	9,7	0,5
1970	24,9	64,6	10,5	0,7
1971	24,8	64,1	11,1	0,8
1972	24,8	63,9	11,3	0,9
1973	24,6	63,9	11,5	0,9
1974	24,3	63,9	11,8	0,9
1975	24,0	63,9	12,1	0,9
1976	23,8	63,9	12,3	0,9
1977	23,6	63,8	12,6	0,9
1978	23,5	63,8	12,8	0,9
1979	23,3	63,8	13,0	0,9
1980	23,0	63,9	13,1	0,9
1981	22,6	64,2	13,2	0,9
1982	22,2	64,6	13,2	0,9
1983	21,8	64,9	13,3	0,9
1984	21,5	65,2	13,3	0,9
1985	21,1	65,6	13,3	0,9
1986	21,1	65,7	13,3	1,0
1987	21,0	65,8	13,2	1,1
1988	20,6	66,1	13,3	1,1
1989	20,1	66,4	13,5	1,1
1990	19,5	66,8	13,7	1,2
1991	19,2	67,1	13,8	1,2
1992	18,5	67,3	14,2	1,2
1993	18,0	67,5	14,5	1,3
1994	17,4	67,6	15,0	1,3
1995	16,9	67,7	15,4	1,4
1996	16,3	67,9	15,8	1,5
1997	15,8	67,9	16,2	1,5
1998	15,4	68,0	16,6	1,7
1999	15,0	68,1	16,9	1,6
2000	14,7	67,9	17,3	1,7

Πίνακας 2: Ελλάδα, μεγάλες ηλικιακές ομάδες, ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, 1951-2016 (συνέχεια)

Ετη	0-14	45-64	64+	85+
2001	14,5	67,8	17,7	1,8
2002	15,7	66,8	17,5	1,8
2003	15,5	66,7	17,8	1,8
2004	15,3	66,7	18,0	1,7
2005	15,1	66,6	18,3	1,7
2006	14,9	66,6	18,5	1,8
2007	14,7	66,7	18,6	1,8
2008	14,6	66,7	18,7	1,8
2009	14,6	66,6	18,8	1,9
2010	14,6	66,4	19,0	1,9
2011	14,6	66,1	19,3	2,1
2012	14,7	65,7	19,7	2,2
2013	14,7	65,3	20,1	2,4
2014	14,6	64,9	20,5	2,6
2015	14,5	64,6	20,9	2,8
2016	14,4	64,3	21,3	3,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Πίνακας 3: Ελλάδα, διάμεσος ηλικία του πληθυσμού, 1951-2016 (πληθυσμός στην αρχή του έτους)

Ετη	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες		Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
1951	26,12	25,06	27,10	1984	34,95	33,42	36,47
1952	26,38	25,32	27,37	1985	35,15	33,61	36,69
1953	26,72	25,65	27,70	1986	35,20	33,90	36,53
1954	27,06	26,00	28,05	1987	35,26	34,19	36,36
1955	27,41	26,33	28,40	1988	35,50	34,42	36,61
1956	27,74	26,65	28,75	1989	35,76	34,66	36,87
1957	28,07	26,95	29,10	1990	36,02	34,92	37,13
1958	28,39	27,25	29,45	1991	36,13	35,09	37,23
1959	28,71	27,54	29,81	1992	36,34	35,26	37,44
1960	29,03	27,82	30,18	1993	36,59	35,44	37,70
1961	29,32	28,26	30,31	1994	36,85	35,66	38,01
1962	29,60	28,70	30,44	1995	37,11	35,90	38,33
1963	29,91	28,94	30,81	1996	37,38	36,13	38,63
1964	30,25	29,19	31,20	1997	37,67	36,38	38,93
1965	30,58	29,43	31,60	1998	37,94	36,58	39,24
1966	30,87	29,62	31,96	1999	38,21	36,77	39,55
1967	31,08	29,74	32,25	2000	38,50	37,02	39,90
1968	31,26	29,84	32,48	2001	38,73	37,17	40,20
1969	31,48	29,99	32,77	2002	38,28	36,92	39,64
1970	32,48	31,07	33,73	2003	38,57	37,22	39,96
1971	33,25	31,90	34,46	2004	38,88	37,53	40,28
1972	33,14	31,65	34,48	2005	39,20	37,86	40,60
1973	33,33	31,71	34,80	2006	39,53	38,19	40,93
1974	33,61	31,87	35,15	2007	39,91	38,60	41,28
1975	33,83	32,04	35,40	2008	40,31	39,00	41,64
1976	33,94	32,17	35,50	2009	40,71	39,40	42,00
1977	33,99	32,31	35,53	2010	41,11	39,80	42,40
1978	33,99	32,41	35,51	2011	41,54	40,24	42,83
1979	34,00	32,46	35,52	2012	41,98	40,66	43,28
1980	34,10	32,57	35,65	2013	42,45	41,11	43,76
1981	34,30	32,79	35,87	2014	42,95	41,58	44,26
1982	34,53	33,02	36,10	2015	43,45	42,07	44,77
1983	34,74	33,21	36,28	2016	44,00	43,00	45,00

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Πίνακας 4: Ελλάδα, 1951-2016, Μέση ηλικία του πληθυσμού, 1951-2016 (πληθυσμός στην αρχή του έτους)

	Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες		Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες
1951	30,00	29,10	30,80	1984	36,66	35,51	37,77
1952	30,19	29,34	31,01	1985	36,87	35,71	38,00
1953	30,43	29,56	31,26	1986	36,98	35,93	38,01
1954	30,67	29,78	31,52	1987	37,09	36,14	38,01
1955	30,91	30,00	31,78	1988	37,32	36,36	38,25
1956	31,15	30,22	32,04	1989	37,57	36,61	38,51
1957	31,37	30,42	32,27	1990	37,82	36,85	38,76
1958	31,57	30,60	32,49	1991	37,94	36,98	38,88
1959	31,76	30,78	32,70	1992	38,18	37,20	39,14
1960	31,95	30,95	32,91	1993	38,43	37,42	39,40
1961	32,15	31,23	33,03	1994	38,69	37,66	39,68
1962	32,35	31,51	33,16	1995	38,95	37,91	39,96
1963	32,55	31,68	33,38	1996	39,21	38,14	40,24
1964	32,73	31,83	33,58	1997	39,48	38,39	40,53
1965	32,91	31,98	33,78	1998	39,73	38,62	40,80
1966	33,09	32,14	33,99	1999	39,98	38,86	41,06
1967	33,25	32,27	34,17	2000	40,25	39,11	41,35
1968	33,37	32,37	34,31	2001	40,48	39,32	41,60
1969	33,50	32,48	34,46	2002	40,05	38,90	41,17
1970	34,15	33,14	35,10	2003	40,29	39,14	41,41
1971	34,66	33,66	35,61	2004	40,53	39,37	41,66
1972	34,68	33,65	35,66	2005	40,77	39,60	41,91
1973	34,87	33,83	35,87	2006	41,00	39,82	42,16
1974	35,09	34,02	36,12	2007	41,26	40,08	42,40
1975	35,29	34,20	36,33	2008	41,51	40,33	42,65
1976	35,43	34,34	36,49	2009	41,74	40,57	42,88
1977	35,57	34,46	36,62	2010	41,98	40,80	43,11
1978	35,69	34,59	36,76	2011	42,24	41,06	43,37
1979	35,82	34,71	36,89	2012	42,51	41,32	43,64
1980	35,97	34,85	37,04	2013	42,79	41,60	43,93
1981	36,14	35,03	37,21	2014	43,12	41,91	44,26
1982	36,31	35,21	37,38	2015	43,45	42,23	44,60
1983	36,48	35,35	37,56	2016	43,75	42,53	44,90

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Πίνακας 5: Ελλάδα, βασικοί δομικοί δείκτες, 1951-2015

Έτη	Δείκτης Εξάρτησης		Δείκτης Αντικατάστασης		Δείκτης Γήρανσης	
	Δείκτης Εξάρτησης Α	Δείκτης Εξάρτησης Β	Δείκτης Αντικατάστασης Α	Δείκτης Αντικατάστασης Β	Δείκτης Γήρανσης Α	Δείκτης Γήρανσης Β
	$\frac{((0-14)+(65-100))}{(15-64)} \times 100$	$\frac{((0-19)+(65-100))}{(20-64)} \times 100$	$\frac{(10-14)}{64} \times 100$	$\frac{(15-19)}{64} \times 100$	$\frac{(65-100)}{14} \times 100$	$\frac{(65-100)}{19} \times 100$
1951	54,15	83,39	313,53	323,24	24,19	17,72
1952	53,49	82,12	293,98	316,76	24,97	18,26
1953	52,56	80,44	271,96	309,61	26,00	18,97
1954	51,70	78,73	254,49	301,92	27,01	19,69
1955	51,06	77,18	244,04	293,02	28,00	20,44
1956	50,86	75,91	241,92	280,77	28,84	21,20
1957	51,17	74,81	246,87	263,03	29,38	21,89
1958	51,68	73,80	251,37	242,37	29,75	22,55
1959	52,02	72,87	247,80	223,62	30,19	23,19
1960	52,08	72,17	237,45	209,72	30,77	23,80
1961	52,34	72,52	226,36	201,32	31,42	24,29
1962	52,44	73,59	215,04	201,40	32,28	24,69
1963	52,27	74,58	203,96	205,41	33,35	25,15
1964	52,46	75,45	195,92	203,83	34,27	25,66
1965	52,76	75,78	190,18	196,31	35,00	26,22
1966	52,93	75,53	185,58	187,78	35,82	26,92
1967	53,00	75,01	182,12	180,69	36,77	27,76
1968	53,19	74,61	179,76	174,64	37,69	28,60
1969	53,60	74,83	177,56	170,57	38,70	29,45
1970	54,69	75,61	168,57	158,75	42,05	32,12
1971	55,98	76,91	162,40	150,79	44,80	34,30
1972	56,45	77,86	161,61	152,46	45,46	34,69
1973	56,50	78,01	157,78	150,99	47,03	35,77
1974	56,58	78,08	154,24	149,03	48,73	36,99
1975	56,58	78,20	152,80	149,96	50,42	38,12
1976	56,54	78,23	155,08	153,04	51,88	39,10
1977	56,67	78,24	161,41	156,47	53,13	40,04
1978	56,84	78,26	171,20	162,04	54,38	41,00
1979	56,85	78,11	181,23	168,85	55,67	41,95
1980	56,47	77,43	186,40	173,09	56,94	42,87
1981	55,69	76,35	185,53	174,83	58,27	43,71
1982	54,88	75,55	180,37	176,62	59,55	44,36
1983	54,07	74,92	172,59	177,82	60,73	44,84
1984	53,26	74,07	163,80	175,19	61,88	45,39
1985	52,49	73,04	154,71	168,80	63,23	46,18
1986	52,28	72,50	148,05	156,04	62,99	46,14

Πίνακας 5: Ελλάδα, βασικοί δομικοί δείκτες, 1951-2015 (συνέχεια)

Ετη	Δείκτης Εξάρτησης		Δείκτης Αντικατάστασης		Δείκτης Γήρανσης	
	Δείκτης Εξάρτησης Α	Δείκτης Εξάρτησης Β	Δείκτης Αντικατάστασης Α	Δείκτης Αντικατάστασης Β	Δείκτης Γήρανσης Α	Δείκτης Γήρανσης Β
	$\frac{((0-14)+(65-100))}{(15-64)} \times 100$	$\frac{((0-19)+(65-100))}{(20-64)} \times 100$	$\frac{(10-14)}{64} \times 100$	$\frac{(15-19)}{64} \times 100$	$\frac{(65-100)}{14} \times 100$	$\frac{(65-100)}{19} \times 100$
1987	52,09	72,04	142,51	144,75	62,87	46,14
1988	51,33	71,03	135,33	138,03	64,79	47,30
1989	50,56	69,92	128,42	131,07	67,18	48,80
1990	49,71	68,65	122,55	124,96	69,88	50,50
1991	49,13	67,89	119,02	120,28	71,88	51,68
1992	48,67	67,43	117,87	121,59	76,51	54,41
1993	48,23	66,81	115,07	120,08	80,54	56,84
1994	47,99	66,36	113,35	120,97	85,83	60,12
1995	47,70	65,75	108,58	118,96	90,81	63,26
1996	47,38	65,33	102,99	118,71	96,73	66,68
1997	47,17	64,84	97,91	117,54	102,38	70,13
1998	47,01	64,37	94,26	118,09	107,77	73,47
1999	46,94	63,71	90,17	115,05	112,83	77,04
2000	47,19	63,25	88,96	113,16	117,83	81,02
2001	47,52	62,79	86,14	107,59	122,46	85,10
2002	49,62	65,53	105,68	119,51	111,39	79,03
2003	49,90	65,07	109,75	119,39	114,50	82,08
2004	49,99	64,69	110,24	120,32	117,99	84,93
2005	50,07	64,47	109,16	119,58	121,22	87,42
2006	50,05	64,20	104,42	115,69	123,87	89,39
2007	50,00	63,92	97,41	109,40	126,03	91,07
2008	49,92	63,68	91,13	103,52	127,54	92,20
2009	50,17	63,47	87,40	96,51	128,29	93,62
2010	50,63	63,64	84,88	92,19	129,65	95,29
2011	51,35	64,11	84,06	89,18	131,78	97,54
2012	52,29	64,92	84,04	87,15	134,09	99,85
2013	53,25	65,87	84,14	85,76	136,65	102,13
2014	54,16	66,97	84,15	85,77	139,90	104,40
2015	54,87	67,73	83,19	84,40	143,80	107,26

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Πίνακας 6α: Ελλάδα, 1951-2016, Μέσος πληθυσμός, γεννήσεις, θάνατοι, Φυσικό ισοζύγιο και Φαινόμενη μετανάστευση

Ετος	Γεννητικότητα		Θνησιμότητα		Φυσικό Ισοζύγιο		Φαινόμενη μετανάστευση	
	Γεννήσεις	Γεννήσεις επί 1000 κατοίκων (ΑΔΓ)	Dx	Θάνατοι επί 1000 κατοίκων (ΑΔΘ)	Γεννήσεις-Θάνατοι	ΑΔΓ-ΑΔΘ (επι 1000 κατοίκων)	Απόλυτες τιμές	(ο/οο)
			(Θάνατοι)		Nx-Dx			
1932-40	1696628		929841		766787			
1951	155422	20,33	57508	7,52	97914	12,81	-37794	-4,94
1952	149637	19,35	53377	6,90	96260	12,45	-10912	-1,41
1953	143765	18,39	56680	7,25	87085	11,14	-7006	-0,90
1954	151892	19,24	55625	7,05	96267	12,20	-22043	-2,79
1955	154263	19,37	54781	6,88	99482	12,49	-30680	-3,85
1956	158203	19,70	59460	7,40	98743	12,30	-33402	-4,16
1957	155940	19,26	61664	7,62	94276	11,64	-23219	-2,87
1958	155359	19,01	58160	7,12	97199	11,89	-16232	-1,99
1959	160199	19,40	60852	7,37	99347	12,03	-22205	-2,69
1960	157239	18,88	60563	7,27	96676	11,61	-26733	-3,21
1951-60	1541919		578670		963249		-230226	
1961	150716	17,95	63955	7,62	86761	10,33	-26351	-3,14
1962	152158	18,01	66554	7,88	85604	10,13	-44814	-5,30
1963	148249	17,48	66813	7,88	81436	9,60	-50341	-5,94
1964	153109	17,99	69429	8,16	83680	9,83	-48324	-5,68
1965	151448	17,71	67269	7,87	84179	9,85	-32566	-3,81
1966	154613	17,95	67912	7,88	86701	10,07	-3646	-0,42
1967	162839	18,68	71975	8,26	90864	10,42	3736	0,43
1968	160338	18,34	73309	8,39	87029	9,95	-27817	-3,16
1969	154077	17,56	71825	8,19	82252	9,37	-87280	-9,88
1970	144928	16,48	74009	8,42	70919	8,07	-72827	-8,28
1961-70	1532475		693050		839425		-390230	
1971	141126	15,98	73819	8,36	67307	7,62	-19395	-2,20
1972	140891	15,85	76859	8,65	64032	7,20	-15012	-1,69
1973	137526	15,40	77648	8,70	59878	6,71	-23181	-2,60
1974	144069	16,08	76303	8,51	67766	7,56	-9035	-1,01
1975	142273	15,73	80077	8,85	62196	6,88	40383	4,46
1976	146566	15,99	81818	8,93	64748	7,06	46224	5,04
1977	143739	15,44	83750	9,00	59989	6,44	36394	3,93
1978	146588	15,54	81615	8,65	64973	6,89	74916	8,00
1979	147965	15,50	82338	8,62	65627	6,88	75649	7,92
1980	148134	15,36	87282	9,05	60852	6,31	29694	3,08
1971-80	1438877		801509		637368		236637	

Πίνακας 6α : Ελλάδα, 1951-2016, γεννήσεις, θάνατοι, Φυσικό ισοζύγιο και Φαινόμενη μετανάστευση (συνέχεια)

Έτος	Γεννητικότητα		Θνησιμότητα		Φυσικό Ισοζύγιο		Φαινόμενη μετανάστευση	
	Γεννήσεις	Γεννήσεις επί 1000 κατοίκων (ΑΔΓ)	Θx	Θάνατοι επί 1000 κατοίκων (ΑΔΘ)	Γεννήσεις-Θάνατοι	ΑΔΓ-ΑΔΘ (επι 1000 κατοίκων)	Απόλυτες τιμές	(ο/οο)
1981	140953	14,49	86261	8,87	54692	5,62	18814	1,93
1982	137275	14,02	86345	8,82	50930	5,20	7708	0,79
1983	132608	13,47	90586	9,20	42022	4,27	11120	1,13
1984	125724	12,70	88397	8,93	37327	3,77	6506	0,66
1985	116481	11,73	92886	9,35	23595	2,38	12133	1,22
1986	112810	11,32	91783	9,21	21027	2,11	13514	1,36
1987	106392	10,64	95656	9,56	10736	1,08	19801	1,98
1988	107505	10,71	92407	9,21	15098	1,50	27142	2,70
1989	101657	10,08	92720	9,19	8937	0,89	53852	5,34
1990	102229	10,06	94152	9,27	8077	0,79	143722	14,15
1981-90	1183634		91119		5152525		787586	
1991	102620	10,01	95498	9,31	7122	0,70	87350	8,46
1992	104081	10,04	98231	9,47	5850	0,57	57945	5,57
1993	101799	9,73	97419	9,31	4380	0,42	54533	5,21
1994	103763	9,83	97807	9,27	5956	0,56	40146	3,82
1995	101495	9,54	100158	9,42	1337	0,12	51022	4,83
1996	100718	9,40	100740	9,41	-22	-0,01	40957	3,86
1997	102038	9,47	99738	9,26	2300	0,21	61683	5,79
1998	100894	9,31	102668	9,48	-1774	-0,17	56292	5,25
1999	100643	9,25	103304	9,49	-2661	-0,24	30520	2,84
2000	103267	9,46	105170	9,63	-1952	-0,17	62314	5,77
1991 2000	1021318		1000733		20536		542762	
2001	102282	9,34	102559	9,37	-277	-0,03	52562	4,84
2002	103569	9,43	103915	9,46	-346	-0,03	27842	2,55
2003	104420	9,47	105529	9,57	-1109	-0,10	25708	2,35
2004	105655	9,55	104942	9,49	713	-0,06	28830	2,63
2005	107545	9,69	105091	9,46	2454	0,23	32350	2,94
2006	112042	10,05	105476	9,46	6566	0,59	24726	2,24
2007	111926	10,00	109895	9,82	2031	0,18	22898	2,07
2008	118302	10,53	107979	9,61	10323	0,92	23485	2,12
2009	117933	10,45	108316	9,60	9617	0,85	14927	1,34
2010	114766	10,15	109084	9,65	5682	0,50	-1579	-0,14
2001 2010	1098440		1062786		35654		251749	
2011	106428	9,57	111099	9,99	-4671	-0,42	-32315	-2,91
2012	100371	9,05	116668	10,52	-16297	-1,47	-66494	-6,02
2013	94134	8,51	111794	10,20	-17660	-1,69	-59148	-5,39
2014	92149	8,43	113740	10,41	-21591	-1,98	-47198	-4,33
2015	91847	8,48	121212	11,16	-29.365	-2,68	-44905	-4,15
2016	92898	8,61	118792	11,02	-25.894	-2,41	25894	

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Πίνακας 6b: Ελλάδα, μεταβολές του πληθυσμού και ισοζύγια ανά περίοδο

	Μεταβολή του πληθυσμού ανά περίοδο (απόλυτες τιμές)	Μέσος πληθυσμός περιόδου	Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (ο/οο)	Γεννήσεις	Γεννήσεις	Θάνατοι	Θάνατοι	Συνολικό φυσικό ισοζύγιο περιόδου	φυσικό ισοζύγιο/ έτος	Μέσο Φυσικό Ισοζύγιο περιόδου (%)	Φαινόμενη μετανάστευση	Φαινόμενη μετανάστευση/ έτος	Μέση Φαινόμενη μετανάστευση περιόδου (%)
				περιόδου	/έτος	περιόδου	/έτος						
1951-60	733023	11811084	9,2	1,542	154,2	0,578	57,8	963,25	96,3	8,2	-230,2	-23,0	-1,9
1961-70	449195	12768705	5,3	1,532	153,2	0,693	69,3	839,43	83,9	6,6	-390,2	-39,0	-3,1
1970-80	874005	13654902	9,5	1,439	143,9	0,802	80,2	637,37	63,7	4,7	236,6	23,7	1,7
1981-90	586753	14822284	5,9	1,184	118,4	0,911	91,1	272,44	27,2	1,8	314,3	31,41	2,1
1991-00	563298	15690686	5,4	1,021	102,1	1000,1	100,1	20,86	2,1	0,1	542,7	54,3	3,5
2000-10	287403	16397685	2,6	1,098	109,8	1062,8	106,3	35,65	3,6	0,2	251,7	25,2	1,5
2011-15	-339644	16515266	-6,1	0,485	97,0	0,574	114,9	-17,9	-17,9	-1,1	-250,1	-50,0	-3,0

Πίνακας 6c: Ελλάδα, φυσικά ισοζύγια Ελλήνων και αλλοδαπών

	ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ-ΘΑΝΑΤΟΙ ΣΥΝΟΛΟ	ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ-ΘΑΝΑΤΟΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΠΗΚΟΩΝ	ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ-ΘΑΝΑΤΟΙ ΜΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΠΗΚΟΩΝ
2004	713	-14489	15202
2005	2.454	-13650	16104
2006	6.566	-11359	17925
2007	2.031	-16581	18612
2008	11.223	-8873	20096
2009	10.113	-9817	19930
2010	4.782	-14161	18943
2011	-4.671	-20848	16177
2012	-16.297	-29098	12801
2013	-17.660	-28336	10676
2014	-21.592	-31102	9510
2015	-29.365	-38746	9381
2004-15	-51.703	-237060	185357

ΕΝΟΤΗΤΑ 3 ΘΑΝΑΤΟΙ ΚΑΙ ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑ

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Πίνακας 7 : Ελλάδα, θάνατοι, ΑΔΓ (ο/οο) και μέση προσδοκώμενη ζωή στη γέννηση

Έτος	Θάνατοι	Ετήσια μεταβολή	Θάνατοι <έτους	ΑΔΓ (.000)	Βρεφική θνησιμότητα (00/0)	Προσδοκώμενη ζωή στην γέννηση (έτη)	
						Ανδρες	Γυναίκες
1932	117593		22785	17,97	122,81		
1933	111447	-6146	22268	16,82	122,73		
1934	100651	-10796	23329	14,96	111,66		
1935	101416	765	21708	14,83	112,76		
1936	105005	3589	22074	15,14	114,17		
1937	105674	669	22469	15,04	122,2		
1938	93766	-11908	18345	13,17	99,43		
1939	100459	6693	21132	13,91	118,15		
1940	93830	-6629				52,94	55,80
1932-40 (Σύνολο)	929841						
1932-40 (Μέος ετήσιος)	103316						
1951	57508			7,52		63,44	66,65
1952	53377	-4131		6,90			
1953	56680	3303		7,25			
1954	55625	-1055		7,05			
1955	54781	-844	6713	6,88	43,52		
1956	59460	4679	6128	7,40	38,74		
1957	61664	2204	6884	7,62	44,15		
1958	58160	-3504	6063	7,12	39,03		
1959	60852	2692	6510	7,37	40,64		
1960	60563	-289	6300	7,27	40,07		
1961	63955	3392	6006	7,62	39,85	70,20	73,51
1962	66554	2599	6144	7,88	40,38	69,87	73,37
1963	66813	259	5825	7,88	39,29	70,35	74,06
1964	69429	2616	5488	8,16	35,84	69,96	73,90
1965	67269	-2160	5194	7,87	34,30	70,64	74,51
1966	67912	643	5253	7,88	33,98	70,48	74,80
1967	71975	4063	5590	8,26	34,33	70,56	74,28
1968	73309	1334	5518	8,33	34,41	70,59	74,39
1969	71825	-1484	4899	8,13	31,80	71,12	75,23
1970	74009	2184	4290	8,42	29,60	71,44	76,01
1971	73819	-190	3797	8,36	26,91	72,16	76,22
1972	76859	3040	3851	8,65	27,33	71,76	75,86
1973	77648	789	3320	8,70	24,14	72,16	76,20
1974	76303	-1345	3448	8,51	23,93	72,38	76,80
1975	80077	3774	3409	8,85	23,96	72,23	76,67
1976	81818	1741	3300	8,93	22,52	72,32	76,76
1977	83750	1932	2927	9,04	20,36	72,46	76,92
1978	81615	-2135	2833	8,72	19,33	73,01	77,51
1979	82338	723	2772	8,62	18,73	73,34	77,94
1980	87282	4944	2658	9,05	17,94	73,09	77,65

Πίνακας 7: Ελλάδα, θάνατοι, ΑΔΓ (ο/οο) και μέση προσδοκώμενη ζωή στη γέννηση (συνέχεια)

Έτος	Θάνατοι	Ετήσια μεταβολή	θάνατοι <έτους	ΑΔΓ (.000)	Βρεφική θνησιμότητα (00/0)	Προσδοκώμενη ζωή στην γέννηση (έτη)	
						Ανδρες	Γυναίκες
1981	86261	-1021	2294	8,87	16,27	73,44	78,05
1982	86345	84	2076	8,82	15,12	73,62	78,20
1983	90586	4241	1932	9,20	14,57	73,42	78,01
1984	88397	-2189	1803	8,93	14,34	73,80	78,56
1985	92886	4489	1647	9,35	14,14	73,42	78,28
1986	91783	-1103	1381	9,21	12,24	74,00	78,58
1987	95656	3873	1247	9,57	11,72	73,81	78,36
1988	92407	-3249	1187	9,21	11,04	74,26	79,07
1989	92720	313	989	9,19	9,73	74,45	79,25
1990	94152	1432	993	9,27	9,71	74,65	79,37
1991	95498	1346	927	9,25	9,03	74,70	79,64
1992	98231	2733	871	9,45	8,37	74,74	79,57
1993	97419	-812	864	9,31	8,49	74,99	79,84
1994	97807	388	823	9,30	7,93	75,19	80,10
1995	100158	2351	827	9,48	8,15	75,01	80,16
1996	100740	582	730	9,50	7,25	75,13	80,31
1997	99738	-1002	657	9,36	6,44	75,49	80,64
1998	102668	2930	674	9,58	6,68	75,55	80,53
1999	103304	636	619	9,60	6,15	75,58	80,72
2000	105219	1915	561	9,74	5,43	75,58	80,92
2001	102559	-2660	522	9,44	5,10	76,06	81,39
2002	103915	1356	530	9,53	5,12	76,32	81,52
2003	105529	1614	420	9,66	4,02	76,47	81,65
2004	104942	-587	429	9,58	4,06	76,56	81,86
2005	105091	149	409	9,56	3,80	76,71	82,07
2006	105476	385	415	9,57	3,70	77,07	82,34
2007	109895	4419	397	9,95	3,55	76,82	82,18
2008	107979	-1916	314	9,75	2,65	77,35	82,61
2009	108316	337	371	9,75	3,15	77,36	82,81
2010	109084	768	436	9,81	3,80	77,76	82,84
2011	111099	2015	357	10,00	3,35	77,94	83,10
2012	116668	5569	293	10,56	2,92	77,89	82,97
2013	111794	-4874	347	10,20	3,69	78,50	83,48
2014	113740	1946	346	10,44	3,75	78,36	83,57
2015	121212	7472	364	11,16	3,96	78,15	83,32
2016	118792	-2420	387		4,17		

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

ΕΝΟΤΗΤΑ 4 ΓΕΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Πίνακας 8 : Ελλάδα, γεννήσεις (σύνολο, Ελλήνων, αλλοδαπών/εντός –εκτός γάμου, ΑΔΓ (ο/οο) , ΣΔΓ (παιδιά/γυναίκα) και μέση ηλικία στην τεκνογονία (έτη)

Έτος	Πληθυσμός στην μέση του έτους	Σύνολο γεννήσεων	D	Γεννήσεις Ελληνίδων	Δ ανά έτος	Γεννήσεις Ελληνίδων % του συνόλου	Γεννήσεις αλλοδαπών	Δ ανά έτος	Γεννήσεις αλλοδαπών, % του συνόλου	Δ της ποσοστιαίας μεταβολής ετησίως	Γεννήσεις εκτός γάμου *	Γεννήσεις εκτός γάμου, ο/ο	Γεννήσεις εκτός γάμου, σε σύμφωνο	Γεννήσεις σε σύμφωνο, ο/ο των εκτός γάμου	ΑΔΓ (ο/οο)	Μέση ηλικία στην τεκνογονία	ΣΔΓ	Έτος
1933-40 (Σύνολο)		1696628																
1933-40 Μέσος ετήσιος		188514																
1949		139.000																
1950																		
1951	7646404	155422													20,33			1951
1952	7733248	149637	-5785												19,35			1952
1953	7817095	143765	-5872												18,39			1953
1954	7893411	151892	8127												19,24			1954
1955	7965541	154263	2371												19,37			1955
1956	8031016	158203	3940												19,70	29,22	2,31	1956
1957	8096218	155940	-2263												19,26	29,15	2,25	1957
1958	8173129	155359	-581												19,01	29,00	2,22	1958
1959	8258163	160199	4840												19,40	28,74	2,26	1959
1960	8327406	157239	-2960								1948	1,24			18,88	28,69	2,21	1960
		1541919																
1961	8398049	150716	-6523								1835	1,22			17,95	28,73	2,12	1961
1962	8448233	152158	1442								1754	1,15			18,01	28,61	2,16	1962
1963	8479622	148249	-3909								1767	1,19			17,48	28,44	2,13	1963
1964	8510427	153109	4860								1668	1,09			17,99	28,24	2,24	1964
1965	8550333	151448	-1661								1599	1,06			17,71	28,07	2,24	1965
1966	8613654	154613	3165								1534	0,99			17,95	27,90	2,32	1966
1967	8716444	162839	8226								1609	0,99			18,68	27,77	2,45	1967
1968	8802860	160338	-2501								1744	1,09			18,34	27,66	2,42	1968
1969	8834858	154077	-6261								1725	1,12			17,56	27,67	2,35	1969
1970	8792806	144928	-9149								1607	1,11			16,48	27,42	2,40	1970
		1532475									16842	1,10						
1971	8831043	141126	-3802								1681	1,19			15,98	27,40	2,32	1971
1972	8888625	140891	-235								1657	1,18			15,85	27,28	2,32	1972
1973	8929084	137526	-3365								1749	1,27			15,40	27,14	2,27	1973
1974	8962022	144069	6543								1752	1,22			16,08	26,90	2,38	1974
1975	9046542	142273	-1796								1884	1,32			15,73	26,78	2,32	1975
1976	9167189	146566	4293								1897	1,29			15,99	26,55	2,34	1976
1977	9268478	143739	-2827								1918	1,33			15,44	26,49	2,26	1977
1978	9359960	146588	2849								2015	1,37			15,54	26,34	2,27	1978
1979	9548258	147965	1377								2070	1,40			15,50	26,22	2,26	1979
1980	9642505	148134	169								2166	1,46			15,36	26,13	2,23	1980
		1438877									18789							

Πίνακας 8: Ελλάδα, γεννήσεις (σύνολο, Ελλήνων, αλλοδαπών/εντός –εκτός γάμου, ΑΔΓ (ο/οο) , ΣΔΓ (παιδιά/γυναίκα) και μέση ηλικία στην τεκνογονία (έτη) συνέχεια

Έτος	Πληθυσμός στην μέση του έτους	Σύνολο γεννήσεων	D	Γεννήσεις Ελλήνων	Δ ανά έτος	Γεννήσεις Ελλήνων % του συνόλου	Γεννήσεις αλλοδαπών	Δ ανά έτος	Γεννήσεις αλλοδαπών, % του συνόλου	Δ της ποσοστιαίας μεταβολής ετησίως	Εκτος γάμου *	Γεννήσεις εκτός γάμου, ο/ο	Γεννήσεις εκτός γάμου, σε σύμφωνο	Γεννήσεις σε σύμφωνο, ο/ο των εκτος γάμου	ΑΔΓ (ο/οο)	Μέση ηλικία στην τεκνογονία	ΣΔΓ	Έτος
1981	9729350	140953	-7181								2234	1,58			14,49	26,24	2,09	1981
1982	9789513	137275	-3678								2035	1,48			14,02	26,02	2,02	1982
1983	9846627	132608	-4667								2050	1,55			13,47	26,14	1,94	1983
1984	9895801	125724	-6884								2096	1,67			12,70	26,16	1,82	1984
1985	9934294	116481	-9243								2097	1,80			11,73	26,27	1,67	1985
1986	9967222	112810	-3671								2056	1,82			11,32	26,44	1,60	1986
1987	10000600	106392	-6418								2223	2,09			10,64	26,54	1,50	1987
1988	10036992	107505	1113								2219	2,06			10,71	26,78	1,50	1988
1989	10089508	101657	-5848								2095	2,06			10,08	26,98	1,40	1989
1990	10160504	102229	572								2214	2,17			10,06	27,16	1,39	1990
		1183634									21319	1,80						
1991	10319950	102620	391								2447	2,38			10,01	27,39	1,37	1991
1992	10399103	104081	1461								2745	2,64			10,04	27,59	1,36	1992
1993	10460459	101799	-2282								2887	2,84			9,73	27,90	1,32	1993
1994	10512931	103763	1964								2982	2,87			9,83	28,08	1,33	1994
1995	10562164	101495	-2268								3083	3,04			9,54	28,26	1,28	1995
1996	10608821	100718	-777								3290	3,27			9,40	28,45	1,26	1996
1997	10661312	102038	1320								3532	3,46			9,47	28,66	1,27	1997
1998	10720566	100894	-1144								3842	3,81			9,31	28,82	1,24	1998
1999	10761705	100643	-251								3890	3,87			9,25	28,96	1,23	1999
2000	10805796	103267	2624								4148	4,02			9,46	29,11	1,25	2000
		1021318									32846	3,22						
2001	10862146	102282	-985								4352	4,25			9,34	29,27	1,25	2001
2002	10902005	103569	1287								4600	4,44			9,43	29,40	1,28	2002
2003	10928091	104420	851								5018	4,81			9,47	29,53	1,30	2003
2004	10955163	105655	1235	88805		84,05	16850		15,95		5382	5,09			9,55	29,74	1,31	2004
2005	10987352	107545	1890	89819	1014	83,52	17726	876	16,48	46,35	5485	5,10			9,69	29,97	1,34	2005
2006	11020393	112042	4497	92590	2771	82,64	19452	1726	17,36	38,38	5913	5,28			10,05	29,97	1,40	2006
2007	11048499	111926	-116	91463	-1127	81,72	20463	1011	18,28	>100,00	6507	5,81			10,00	30,08	1,41	2007
2008	11077863	118302	6376	96329	4866	81,43	21973	1510	18,57	23,68	7020	5,93			10,53	30,20	1,50	2008
2009	11107024	117933	-369	95640	-689	81,10	22293	320	18,90	>100,0	7749	6,57			10,45	30,35	1,51	2009
2010	11121383	114766	-3167	93209	-2431	81,22	21557	-736	18,78	23,24	8351	7,28			10,15	30,41	1,48	2010
		1098440		647855	4404		140314				60377	5,50						
2011	11104995	106428	-8338	87426	-5783	82,15	19002	-2555	17,85	30,64	7849	7,37			9,57	30,53	1,40	2011
2012	11045039	100371	-6057	84851	-2575	84,54	15520	-3482	15,46	57,49	7640	7,61			9,05	30,71	1,35	2012
2013	10965241	94134	-6237	80940	-3911	85,98	13194	-2326	14,02	37,29	6337	6,73	252	4,0	8,51	30,92	1,29	2013
2014	10892369	92149	-1985	79975	-965	86,79	12173	-1021	13,21	51,44	7165	7,78	430	6,0	8,43	31,04	1,30	2014
2015	10820883	91847	-302	79904	-71	87,00	11943	-230	13,00	76,16	7393	8,05	663	9,0	8,48	31,28	1,33	2015
2016		92898	1051	80153	249	86,28	12745	802	13,72	76,31	7525	8,10						2016

* Περιλαμβάνονται και οι γεννήσεις εντός Συμφώνου Συμβίωσης

Πίνακας 9: Ελλάδα, γεννήσεις (σύνολο, ανα τάξη έλευσης), μέση ηλικία και ΣΔΓ

Έτος	Σύνολο	D	1η τάξη Bio	% 1η τάξης Bio	2η τάξη rang Bio	% 2ης τάξης	3η τάξη Bio	% 3ης τάξης Bio	4η + τάξη Bio	% 4ης + τάξης	ΑΔΓ (ο/οο)	Μέση ηλικία στο 1ο παιδί	Μέση ηλικία στην τεκνογονία	ΣΔΓ	Έτος
1949	139.000														
1950															
1951	155422										20,33				1951
1952	149637	-5785									19,35				1952
1953	143765	-5872									18,39				1953
1954	151892	8127									19,24				1954
1955	154263	2371									19,37				1955
1956	158203	3940									19,70		29,22	2,31	1956
1957	155940	-2263									19,26		29,15	2,25	1957
1958	155359	-581									19,01		29,00	2,22	1958
1959	160199	4840									19,40		28,74	2,26	1959
1960	157239	-2960	64553	41,05	49577	31,53	22104	14,06	21005	13,36	18,88	25,94	28,69	2,21	1960
	1541919														
1961	150716	-6523	60805	40,34	49888	33,10	21157	14,04	18866	12,52	17,95	25,88	28,73	2,12	1961
1962	152158	1442	61958	40,72	51518	33,86	20776	13,65	17906	11,77	18,01	25,84	28,61	2,16	1962
1963	148249	-3909	62357	42,06	50284	33,92	19527	13,17	16081	10,85	17,48	25,75	28,44	2,13	1963
1964	153109	4860	66952	43,73	51706	33,77	19686	12,86	14765	9,64	17,99	25,68	28,24	2,24	1964
1965	151448	-1661	64594	42,65	53671	35,44	19430	12,83	13753	9,08	17,71	25,45	28,07	2,24	1965
1966	154613	3165	67520	43,67	55232	35,72	19146	12,38	12715	8,22	17,95	25,37	27,90	2,32	1966
1967	162839	8226	69496	42,68	60218	36,98	20543	12,62	12582	7,73	18,68	25,25	27,77	2,45	1967
1968	160338	-2501	66284	41,34	60893	37,98	20779	12,96	12382	7,72	18,34	25,09	27,66	2,42	1968
1969	154077	-6261	61955	40,21	59424	38,57	20930	13,58	11768	7,64	17,56	25,07	27,67	2,35	1969
1970	144928	-9149	60141	41,50	55155	38,06	19240	13,28	10392	7,17	16,48	24,96	27,42	2,40	1970
	1532475		642062	41,90	547989	35,76	201214	13,13	141210	9,21					
1971	141126	-3802	58744	41,63	53832	38,14	18727	13,27	9823	6,96	15,98	25,03	27,40	2,32	1971
1972	140891	-235	59336	42,11	52571	37,31	19087	13,55	9897	7,02	15,85	24,85	27,28	2,32	1972
1973	137526	-3365	56646	41,19	51753	37,63	19256	14,00	9871	7,18	15,40	24,71	27,14	2,27	1973
1974	144069	6543	61633	42,78	53393	37,06	19547	13,57	9496	6,59	16,08	24,54	26,90	2,38	1974
1975	142273	-1796	61681	43,35	52428	36,85	18539	13,03	9625	6,77	15,73	24,52	26,78	2,32	1975
1976	146566	4293	64798	44,21	54756	37,36	18534	12,65	8478	5,78	15,99	24,43	26,55	2,34	1976
1977	143739	-2827	63577	44,23	54087	37,63	18182	12,65	7893	5,49	15,44	24,38	26,49	2,26	1977
1978	146588	2849	65541	44,71	55015	37,53	18530	12,64	7502	5,12	15,54	24,24	26,34	2,27	1978
1979	147965	1377	66056	44,64	55330	37,39	19067	12,89	7512	5,08	15,50	24,21	26,22	2,26	1979
1980	148134	169	66169	44,67	55396	37,40	18934	12,78	7635	5,15	15,36	24,14	26,13	2,23	1980
	1438877		624181	43,38	538561	37,43	188403	13,09	87732	6,10					
1981	140953	-7181	61360	43,53	53879	38,22	18258	12,95	7456	5,29	14,49	24,16	26,24	2,09	1981
1982	137275	-3678	59192	43,12	52884	38,52	17967	13,09	7232	5,27	14,02	24,18	26,02	2,02	1982
1983	132608	-4667	58686	44,26	50302	37,93	16827	12,69	6793	5,12	13,47	24,19	26,14	1,94	1983
1984	125724	-6884	56312	44,79	47832	38,05	15314	12,18	6266	4,98	12,70	24,31	26,16	1,82	1984
1985	116481	-9243	51436	44,16	45566	39,12	13926	11,96	5553	4,77	11,73	24,52	26,27	1,67	1985
1986	112810	-3671	50233	44,53	44236	39,21	13017	11,54	5324	4,72	11,32	24,73	26,44	1,60	1986
1987	106392	-6418	48344	45,44	40724	38,28	12139	11,41	5185	4,87	10,64	24,90	26,54	1,50	1987
1988	107505	1113	48770	45,37	41372	38,48	12237	11,38	5126	4,77	10,71	25,12	26,78	1,50	1988
1989	101657	-5848	45102	44,37	39826	39,18	11748	11,56	4981	4,90	10,08	25,33	26,98	1,40	1989
1990	102229	572	45588	44,59	39833	38,96	11914	11,65	4894	4,79	10,06	25,50	27,16	1,39	1990
	1183634		525023	44,36	456454	38,56	143347	12,11	58810	4,97					
1991	102620	391	46583	45,39	38558	37,57	12262	11,95	5217	5,08	10,01	25,74	27,39	1,37	1991
1992	104081	1461	48450	46,55	37947	36,46	12166	11,69	5518	5,30	10,04	25,98	27,59	1,36	1992
1993	101799	-2282	46276	45,46	37771	37,10	12094	11,88	5658	5,56	9,73	26,28	27,90	1,32	1993
1994	103763	1964	46978	45,27	38478	37,08	12429	11,98	5878	5,66	9,83	26,41	28,08	1,33	1994
1995	101495	-2268	47056	46,36	37828	37,27	11564	11,39	5047	4,97	9,54	26,67	28,26	1,28	1995
1996	100718	-777	47067	46,73	37068	36,80	11396	11,31	5187	5,15	9,40	26,86	28,45	1,26	1996
1997	102038	1320	47176	46,23	38228	37,46	11562	11,33	5072	4,97	9,47	27,04	28,66	1,27	1997
1998	100894	-1144	47450	47,03	38048	37,71	10910	10,81	4486	4,45	9,31	27,22	28,82	1,24	1998
1999	100643	-251	47525	47,22	37915	37,67	10901	10,83	4302	4,27	9,25	27,37	28,96	1,23	1999
2000	103267	2624	49229	47,67	38536	37,32	11131	10,78	4371	4,23	9,46	27,53	29,11	1,25	2000
	1021318		473790	46,39	380377	37,24	116415	11,40	50736	4,97					
2001	102282	-985	48268	47,19	39078	38,21	10566	10,33	4370	4,27	9,34	27,67	29,27	1,25	2001
2002	103569	1287	48900	47,21	39543	38,18	10841	10,47	4285	4,14	9,43	27,90	29,40	1,28	2002
2003	104420	851	49729	47,62	39696	38,02	10709	10,26	4286	4,10	9,47	28,07	29,53	1,30	2003
2004	105655	1235	50389	47,69	39884	37,75	11036	10,45	4346	4,11	9,55	28,33	29,74	1,31	2004
2005	107545	1890	50528	46,98	41434	38,53	11682	10,86	3901	3,63	9,69	28,58	29,97	1,34	2005
2006	112042	4497	53323	47,59	42350	37,80	12128	10,82	4241	3,79	10,05	28,55	29,97	1,40	2006
2007	111926	-116	52981	47,34	42712	38,16	12171	10,87	4062	3,63	10,00	28,75	30,08	1,41	2007
2008	118302	6376	55995	47,33	44484	37,60	13536	11,44	4287	3,62	10,53	28,80	30,20	1,50	2008
2009	117933	-369	55328	46,91	44322	37,58	14042	11,91	4241	3,60	10,45	28,95	30,35	1,51	2009
2010	114766	-3167	55296	48,18	42002	36,60	13235	11,53	4233	3,69	10,15	29,08	30,41	1,48	2010
	1098440		520737	47,41	415505	37,83	119946	10,92	42252	3,85					
2011	106428	-8338	53632	50,39	38117	35,81	10997	10,33	3682	3,46	9,57	29,37	30,53	1,40	2011
2012	100371	-6057	51317	51,13	36085	35,95	9639	9,60	3330	3,32	9,05	29,64	30,71	1,35	2012
2013	94134	-6237	47675	50,65	34614	36,77	8715	9,26	3130	3,33	8,51	29,87	30,92	1,29	2013
2014	92149	-1985	45853	49,76	34858	37,83	8528	9,25	2910	3,16	8,43	30,01	31,04	1,30	2014
2015	91847	-302	44196	48,12	35799	38,98	8906	9,70	2946	3,21	8,48	30,21	31,28	1,33	2015
2016	92898	1051													2016

Πίνακας 10: Συγχρονικός δείκτης γονιμότητας στους νομούς της Ελλάδας (1981, 1991, 2001, 2010, 2015)

ΝΟΜΟΙ	Συγχρονιος δείκτης (παιδιά/γυναίκα)				
	1981*	1991	2001	2010	2015
Αιτωλοακαρνανία	2,46	1,63	1,38	1,58	1,39
Βοιωτία	1,98	1,20	1,26	1,69	1,30
Εύβοια	2,36	1,51	1,24	1,52	1,32
Ευρυτανία	1,84	1,63	1,03	1,29	1,02
Φθιώτιδα	1,95	1,28	1,28	1,48	1,14
Φοκίδα	1,63	1,42	1,30	1,20	0,91
Αργολίδα	2,09	1,54	1,27	1,79	1,59
Αρκαδία	1,90	1,57	1,24	1,47	1,20
Αχαΐα	2,51	1,54	1,19	1,54	1,38
Ηλεία	2,16	1,23	1,21	1,40	1,15
Κόρινθος	2,10	1,28	1,29	1,63	1,41
Λακωνία	2,03	1,51	1,43	1,49	1,10
Μεσσηνία	2,26	1,45	1,21	1,54	1,24
Ζάκυνθος	2,12	1,67	1,58	1,70	1,57
Κέρκυρα	1,99	1,40	1,17	1,42	1,42
Κεφαλλονιά	2,09	1,43	1,42	1,73	1,43
Λευκάδα	2,18	1,32	1,34	1,61	1,34
Θεσπρωτία	2,33	1,47	1,02	1,48	1,20
Ιωάννινα	2,21	1,28	1,00	1,41	1,19
Πρέβεζα	2,33	1,59	1,08	1,70	1,39
Καρδίτσα	2,19	1,68	1,26	1,48	1,36
Λάρισα	2,35	1,47	1,33	1,69	1,39
Μαγνησία	2,17	1,49	1,29	1,55	1,22
Τρίκαλα	2,32	1,53	1,28	1,56	1,40
Γρεβενά	1,95	1,26	1,58	1,52	1,00
Δράμα	2,34	1,40	1,38	1,47	1,36
Ημαθία	2,14	1,51	1,54	1,77	1,43
Θεσσαλονίκη	1,97	1,22	1,18	1,46	1,29
Καβάλα	2,10	1,45	1,31	1,60	1,56
Καστοριά	2,00	1,35	1,13	1,36	1,26
Κιλκίς	1,73	1,19	1,42	1,63	1,26
Κοζάνη	2,50	1,58	1,31	1,52	1,39
Πέλλα	2,12	1,53	1,48	1,64	1,39
Πιερρία	1,99	1,45	1,52	1,77	1,32
Σέρρες	1,87	1,38	1,25	1,25	1,22
Φλώρινα	2,31	1,49	1,60	1,52	1,30
Χαλκιδική	1,92	1,36	1,42	1,52	1,26
Έβρος	2,14	1,33	1,46	1,64	1,40
Ξάνθη	2,62	1,72	1,68	1,88	1,44
Ροδόπη	2,27	1,32	1,36	1,40	1,25
Δοδεκάνησα	2,24	1,60	1,42	1,50	1,42
Κυκλάδες	1,91	1,48	1,28	1,45	1,29
Λέσβος	2,22	1,54	1,46	1,54	1,50
Σάμος	2,21	1,54	1,12	1,35	1,34
Χίος	2,43	1,60	1,26	1,55	1,38
Ηράκλειο	2,44	1,63	1,48	1,71	1,45
Λασιθί	2,07	1,83	1,65	1,74	1,42
Ρέθυμνο	2,61	1,60	1,50	1,65	1,41
Χανιά	2,11	1,60	1,39	1,65	1,53
Αττική	1,94	1,27	1,17	1,37	1,29
Άρτα	2,21	1,58	1,28	1,45	1,55
ΕΛΛΑΔΑ	2,09	1,37	1,25	1,48	1,33

* Υπολογισμοί βάσει του πραγματικού πληθυσμού, 1991 και μετά βάσει του μόνιμου

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Πίνακας 11: Τελική γονιμότητα των γενεών (παιδιά/γυναίκα) και μέση ηλικία στην τεκνογονία, γενεές 1938-1975

Γενεές	Τελική Γονιμότητα	Μέση ηλικία
1938	2,10	27,85
1939	2,05	27,56
1940	2,10	27,35
1941	2,08	27,15
1942	2,00	26,97
1943	1,96	26,82
1944	1,97	26,67
1945	1,98	26,52
1946	2,00	26,38
1947	1,99	26,23
1948	1,94	26,08
1949	1,95	25,95
1950	2,03	25,83
1951	2,05	25,71
1952	2,00	25,61
1953	1,98	25,53
1954	2,00	25,45
1955	2,01	25,40
1956	1,99	25,36
1957	1,93	25,34
1958	1,91	25,35
1959	1,93	25,38
1960	1,94	25,45
1961	1,90	25,55
1962	1,84	25,71
1963	1,82	25,90
1964	1,79	26,13
1965	1,77	26,38
1966	1,74	26,67
1967	1,72	26,97
1968	1,67	27,30
1969	1,63	27,64
1970	1,59	28,00
1971	1,58	28,33
1972	1,57	28,64
1973	1,57	28,90
1974	1,57	29,10
1975	1,56	29,26

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 12: Ελλάδα, ποσοστό γυναικών στις διαδοχικές γενεές αναλόγως του αριθμού των παιδιών που απέκτησαν κατά την διάρκεια του αναπαραγωγικού τους βίου

Γενεές	Τελική ατεκνία	1 παιδί	2 παιδιά	3 παιδιά	4+παιδιά
1938	14,2	11,0	46,3	13,7	14,8
1939	14,0	11,1	46,5	13,8	14,6
1940	11,3	10,9	49,4	14,2	14,2
1941	12,0	10,5	49,9	14,2	13,4
1942	14,9	9,5	49,0	14,2	12,4
1943	15,6	9,3	48,9	14,5	11,6
1944	14,0	10,4	49,6	15,0	11,0
1945	12,4	11,4	50,3	15,3	10,5
1946	11,1	11,9	51,1	15,7	10,2
1947	10,2	12,2	51,7	15,9	10,0
1948	10,2	12,6	51,6	15,9	9,7
1949	10,0	13,4	51,2	15,8	9,6
1950	9,6	13,9	51,1	15,7	9,7
1951	9,5	14,0	51,5	15,3	9,7
1952	9,8	14,0	51,9	14,9	9,3
1953	9,2	14,6	52,4	14,8	9,0
1954	8,1	15,4	53,1	14,6	8,8
1955	8,4	15,6	53,2	14,2	8,6
1956	9,6	15,5	52,9	13,7	8,3
1957	11,1	15,3	52,4	13,2	8,1
1958	11,7	15,3	52,0	13,1	7,9
1959	11,0	15,3	52,2	13,5	8,1
1960	10,3	15,9	52,4	13,5	8,0
1961	11,0	16,5	51,7	13,1	7,8
1962	12,8	16,7	50,4	12,6	7,5
1963	13,8	16,4	49,9	12,4	7,5
1964	15,4	15,8	49,3	12,2	7,4
1965	16,3	16,0	48,5	12,0	7,1
1966	17,3	16,1	48,0	11,8	6,9
1967	18,4	16,4	47,2	11,5	6,6
1968	20,4	16,2	45,9	11,2	6,3
1969	22,2	16,2	44,7	11,1	5,9
1970	23,4	16,5	43,7	10,9	5,5
1971	23,6	16,9	43,5	10,6	5,4
1972	24,0	16,8	43,2	10,5	5,5
1973	24,0	16,6	43,3	10,7	5,4
1974	23,9	16,9	43,3	10,7	5,2
1975	24,1	17,2	43,4	10,3	5,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 13: Ελλάδα, πιθανότητες διεύρυνσης της οικογένειας στις διαδοχικές γενεές

Γενεές	0a1	1a2	2a3	3a4
1938	0,85	0,87	0,38	0,53
1939	0,86	0,87	0,38	0,52
1940	0,89	0,88	0,37	0,50
1941	0,88	0,88	0,36	0,49
1942	0,85	0,89	0,35	0,47
1943	0,84	0,89	0,35	0,45
1944	0,86	0,88	0,34	0,42
1945	0,88	0,87	0,34	0,41
1946	0,89	0,87	0,34	0,39
1947	0,9	0,86	0,33	0,38
1948	0,9	0,86	0,33	0,38
1949	0,9	0,85	0,33	0,38
1950	0,9	0,85	0,33	0,38
1951	0,9	0,85	0,33	0,39
1952	0,9	0,84	0,32	0,38
1953	0,91	0,84	0,31	0,38
1954	0,92	0,83	0,31	0,38
1955	0,92	0,83	0,3	0,38
1956	0,9	0,83	0,29	0,38
1957	0,89	0,83	0,29	0,38
1958	0,88	0,83	0,29	0,38
1959	0,89	0,83	0,29	0,37
1960	0,9	0,82	0,29	0,37
1961	0,89	0,82	0,29	0,37
1962	0,87	0,81	0,28	0,37
1963	0,86	0,81	0,29	0,38
1964	0,85	0,81	0,28	0,38
1965	0,84	0,81	0,28	0,37
1966	0,83	0,8	0,28	0,37
1967	0,82	0,8	0,28	0,36
1968	0,8	0,8	0,28	0,36
1969	0,78	0,79	0,28	0,35
1970	0,77	0,78	0,27	0,34
1971	0,76	0,78	0,27	0,34
1972	0,76	0,78	0,27	0,34
1973	0,76	0,78	0,27	0,34
1974	0,76	0,78	0,27	0,33
1975	0,76	0,77	0,26	0,32

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

ΕΝΟΤΗΤΑ 5 ΓΑΜΟΙ ΚΑΙ ΓΑΜΗΛΙΟΤΗΤΑ (ΠΡΩΤΟΙ ΓΑΜΟΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ)

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Πίνακας 14: Γάμοι (σύνολο, πρώτοι), Αδρός δείκτης γαμηλιότητας (ο/οο), μέση ηλικία στον πρώτο γάμο και συγχρονικός δείκτης πρωτο-γαμηλιότητας γυναικών

Έτος	Σύνολο γάμων	ΑΔΓ (ο/οο)	Πρώτοι γάμοι γυναικών (σύνολο)	Πρώτοι γάμοι γυναικών (μόνιμοι κάτοικοι)	Πρώτοι γάμοι γυναικών (μη μόνιμοι κάτοικοι)	% πρώτων γάμων μη μόνιμων κατοίκων	Σύμφωνα συμβίωσης	Μέση ηλικία στον πρώτο γάμο	Συγχρονικός δείκτης πρωτο-γαμηλιότητας (πρώτοι γάμοι επι 1000 γυναικών)
1932	39.283	6							
1933	46.263	6,98							
1934	47.301	7,03							
1935	45.690	6,68							
1936	38.750	5,59							
1937	45.833	6,52							
1938	46.027	6,46							
1939	47.559	6,59							
1940	32.830	4,49							
...									
1955	66274	8,32							
1956	55233	6,88	52952					25,3	0,724
1957	68818	8,5	66231					25,4	0,909
1958	69178	8,46	66704					25,2	0,920
1959	74213	8,99	71782					25,1	0,994
1960	58165	6,98	56073					25,0	0,783
1961	70914	8,44	67967					25,2	0,949
1962	70695	8,37	67693					25,1	0,963
1963	78038	9,2	74918					24,9	1,090
1964	76042	8,94	72885					24,7	1,085
1965	80728	9,44	78132					24,5	1,180
1966	71666	8,32	69153					24,4	1,041
1967	81706	9,37	78845					24,3	1,169
1968	65371	7,48	62987					24,1	0,924
1969	72544	8,27	70115					24,1	1,038
1970	67439	7,67	64894					23,9	1,051
1971	73350	8,31	70698					23,9	1,130
1972	60144	6,77	57795					23,8	0,914
1973	73762	8,26	70911					23,7	1,123
1974	68059	7,59	65345					23,6	1,036
1975	76452	8,45	73540					23,5	1,152
1976	63540	6,93	60878					23,4	0,937
1977	76228	8,19	73270					23,3	1,118
1978	72523	7,69	69594					23,2	1,049
1979	79023	8,28	75847					23,2	1,119
1980	62352	6,47	59419	58440	981	1,65		23,1	0,847

*Με bold δίσεκτα έτη

Πηγή: ΕΛΤΑΤ, ίδιοι υπολογισμοί

Πίνακας 14: Γάμοι (σύνολο, πρώτοι), Αδρός δείκτης γαμηλιότητας (ο/οο), μέση ηλικία στον πρώτο γάμο και συγχρονικός δείκτης πρωτο-γαμηλιότητας γυναικών (συνέχεια)

Έτος	Σύνολο γάμων	ΑΔΓ (ο/οο)	Πρώτοι γάμοι γυναικών (σύνολο)	Πρώτοι γάμοι γυναικών (μόνιμοι κάτοικοι)	Πρώτοι γάμοι γυναικών (μη μόνιμοι κάτοικοι)	% πρώτων γάμων μη μόνιμων κατοίκων	Συμφωνα συμβίωσης	Μέση ηλικία στον πρώτο γάμο	Συγχρονικός δείκτης πρωτογαμηλιότητας (πρώτοι γάμοι επι 1000 γυναικών)
1981	71178	7,32	67703	66636	1069	1,58		23,2	0,954
1982	67784	6,92	64216	63281	939	1,46		23,3	0,898
1983	71143	7,23	67090	66207	891	1,33		23,3	0,935
1984	54793	5,54	50982	50138	847	1,66		23,4	0,703
1985	63709	6,41	59338	58493	848	1,43		23,6	0,817
1986	58091	5,83	53733	52789	950	1,77		23,8	0,727
1987	66166	6,62	61161	60135	1028	1,68		24,0	0,824
1988	47873	4,77	43797	42830	970	2,21		24,2	0,582
1989	61884	6,13	56874	55809	1066	1,87		24,2	0,752
1990	59052	5,81	54196	53011	1188	2,19		24,5	0,706
1991	65568	6,39	60281	58590	1691	2,81		24,8	0,764
1992	48631	4,69	44272	42571	1701	3,84		25,1	0,547
1993	62195	5,94	57176	55528	1648	2,88		25,2	0,706
1994	56813	5,38	52195	50611	1584	3,03		25,4	0,636
1995	63987	6,02	58512	56920	1592	2,72		25,6	0,708
1996	45408	4,24	40960	39463	1497	3,65		25,9	0,488
1997	60535	5,62	54770	53038	1732	3,16		26,2	0,651
1998	55489	5,12	50000	48406	1594	3,19		26,4	0,592
1999	61165	5,62	55134	53377	1757	3,19		26,6	0,650
2000	48880	4,48	43614	41792	1822	4,18		26,7	0,507
2001	58491	5,34	52472	50476	1996	3,80		26,9	0,619
2002	57872	5,27	51.656	49337	2321	4,49		27,2	0,613
2003	61081	5,54	54.407	52243	2164	3,98		27,5	0,651
2004	51377	4,64	45.577	43333	2244	4,92		27,7	0,543
2005	61043	5,5	54.176	51474	2705	4,99		27,9	0,647
2006	57802	5,18	50.942	48112	2833	5,56		28,2	0,607
2007	61377	5,48	54.380	51595	2785	5,12		28,4	0,654
2008	53500	4,76	47.343	44663	2680	5,66		28,5	0,571
2009	59212	5,25	52.571	49820	2751	5,23	161	28,6	0,643
2010	56338	4,98	50.052	47200	2852	5,70	180	28,9	0,617
2011	55099	4,95	48.972	46005	2968	6,06	185	29,0	0,615
2012	49705	4,48	44.212	40978	3234	7,31	314	29,1	0,563
2013	51256	4,63	45.303	41994	3310	7,31	581	29,4	0,594
2014	53105	4,86	46.337	42426	3909	8,44	1573	29,6	0,613
2015	53672	4,94	46.623	42614	4009	8,60	2611	29,8	0,632
2016	49632						3799		

*Με bold διασέκτα έτη

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία.

Πίνακας 15: Ελλάδα, ένταση της πρωτογαμηλιότητας των γυναικών (πρώτοι γάμοι επι 1000 γυναικών) στις γενεές 1938-1975

Γενεές	Εγγαμες επι 1000 γυναικών	Αγαμες επι 1000 γυναικών	Μέση ηλικία
1938	880,20	119,80	25,71
1939	888,23	111,77	25,55
1940	895,69	104,31	25,38
1941	902,90	97,10	25,22
1942	909,30	90,70	25,06
1943	913,24	86,76	24,91
1944	915,56	84,44	24,78
1945	917,48	82,53	24,63
1946	920,42	79,59	24,48
1947	926,39	73,61	24,33
1948	933,59	66,41	24,18
1949	939,68	60,32	24,05
1950	946,12	53,88	23,93
1951	952,59	47,41	23,83
1952	956,55	43,45	23,74
1953	957,40	42,60	23,66
1954	956,19	43,81	23,60
1955	954,23	45,78	23,55
1956	950,78	49,22	23,51
1957	945,94	54,06	23,50
1958	941,94	58,06	23,51
1959	939,39	60,61	23,54
1960	935,47	64,53	23,60
1961	929,05	70,95	23,70
1962	921,81	78,19	23,85
1963	914,85	85,16	24,03
1964	906,63	93,37	24,25
1965	896,63	103,37	24,48
1966	885,68	114,33	24,73
1967	874,47	125,53	24,98
1968	860,57	139,43	25,25
1969	844,95	155,06	25,55
1970	830,58	169,42	25,88
1971	818,28	181,72	26,22
1972	806,92	193,08	26,56
1973	796,92	203,08	26,91
1974	789,07	210,94	27,25
1975	781,93	218,07	27,54
1976	773,43	226,57	27,81
1977	764,43	235,57	28,06
1978	755,75	244,25	28,28

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ίδια επεξεργασία

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

ΕΝΟΤΗΤΑ 6 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Πίνακας 16: Ελλάδα, συνολικός πληθυσμός & πληθυσμός ατόμων με ελληνική και ξένη υπηκοότητα (επιλεγμένες χώρες) στις απογραφές 1981, 1991, 2001, 2011 (πληθυσμός σε χιλ.)

Υπηκοότητα	1981	1981	1991	1991	2001	2001	2011	2011
	Σύνολο	(%)	Σύνολο	(%)	Σύνολο	(%)	Σύνολο	(%)
Σύνολο	9.739,6	100	10.259,9	100	10.934,1	100	10.816,3	100
Ελληνική*	9.559,0	98,2*	10.092,6	98,4*	10.171,9	93,0**	9.904,3	91,6*
Μη ελληνική	180,6	1,9**	167,3	1,6**	762,2	7,0**	912,0	8,4**
Ξένη	176,1	1,8**	166,0	1,6**	761,8	7,0**	905,3	8,4
Αδιευκρίνιστη/Χωρίς υπηκοότητα	4,5	0,1**	1,2	0,0**	0,4	0,0**	6,7	0,1
Πλέον ανεπτυγμένες χώρες	115,4	65,5**	76,3	45,9**	99,6	13,1**	90,7	7,8**
Σύνολο χωρών μελών της ΕΕ (15)	59,5	51,5	35,3	46,3	46,9	47,0	44,7	63,1
Κύπρος	19,3	16,8	14,7	19,2	17,4	17,5	14,4	20,4
Αυστραλία	7,0	6,1	6,3	8,3	8,8	8,8	1,9	2,7
Αμερικανική (ΗΠΑ)	23,7	20,5	13,9	18,3	18,1	18,2	5,8	8,2
Καναδική	4,1	3,6	4,7	6,2	6,0	6,07	1,5	2,1
Λοιπές Ανεπτυγμένες χώρες (εκτός των πρώην σοσιαλιστικών χωρών που αποτελούν μέλη της ΕΕ 27)	1,8	1,5	1,4	1,8	2,4	2,4	2,6	3,6
Βαλκάνια	5,8	3,3**	26,2	15,2**	500,2	65,7**	609,0	67,3**
Αλβανική	3,6	61,2	20,6	78,4	438,0	87,6	480,9	79,0
Βουλγαρική	0,8	13,9	2,4	9,2	35,1	7,0	75,9	12,5
Ρουμανική	0,6	10,4	1,9	7,3	22,0	4,4	46,5	7,6
Γιουγκοσλαβική (Σερβία και Μαυροβούνιο το 2001)	0,8	14,5	1,3	5,1	3,8	0,8	3,7	0,6
ΠΓΔΜ	-	-	-	-	0,7	0,2	1,5	0,3
Κροατία	-	-	-	-	0,2	0,0	0,2	0,0
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	-	-	-	-	0,3	0,1	0,3	0,1
Πρώην ανατολικές χώρες εκτός Βαλκανίων	3,6	2,1**	25,0	15,1**	51,6	6,8***	58,6	6,5**
Πολωνική	0,5	14,4	9,6	38,5	12,8	24,8	14,1	24,1
Ουγγρική	0,2	6,5	0,3	1,2	0,5	1,0	0,7	1,3
Τσεχοσλοβακική (Τσεχία και Σλοβακία στο 2001)	0,2	6,8	0,7	3,0	1,0	2,0	1,6	2,7
Ρωσική (Ε.Σ.Σ.Δ. και Ρωσική Ομοσπονδία το 2001)	1,5	41,7	12,9	51,6	17,5	34,0	13,8	23,6
Άλλες Ευρωπαϊκές πρώην σοσιαλιστικές χώρες	1,1	30,6	1,5	5,8	19,7	38,2	28,4	48,4
Λοιπές (λιγότερο ανεπτυγμένες) χώρες	51,2	29,1**	39,8**	23,9	110,3	14,5**	166,8	18,4**
Ασία	42,0	81,9	28.812	72,5	91,1	82,6	138,3	82,9
Αφρική	6,7	13,0	8.726	22,0	15,7	14,2	25,9	15,5
Αμερική	2,2	4,3	2.022	5,1	3,2	2,9	2,6	1,5
Ωκεανία	0,4	0,8	193	0,5	0,3	0,3	0,1	0,1

*Άτομα που δεν έχουν ελληνική υπηκοότητα. Οι έχοντες διπλή υπηκοότητα (ελληνική και υπηκοότητα άλλης χώρας) συμπεριλαμβάνονται στην κατηγορία «ελληνική»

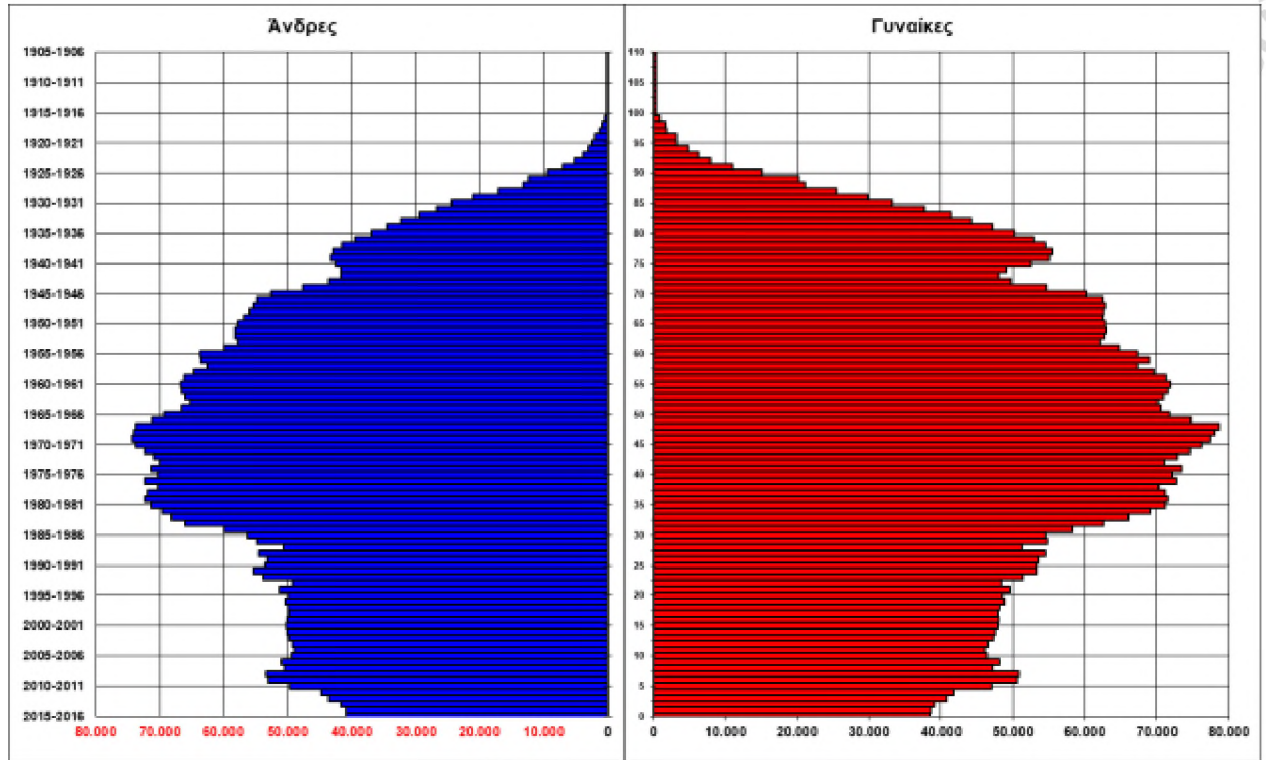
**Ποσοστό στο συνολικό πληθυσμό της Ελλάδας

***Ποσοστό στον πληθυσμό των εχόντων δηλώσει υπηκοότητα αλλοδαπών

Με πλάγια γραμματοσειρά ποσοστό των εχόντων την υπηκοότητα Α στο σύνολο των αλλοδαπών της ομάδας αναφοράς.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφές 1981 - 2011, ίδια επεξεργασία.

Γράφημα 1: Ελλάδα, πληθυσμιακή πυραμίδα (1/1/2016) , απόλυτες τιμές (Ελληνες)

Γράφημα 2: Ελλάδα, πληθυσμιακή πυραμίδα (1/1/2016) , απόλυτες τιμές (Αλλοδαποί)

